

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
"ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ"
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:
"ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΧΡΗΣΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ"**

**ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:
ΕΠΙΒΛ. ΚΑΘ.: ΕΠΙΚ. ΚΑΘ. ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ Χ.
ΚΑΘ. ΜΑΓΓΑΝΑΣ Α.
ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘ. ΧΑΪΔΟΥ Α.**

**ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:
ΚΙΤΣΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ
Α.Μ. 398Μ005**

Για τη συνεχή υποστήριξη και την παροχή πολύτιμων συμβουλών κατά την πραγματοποίηση αυτής της εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια, κα. Χριστίνα Ζαραφωνίτου. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την Μαρία, χωρίς τη βοήθεια της οποίας, δεν θα είχαν πραγματοποιηθεί πολλές από τις επιθυμίες και τα όνειρά μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6✓
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	8✓
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	8✓
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	11✓
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	11✓
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	46
ΜΕΘΟΔΟΣ	46
3.1 Δειγματοληψία	46
3.2 Μέσα συλλογής των δεδομένων	49
3.3 Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας - Δυσχέρειες	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	53
ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ	53
4.1 Περιγραφή του συνόλου του δείγματος	53
4.2 Περιγραφή των 25 ατόμων (συνεντεύξεις)	63
4.3 Ανάλυση των συνεντεύξεων	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	92
ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ - ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑΣ	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	108✓
ΕΥΡΗΜΑΤΑ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	108✓
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	122
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	158

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε αυτή την εργασία εξετάζεται η ύπαρξη σχέσης μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, εγκληματικής/παραβατικής συμπεριφοράς και κοινωνικού αποκλεισμού. Το σημείο στο οποίο μοιάζει να συμφωνούν οι περισσότεροι, είναι αυτό για την ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ της χρήσης και της εγκληματικότητας. Τόσο η μονοκατευθυντική ερμηνεία αυτής της σχέσης όσο και η διπλής κατεύθυνσης ερμηνεία, δείχνει ότι όντως υπάρχει σύνδεση μεταξύ τους. Αντίθετα, το σημείο που παρατηρείται αντίθεση απόψεων είναι αυτό του καθορισμού της φύσης αυτής της σχέσης. Με άλλα λόγια, παρατηρείται έντονος προβληματισμός, στον επιστημονικό χώρο, για την αιτιακή σύνδεση αυτών των φαινομένων. Σε αυτόν τον προβληματισμό συντελεί ο καθοριστικός ρόλος των διάφορων κοινωνικών παραγόντων, οι οποίοι εξετάζονται τόσο για την εμφάνιση όσο και για την ερμηνεία αυτών των φαινομένων. Αυτοί οι παράγοντες που περιγράφουν καταστάσεις κοινωνικού αποκλεισμού και αποστερήσεων αφορούν την εκπαίδευση, την κατοικία, το επάγγελμα και κατ'επέκταση το εισόδημα, αλλά και την κοινωνική προέλευση. Εδώ επιχειρήθηκε η εξέταση αυτών των φαινομένων, τόσο μέσα από βιβλιογραφική εξέταση όσο και έρευνα πεδίου.

Λέξεις κλειδιά: *χρήση/κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών, κοινωνικός αποκλεισμός, αποστερήσεις, εγκληματικότητα, παραβατική συμπεριφορά*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εγκληματολογική έρευνα έχει ασχοληθεί, κατά το παρελθόν, και συνεχίζει να ασχολείται, με την εξέταση φαινομένων παραβατικής συμπεριφοράς καθώς και των συσχετίσεων που υπάρχουν μεταξύ των διαφορετικών εκδηλώσεων αυτής της συμπεριφοράς και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος. Έτσι, η παρούσα εργασία επιχειρεί, μέσα σε αυτό το πλαίσιο, να εξετάσει τη χρήση ναρκωτικών ουσιών και την εγκληματική/παραβατική συμπεριφορά. Στόχος της είναι η κατανόηση αυτών των φαινομένων και της σύνδεσης που υπάρχει τόσο μεταξύ τους όσο και μεταξύ αυτών και άλλων κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων.

Η προσέγγιση αυτών των φαινομένων επιχειρήθηκε τόσο μέσα από την εξέταση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας όσο και με την διενέργεια έρευνας πεδίου. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση, η οποία παρουσιάζεται στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζει τα υπάρχοντα θεωρητικά μοντέλα σκέψης, όσον αφορά τη χρήση ναρκωτικών, την εγκληματικότητα καθώς και το ρόλο των κοινωνικών παραγόντων, για την εμφάνιση αυτών των φαινομένων. Μέσω της έρευνας πεδίου επιχειρήθηκε η εξέταση αυτών των παραβατικών συμπεριφορών και της συσχέτισης ή όχι που παρουσιάζεται τόσο μεταξύ τους όσο και μεταξύ αυτών και τρίτων κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων. Η έρευνα βασίστηκε στην ανάγνωση των ατομικών φακέλων, των εγκλείστων, καθώς και σε ατομικές συνεντεύξεις με ορισμένους από αυτούς. Επίσης, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η έρευνα στηρίχθηκε σε δείγμα πληθυσμού εγκλείστων στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Αγωγής Ενηλίκων Κορυδαλλού. Οι βασικές θεωρητικές υποθέσεις, οι οποίες παρουσιάζονται στο πρώτο κεφάλαιο, πάνω στις

οποίες βασίστηκε αυτή η έρευνα, αποτελούν τόσο προσωπικό ερευνητικό ενδιαφέρον όσο και ερωτηματικά που δημιουργήθηκαν από την εξέταση της βιβλιογραφίας.

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν -οι οποίες παρουσιάζονται στο τρίτο κεφάλαιο- για την διενέργεια αυτής της έρευνας, είναι ποσοτικής και ποιοτικής φύσης. Αυτός ο συνδυασμός των μεθόδων θεωρείται ως προτιμότερος για την εξέταση κοινωνικών φαινομένων. Η ποσοτική επεξεργασία των στοιχείων διενεργήθηκε μέσω της χρήσης του Στατιστικού Πακέτου για Κοινωνικές Έρευνες (SPSS). Μέσω αυτής της ανάλυσης -η οποία παρουσιάζεται στο τέταρτο κεφάλαιο- επιχειρήθηκε η περιγραφή των κυρίαρχων χαρακτηριστικών των ατόμων του δείγματος. Στη συνέχεια, και μέσω της ποιοτικής επεξεργασίας των συνεντεύξεων, επιχειρήθηκε η εις βάθος ανάλυση αυτών των χαρακτηριστικών καθώς και η προσέγγιση αυτών των φαινομένων με αιτιακούς όρους.

Το πέμπτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας περιλαμβάνει την εξέταση των συσχετίσεων μεταξύ των εξεταζομένων μεταβλητών και των προσδιοριστικών παραγόντων, οι οποίοι τέθηκαν από τις βασικές θεωρητικές υποθέσεις. Τέλος, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας καθώς και τα βασικά συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε. Σε αυτό το τελευταίο κεφάλαιο παρατίθενται και κάποιες προτάσεις για μελλοντική έρευνα πάνω στο εξεταζόμενο θέμα, αυτής της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

ΟΡΙΣΜΟΙ

Σκοπός της παρούσας έρευνας, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, είναι η εξέταση της σχέσης μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικής/παραβατικής δραστηριότητας και της σχέσης αυτών των δύο φαινομένων με τον κοινωνικό αποκλεισμό. Με τον όρο "ναρκωτικές ουσίες" περιγράφονται όλες οι παράνομες ουσίες. Είτε πρόκειται για ναρκωτικές (κατασταλτικές) είτε για διεγερτικές και άσχετα από την εξάρτηση ή όχι που προκαλούν (σωματική, ψυχική, και τα δύο ή τίποτα από αυτά τα δύο). Η "χρήση" ναρκωτικών ορίζεται ως η τακτική χρήση μίας ή περισσότερων ουσιών. Με τον όρο "εγκληματικότητα" περιγράφεται η γνωστή παραβατική δραστηριότητα στα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Κύριος λόγος ενασχόλησης με την καταγραφόμενη εγκληματικότητα των ατόμων του δείγματος, και όχι γενικά με την παραβατική δραστηριότητα, υπήρξε η δυνατότητα εύρεσης και εκτίμησης των απαραίτητων δεδομένων. Τέλος, ο "κοινωνικός αποκλεισμός" ορίζεται ως η σχέση και η πρόσβαση ή όχι, αυτών των ατόμων, με διάφορους θεσμούς και μηχανισμούς παραγωγής όπως η εργασία, η εκπαίδευση, η οικογένεια και οι οποίοι θεωρούνται συντελεστικοί της παραβατικής ή όχι δραστηριότητας.

Οι βασικές υποθέσεις, στις οποίες στηρίζεται η παρούσα έρευνα, είναι τρεις:

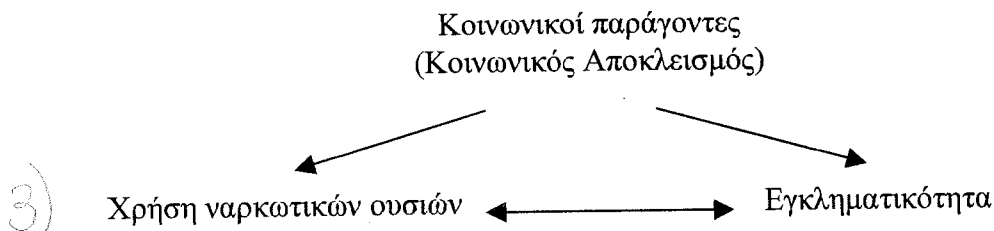
1. ➤ Πρώτον, η χρήση ουσιών οδηγεί σε εγκληματικότητα, δηλαδή είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών αυτή που οδηγεί σε ένα επόμενο στάδιο, τους χρήστες σε εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.

2. ➤ Δεύτερον, η εγκληματικότητα οδηγεί σε χρήση ναρκωτικών ουσιών. Το άτομο εμπλεκόμενο σε παραβατική δραστηριότητα, κάθε είδους, οδηγείται σε χρήση ναρκωτικών ουσιών και τέλος
3. ➤ Η ύπαρξη τρίτων παραγόντων (κοινωνικών - οικονομικών) επηρεάζει την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών.

➤ Η χρήση ναρκωτικών ουσιών αποτελεί εκ των πραγμάτων εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Έτσι, η χρήση αυτών των ουσιών αποτελεί μία διαφορετική διάσταση του ίδιου φαινομένου, αυτό της παραβατικής συμπεριφοράς. Έτσι, το ζητούμενο είναι κατά πόσο διαφορετικές διαστάσεις της παραβατικής συμπεριφοράς αλληλοεπηρεάζονται αλλά και αν, γενικότερα, η ίδια η παραβατική συμπεριφορά επηρεάζεται από άλλους οικονομικο-κοινωνικούς και δημογραφικούς παράγοντες (κοινωνικός αποκλεισμός). Οι τρεις βασικές ερευνητικές υποθέσεις παρουσιάζονται πιο κάτω σχηματικά:

1) Χρήση ναρκωτικών ουσιών → Εγκληματικότητα

2) Εγκληματικότητα → Χρήση ναρκωτικών ουσιών

Η εγκληματικότητα προσεγγίζεται μέσα από τον αριθμό των καταδικαστικών αποφάσεων, που υπάρχουν εις βάρος κάθε ατόμου του δείγματος, καθώς και από το είδος της αξιόποινης πράξης. Η χρήση ναρκωτικών ουσιών αφορά τη χρήση ή όχι, το είδος της ουσίας έναρξης και την κύρια ουσία εξάρτησης, καθώς και την ηλικία έναρξης της χρήσης. Επίσης, στην εξέταση για το ποιο από τα δύο φαινόμενα, χρήση ή εγκληματικότητα, προηγείται, λαμβάνεται υπόψη η ηλικία πρώτης καταδίκης και η ηλικία έναρξης των ναρκωτικών ουσιών.

Τέλος, η μεταβλητή κοινωνικός αποκλεισμός, αφορά κοινωνικά, οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των ατόμων του δείγματος και μεταφράζεται από τον τόπο κατοικίας των ατόμων, πριν τον εγκλεισμό τους, το μορφωτικό τους επίπεδο, τη θέση στην αγορά εργασίας, την οικογενειακή τους κατάσταση, καθώς και από στοιχεία που αφορούν την κοινωνική τους προέλευση, όπως το μορφωτικό επίπεδο και το επάγγελμα των γονέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Η μεγάλη αύξηση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικότητας, τις τελευταίες δεκαετίες, οδήγησε στην αναζήτηση για την κατανόηση της σύνδεσης μεταξύ αυτών των δύο φαινομένων. Η αναζήτηση αυτή αποτελεί πηγή πολλών και αντικρουόμενων συζητήσεων στον επιστημονικό χώρο. Δύο εμφανίζονται να είναι τα κύρια ερωτήματα που ζητούν απάντηση: α) συνδέεται η χρήση ναρκωτικών ουσιών και η εγκληματική δραστηριότητα; και β) υπάρχει αιτιακή συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών φαινομένων;

Ένα από τα σημεία που φαίνεται να υπάρχει μεγάλη συμφωνία γενικά, αφορά την ύπαρξη μιας ισχυρής συσχέτισης μεταξύ κατάχρησης ναρκωτικών ουσιών και παραβατικότητας/εγκληματικότητας, ανεξάρτητα του είδους του ναρκωτικού και του διαπραχθέντος αδικήματος και ανεξάρτητα από το δείγμα του πληθυσμού (Ball και άλλοι 1982, Dembo και άλλοι 1991, McGlothlin και άλλοι 1978, Elliott & Ageton 1976, Clair & Jackson 1970, Speckart & Anglin 1985). Με τα λόγια του Johnston και άλλων (1978), «...ουσιαστικά όλα τα μέτρα για την κατάχρηση των ναρκωτικών είναι θετικά σχετιζόμενα με όλα τα μέτρα για την παραβατικότητα» (p. 17).

Η ύπαρξη όμως αυτής της συσχέτισης δεν πρέπει να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μία αιτιακή σύνδεση μεταξύ αυτών των δύο μεταβλητών. Πρέπει να εξεταστεί η φύση της σύνδεσης καθώς και της ύπαρξης ή όχι αιτιότητας μεταξύ τους ή μεταξύ αυτών των δύο και άλλων, τρίτων, μεταβλητών. Η θεωρούμενη σχέση μεταξύ των ναρκωτικών και εγκλήματος, έχει εξεταστεί χρησιμοποιώντας μαρτυρίες των άμεσα εμπλεκόμενων ατόμων καθώς επίσης και επίσημα μέτρα της εγκληματικής

συμπεριφοράς. Μία έρευνα, η οποία στηρίζεται σε μαρτυρίες περίπου 3.000 μαθητών γυμνασίου και λυκείου, αποκάλυψε μία σημαντική σχέση μεταξύ της χρήσης ουσιών και της, μη συνδεδεμένης με τα ναρκωτικά, εγκληματικής δραστηριότητας (Akers, 1984, που αναφέρεται στον Walters G.D., 1994, σελ. 2). Σε μία άλλη έρευνα, η ουρολογική ανάλυση των κρατουμένων σε 24 πολιτείες της Αμερικής, ανακάλυψε μία ή περισσότερες παράνομες ουσίες στο 36%-75% των εξεταζόμενων ανδρών και στο 45%-79% των γυναικών (O' Neil, 1992, που αναφέρεται στον Walters G.D., 1994, σελ. 2). Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται περισσότερο σε έρευνες, οι οποίες εξετάζουν την σύνδεση ναρκωτικών-εγκλήματος, αφορούν τις ομολογίες των κρατουμένων και την καταγεγραμμένη εγκληματική δραστηριότητα των αναγνωρισμένων χρηστών ναρκωτικών ουσιών. Οι ερευνητές που εξετάζουν τους τύπους της χρήσης ναρκωτικών ουσιών στον παραβατικό πληθυσμό αναφέρουν ένα σχετικά υψηλό βαθμό χρήσης αλκοόλ και/ή παράνομων ναρκωτικών ουσιών, σε αυτό τον πληθυσμό.

Έρευνες οι οποίες εξετάζουν την εγκληματική δραστηριότητα ατόμων, τα οποία είναι εγγεγραμμένα σε προγράμματα αποτοξίνωσης, εμφανίζουν μία μεγάλη και δυναμική σύνδεση μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών και εγκληματικότητας. Οι Eckerman, Bates, Rachal & Poole (1971, όπως αναφέρεται στον Walters G.D., 1994, σελ. 2-3), εξετάζοντας συστηματικά τη σύνδεση του εθισμού στην ηρωίνη και της εγκληματικότητας, έδειξαν ότι το 45%-80% των συλλήψεων για κλοπές στην Ουάσιγκτον και στην Νέα Υόρκη, αφορούσαν άτομα που είτε έκαναν χρήση είτε ήταν εθισμένα στην ηρωίνη.

Η σύνδεση μεταξύ χρήσης και εγκλήματος, όπως επίθεση και ανθρωποκτονίες, είναι αρκετά ισχυρή. Για παράδειγμα, μία αναφορά σε δεδομένα του 1989, παρουσιάζει ότι πάνω από το 60% αυτών που συνελήφθησαν για βίαια εγκλήματα είχαν δείγματα παράνομων ναρκωτικών ουσιών στα ούρα τους. Γύρω στο 10% όλων των ανθρωποκτονιών, γενικά, είχαν σχέση με τη χρήση ναρκωτικών, ενώ το ποσοστό ήταν υψηλότερο για τις αστικές περιοχές. Το 53% των ανθρωποκτονιών, για το 1988 στη Νέα Υόρκη, είχαν κατηγοριοποιηθεί ως σχετιζόμενα εγκλήματα με τη χρήση ναρκωτικών. Παρόλο που οι Αμερικανικές στρατηγικές για τον έλεγχο των ναρκωτικών και του εγκλήματος δέχονται ότι υπάρχει σύνδεση μεταξύ των ναρκωτικών και του εγκλήματος (Watters, Reinerman & Fagan, 1985, (που αναφέρεται στους White, Pandina & LaGrange, 1987, σελ. 715), η ακριβής φύση της σχέσης αυτής παραμένει ανεξερεύνητη. Η μόνη περιοχή που υπάρχει μία γενική συμφωνία είναι ότι η χρήση ουσιών και το έγκλημα κατά κάποιον τρόπο συνδέονται (Groppe, 1984, (που αναφέρεται στους White, Pandina & LaGrange, 1987, σελ. 715).

Ενώ η παρουσία της σύνδεσης μεταξύ ναρκωτικών και εγκληματικότητας φαίνεται αυταπόδεικτη, η προσπάθεια ερμηνείας αυτής της σχέσης παρουσιάζεται προβληματική. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία, όσον αφορά το δεύτερο βασικό ερώτημα, αυτό της αιτιακής συσχέτισης μεταξύ των δύο φαινομένων, προτείνει ότι υπάρχουν, τουλάχιστον τέσσερις τρόποι για την εξήγηση της εμπειρικής σχέσης μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικότητας. Για παράδειγμα, παρόλο που η χρήση ναρκωτικών ουσιών προκαλεί το έγκλημα, κάτω από ορισμένες συνθήκες, η εμπλοκή σε εγκληματικές δραστηριότητες προκαλεί ή έστω διευκολύνει, τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, κάτω από εντελώς διαφορετικές συνθήκες, (Walters, 1994, σελ. 3). Αυτές οι δύο υποθέσεις κατατάσσονται στην κατηγορία της μονοκατευθυντικής

ερμηνείας της σχέσης ναρκωτικών-εγκληματικότητας, στην οποία η χρήση ναρκωτικών υπολογίζεται ότι προκαλεί το έγκλημα ή το έγκλημα προκαλεί τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Μία τρίτη υπόθεση είναι αυτή που υποστηρίζει ότι μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και της εγκληματικότητας υπάρχει μία αμφίδρομη σχέση, δηλαδή η επίδραση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών στην εγκληματικότητα και αυτής στην χρήση είναι διπλής κατεύθυνσης (ναρκωτικά $\longleftrightarrow$ εγκληματικότητα) παρά μονής κατεύθυνσης (ναρκωτικά $\longrightarrow$ εγκληματικότητα ή εγκληματικότητα $\longrightarrow$ ναρκωτικά). Τέλος, υπάρχουν αυτοί που συμφωνούν με την άποψη ότι η παρατηρούμενη σχέση μεταξύ ναρκωτικών και εγκληματικότητας είναι επίπλαστη και οφείλει την ύπαρξή της στη δράση μίας τρίτης μεταβλητής, με την οποία συσχετίζεται τόσο η χρήση ναρκωτικών ουσιών όσο και η εγκληματικότητα, (Walters, 1994, (σελ. 3)).

Σύμφωνα με κάθε μία από τις παραπάνω υποθέσεις, για την εξήγηση της σχέσης μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών και εγκληματικότητας, έχουν δημιουργηθεί αντίστοιχα θεωρητικά μοντέλα, με βάση τα οποία διεξάγεται η έρευνα. Έτσι, σύμφωνα με την πρώτη υπόθεση - η χρήση ναρκωτικών προκαλεί εγκληματικότητα - έχουν αναπτυχθεί δύο μοντέλα, το Psycho-Pharmacological και το Economico-Compulsive Model, (Brochu S., 1995, (σελ. 2)).

1) *Χρήση ναρκωτικών οδηγεί σε εγκληματική δράση*
 α) *Psycho-Pharmacological Model*
 Το πρώτο από αυτά τα μοντέλα ασχολείται κυρίως με τη σχέση μεταξύ χρήσης ναρκωτικών ουσιών και βίας. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, η βραχυχρόνια ή μακροχρόνια χρήση κάποιων ναρκωτικών έχει ως αποτέλεσμα την επίδειξη βίαιης (παρορμητικής) συμπεριφοράς. Υποστηρίζεται ότι τα ψυχο-φαρμακολογικά αποτελέσματα των ναρκωτικών αυξάνουν την εγκληματική κλίση των εθισμένων.

σχέση μεταξύ χρήσης ναρκωτικών και BIAS

έναντι του εγκλήματος και ειδικά του βίαιου εγκλήματος, (Groppe, 1984). Αυτή η υπόθεση παρουσιάζεται ως αληθινή όσον αφορά την άμεση επίδραση που επιφέρει η χρήση ναρκωτικών ουσιών στην κριτική ικανότητα του ατόμου, στον αυτο-έλεγχό του ή στην ικανότητά του να περιορίσει τα βίαια ένστικτά του. Παρόλο που υπάρχουν ενδείξεις ότι η χρήση αλκοόλ διευκολύνει την διάπραξη κάποιων εγκληματικών πράξεων (Green, 1981, που αναφέρεται στον Walters G.D., 1994, σελ. 3), δεν υπάρχουν αποδείξεις για τη συσχέτιση της εγκληματικότητας με τη χρήση συγκεκριμένων διεγερτικών ουσιών, όπως η κοκαΐνη (Carr & Meyers, 1980 που αναφέρεται στον Walters G.D., 1994, σελ. 3) και η Phencyclidine (PCP) (Brecher, Wang, Wong & Morgan, 1988 που αναφέρεται στον Walters G.D., 1994, σελ. 3).

ψυβιολογικές
 Πολλές θεωρίες υποστηρίζουν ότι η χρήση ναρκωτικών έχει ως αποτέλεσμα τη βία. Η βασική υπόθεση για αυτή την επίδραση της χρήσης, στηρίζεται σε βιολογικούς όρους. Υποστηρίζεται ότι η χρήση προκαλεί βλάβη ή τουλάχιστον αλλαγές στη δομή του εγκεφάλου. Ο Fagan (1990), όμως, υποστηρίζει ότι υπάρχουν λίγες αποδείξεις για την στήριξη αυτής της υπόθεσης. Λέει ότι αν αυτές οι βιολογικές θεωρίες είναι σωστές, τότε θα πρέπει να αναμένουμε μικρότερη ποικιλία τύπων από ότι παρατηρούμε. Ο καθένας που κάνει χρήση ναρκωτικών θα γινόταν βίαιος. Αφότου αυτό δεν συμβαίνει πάντα, θα πρέπει να ψάξουμε για απαντήσεις στο κοινωνικό περιβάλλον.

Fagan
 Ο Goldstein (1985 (που αναφέρεται στον Brochu, 1995 σελ. 7), σύμφωνα με το "τριμερές πλαίσιο εργασίας του", όσον αφορά τη σχέση μεταξύ χρήσης ναρκωτικών και βίας, υποστηρίζει ότι με τρεις τρόπους συνδέονται τα ναρκωτικά με τη βία:
 (α) ψυχο-φαρμακολογικά, (β) οικονομικά (οικονομικός καταναγκασμός) και (γ) συστημικά.

2. 12.5-50000-0708/10α
 Στη/πρώτη περίπτωση, υποστηρίζει ότι τα ναρκωτικά συνδέονται με τη βία ψυχο-φαρμακολογικά, καθώς τα άτομα έχουν σχετικά βραχυχρόνιες βίαιες αντιδράσεις στη χρήση (ή στην στέρηση από τη χρήση), οι οποίες προκαλούν τα άτομα να δράσουν παράλογα και βίαια. Αυτή η σχέση εξηγεί τη βία που είναι αποτέλεσμα της χρήσης όταν είτε ο δράστης είτε το θύμα χρησιμοποιούν ναρκωτικά. Επίσης, αναπαριστά τη βία η οποία διευκολύνεται από τη χρήση, επειδή είτε αυξάνει την τολμηρότητα είτε μειώνει τη νευρικότητα. Η χρήση σε αυτές τις περιπτώσεις μοιάζει να έχει άμεση επίδραση στη βία.

"Τριμερές
 για ίδιο
 εργαδίας"
 του
 Goldstein

β) οικονομικά (οικονομικὸς καταναγκασμός)
 Δεύτερον τα ναρκωτικά μπορεί να συνδέονται με τη βία μέσω του οικονομικού καταναγκασμού, όπου οι χρήστες διαπράττουν οικονομικά επικερδή βίαια εγκλήματα για την κάλυψη της συνήθειάς τους. Η βία σε αυτή την περίπτωση μπορεί να είναι είτε σκόπιμη (ηθελημένη) είτε μη-σκόπιμη, σε περιπτώσεις οι οποίες είναι έξω από τον έλεγχο του χρήστη.

γ) Συστημικά
 Τέλος, η χρήση μπορεί να συνδέεται με τη βία συστημικά, καθώς οι τύποι των διαντιδράσεων που περιβάλουν την κουλτούρα του χρήστη, συχνά κυριαρχούνται από τη βία, για παράδειγμα, η προστασία της ελεγχόμενης περιοχής από τη συμμορία ή ο αφανισμός των πληροφοριοδοτών. Τέτοιου είδους βία μπορεί να είναι το αποτέλεσμα των αντιδικιών μεταξύ των χρηστών για την απόκτηση ναρκωτικών ουσιών.

Ο Collins (1983), υποστηρίζει ότι υπάρχουν δύο κύριες μεταβλητές που επηρεάζουν την αιτιακή σχέση μεταξύ ναρκωτικών και βίας. Η πρώτη είναι ο βαθμός, στον οποίο ο χρήστης είναι προδιατεθειμένος να χρησιμοποιήσει βία για να επιλύσει τις διαφορές του και η δεύτερη είναι ο βαθμός, στον οποίο ο δράστης πιστεύει ότι η χρήση

Collins

ναρκωτικών θα έχει ως αποτέλεσμα τη βία. Η βία, είναι πιθανό να εμφανιστεί όταν και οι δύο αυτές συνθήκες παρουσιαστούν.

Ο Gropper (1984), σε μία έρευνά του, αναφέρει ότι αυξάνοντας ή μειώνοντας τη συχνότητα της χρήσης ουσιών μεταξύ των εθισμένων αυξάνεις ή μειώνεις τη συχνότητα εμπλοκής τους στο έγκλημα. Άλλες μελέτες δείχνουν ότι η εγκληματική δραστηριότητα είναι σημαντικά μεγαλύτερη όταν ακολουθεί τον εθισμό στα ναρκωτικά από ότι πριν από αυτόν (για παράδειγμα, DeFleur, Ball & Snarr, 1969, που αναφέρεται στους Otero-Lopez και άλλους, 1994, σελ. 460). Παρά αυτή την εμπειρική στήριξη, οι Watters και άλλοι (1985), υποστηρίζουν ότι αυτά τα ευρήματα δεν αποτελούν αποδείξεις αυτής της σχέσης και συχνά βασίζονται σε δείγματα πληθυσμών, τα οποία δεν ελέγχουν την επίδραση της ηλικίας. Είναι πιθανό ότι, για μερικούς νέους κάτω από ορισμένες συνθήκες, η χρήση παράνομων ναρκωτικών να τους οδηγεί σε εγκληματική συμπεριφορά, όμως δεν παρέχει αποδείξεις ότι αυτό ισχύει για την πλειοψηφία των νέων. Παρόλα αυτά, η γενική άποψη ότι τα ναρκωτικά προκαλούν το έγκλημα μένει βαθιά ριζωμένη στο μυαλό του κοινού. Σε αυτό συντελεί και η καθημερινή στήριξη από τα Μ.Μ.Ε αλλά επίσης και από αρκετές έρευνες, οι οποίες έχουν ανακαλύψει ότι ένας σημαντικός αριθμός από το σύνολο των επιθέσεων και των δολοφονιών συνδέεται με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών (Goldstein, 1986).

Παρά την δημοτικότητα αυτής της υπόθεσης, η εμπειρική της στήριξη είναι αδύναμη και τις περισσότερες φορές βασίζεται σε δείγματα ειδικών πληθυσμών (π.χ. χρήστες "abusers" ναρκωτικών που βρίσκονται σε θεραπεία) και/ή περιορίζεται σε ιδιαίτερες κατηγορίες ναρκωτικών (narcotics). Τα συμπεράσματα που εξάγονται από αυτές τις

έρευνες, όσον αφορά τα επιλεγμένα δείγματα, μπορεί να οφείλονται σε μεθοδολογικό σφάλμα καθώς στηρίζονται σε περιγραφικά δεδομένα, τα οποία δεν επιτρέπουν από μόνα τους την εξήγηση της αιτιότητας. Έτσι, η "έμμεση" στήριξη που δίνεται από αυτά τα ευρήματα - η εγκληματική συμπεριφορά αυξάνεται σημαντικά όταν ο παραβάτης εθίζεται στα ναρκωτικά - (McGlothlin και άλλοι 1978), (Nurco & DuPont 1977, Clair & Jackson 1970, Voss & Stephens 1973, που αναφέρονται στους Otero-Lopez και άλλους, 1994, σελ. 460) δεν είναι μόνο εσφαλμένη, αφού η αυξανόμενη παραβατικότητα μπορεί επίσης να οφείλεται και σε παράγοντες που δεν σχετίζονται με τα ναρκωτικά, αλλά επίσης αντιτίθενται με άλλες έρευνες, στις οποίες δεν έχει παρατηρηθεί καμία σημαντική αύξηση της παραβατικότητας ως επακόλουθο του εθισμού των παραβατών (Dobinson & Ward 1986, Farrow & French 1986, που αναφέρονται στους Otero-Lopez και άλλους, 1994, σελ. 460). Είναι λογικό να συμπεράνουμε ότι παρόλο που η κατάχρηση των ναρκωτικών υπό ορισμένες συνθήκες μπορεί να οδηγήσει κάποια άτομα στην παραβατικότητα, μικρή εμπειρική ένδειξη υπάρχει ότι αυτό είναι ο κανόνας.

η υπόθεση: ναρκωτικά > εγκληματικότητα
B) Economico-Compulsive Model

Το δεύτερο μοντέλο - Economico-Compulsive Model - υποστηρίζει ότι το υψηλό κόστος απόκτησης κάποιων παράνομων ναρκωτικών ουσιών επισπεύδει την εμπλοκή στην εγκληματικότητα, αυτών οι οποίοι είναι εθισμένοι από αυτές τις ουσίες. Περίπου το 90% των δραστών εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, οι οποίοι ήταν έγκλειστοι σε φυλακή της Αυστραλίας, και οι οποίοι δήλωσαν τακτική χρήση ηρωίνης, ενεπλάκησαν σε εγκληματικές δραστηριότητες με σκοπό την κάλυψη της εξάρτησής τους (Dobinson & Ward, 1986). Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο Votey (1986, που αναφέρεται στον Walters G.D., 1994, σελ 4), ανακάλυψε μία σημαντική σύνδεση μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και διάπραξης οικονομικών

εγκλημάτων και παράλληλα μικρή σχέση μεταξύ αυτής και των βίαιων εγκλημάτων. Μακροχρόνιες έρευνες ηρωινομανών, οι οποίοι έμεναν στη Βαλτιμόρη, στη Νότια Καλιφόρνια και στη Μεγάλη Βρετανία όπως αναφέρει ο Walters (Walters, 1994, σελ. 4) υποστηρίζουν την ερμηνεία ότι τα ναρκωτικά προκαλούν εγκληματικότητα. Αυτές οι έρευνες στηρίζονται στο γεγονός ότι τα οικονομικά εγκλήματα ήταν βαρύτερα κατά τις περιόδους αύξησης της χρήσης οπιούχων ναρκωτικών ουσιών, ενώ ελαφρύτερα κατά την περίοδο αποχής από τη χρήση τέτοιων ουσιών. Το υψηλό κόστος απόκτησης κάποιων ουσιών οδηγεί τα άτομα στη διάπραξη εγκληματικών πράξεων με στόχο να καλύψουν την ολοένα και αυξανόμενη εξάρτησή τους από τις ναρκωτικές ουσίες.

Οι Anglin & Speckart (1988, σελ. 197-233), έδειξαν ότι υπάρχει μία σημαντική σχέση μεταξύ του "επιπέδου" της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας, καθώς η επιφόρτιση αυτού του τύπου εγκλήματος αυξάνεται καθώς αυξάνεται η χρήση και μειώνεται όταν αυτή διακόπτεται. Αυτοί οι δύο ερευνητές μαζί με άλλους (Ball, Rosen, Flueck & Nurco 1981 και άλλοι που αναφέρεται στους Otero-Lopez και άλλους, 1994, σελ. 461), προτείνουν ότι η χρήση επηρεάζει το επίπεδο της εγκληματικής δραστηριότητας των ατόμων. Άλλες έρευνες δείχνουν ότι η χρήση ναρκωτικών είναι αιτιακά σχετιζόμενη με την ανθρωποκτονία, τις ληστείες και άλλα είδη εγκλημάτων.

Οι Johnston, O' Malley & Eveland (1978, που αναφέρεται στους Otero-Lopez και άλλους, 1994, σελ. 460), προτείνουν ότι "δεν υπάρχουν αποδείξεις της διαρκούς επίδρασης της χρήσης ναρκωτικών στα επίπεδα της παραβατικότητας... Η μη εξαρτώμενη χρήση ναρκωτικών μοιάζει να μην παίζει κάποιο ρόλο στην ώθηση των

χρηστών σε πιο παραβατικούς τύπους συμπεριφοράς. Το αντίθετο είδος αιτιολόγησης μοιάζει πιο εύστοχο, δηλαδή ότι η παραβατικότητα οδηγεί στη χρήση."

2) *Εμπλοκή προσαλεί των χρηστών ναρκωτικών*

Σύμφωνα με την δεύτερη υπόθεση - η εμπλοκή σε εγκληματικές δραστηριότητες

προκαλεί την χρήση ναρκωτικών ουσιών - έχει αναπτυχθεί το Συστημικό Μοντέλο *Συστημικό Μοντέλο*

Αυτό το τρίτο μοντέλο αναφέρεται στους "κανονικούς" τύπους επιθετικότητας των *Μοντέλο*

αλληλεπιδράσεων μέσα σε μία μαύρη αγορά. Αυτό το μοντέλο παρατηρεί την

αλληλεπίδραση μεταξύ ενός εγκληματογενετικού περιβάλλοντος, ατόμων με

εγκληματική προδιάθεση (ροπή) και της αγοράς των ναρκωτικών. Το περιβάλλον της

δοσοληψίας των ναρκωτικών συντελεί στη βία: η δοσοληψία ναρκωτικών έλκει τα

άτομα που επιθυμούν να εμπλακούν σε βίαιες συμπεριφορές, οι οποίες αυξάνουν την

πιθανότητα άσκησης βίας, (Elliott & Ageton, 1981, που αναφέρεται στους White,

Pandina & LaGrange, 1987, σελ. 716).

Συστημική εγκληματικότητα

Σε αυτό το μοντέλο η βία είναι εγγενής με την ανάμιξη στη διακίνηση των

παράνομων ουσιών. Περιλαμβάνει τις επιχειρηματικές διαφωνίες για τις περιοχές

ελέγχου, την επιβολή της πειθαρχίας από την παράνομη οργάνωση, τις ληστείες των

διακινητών οι οποίες συχνά έχουν ως επακόλουθο τα αντίποινα, την εξουδετέρωση

των πληροφοριοδοτών, τις τιμωρίες για την πώληση κακής ποιότητας ναρκωτικών,

τιμωρίες για την μη πλήρωση των υποχρεώσεων. Η συστημική εγκληματικότητα

αναπαριστά, σύμφωνα με τον Collins (Collins, 1990, που αναφέρεται στον Brochu S.,

1995, σελ. 6), το πιο σημαντικό βίαιο αποτέλεσμα που συνδέεται με τη χρήση των

ναρκωτικών. Αυτή η συστημική βία τείνει να εμφανίζεται α) σε κοινωνικά

αποδιοργανωμένες περιοχές οι οποίες β) έχουν παραδοσιακά υψηλές τιμές βίας και γ)

είναι οικονομικά μη-προνομιούχες. Οι έμποροι ναρκωτικών προέρχονται δυσανάλογα

από αυτές τις περιοχές.

Η συμμετοχή στο εμπόριο των ναρκωτικών ενέχει τη χρήση βίας, ανεξάρτητα από την άμεση φυσική ή οικονομική επίδραση που επιφέρει η χρήση αυτών των ουσιών. Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι η εμπλοκή με τα ναρκωτικά μπορεί να προκαλέσει εγκληματικότητα λόγω της βίας που ενέχει το εμπόριο αυτών των ουσιών. Ο Walters (Walters, 1994, σελ. 4), αναφέρει ότι, σύμφωνα με έρευνα των McBride, Burgman-Habermehl, Alpert & Chitwood (1986), σχεδόν η μία στις τέσσερις δολοφονίες στην επαρχία Dade, Florida μεταξύ 1978 και 1982, μπορεί να αποδοθεί σε συγκρούσεις που αφορούν την εισαγωγή, διανομή ή πώληση των παράνομων αυτών ουσιών. Δεδομένου ότι πολλοί χρήστες ναρκωτικών είναι, τουλάχιστον περιστασιακά, αναμειγμένοι στην διακίνηση των ναρκωτικών, αυτό μπορεί να σημαίνει ότι η εγκληματικότητα αυτών των ατόμων, που αποδίδεται στη χρήση ναρκωτικών ουσιών, οφείλεται όχι απολύτως σε αυτή αλλά στη βίαιη φύση του εμπορίου αυτών των ουσιών. Κατά τον ίδιο τρόπο, η χρήση παράνομων ουσιών μπορεί να είναι η αιτία που, τα κατά τα άλλα νομοταγή άτομα, (εκτός της χρήσης των παράνομων ουσιών) έρχονται σε επαφή με εγκληματικά στοιχεία με αποτέλεσμα τη σταδιακή πτώση των ηθικών φραγμών αυτών των ατόμων και την ανυπακοή προς τους νόμους της κοινωνίας.

Παράλληλα, αρκετοί ερευνητές έχουν δείξει ότι η εγκληματική δραστηριότητα προηγείται, ή εμφανίζεται παράλληλα, με τη χρήση ναρκωτικών. Όπως αναφέρει ο Kaplan (Kaplan H.B., 1995, σελ. 190), οι Elliott & Huizinga (1984), λένε ότι μεταξύ αυτών που συμμετέχουν τόσο στη χρήση όσο και στην παραβατικότητα, οι μισοί περίπου ήταν παραβατικοί πριν τη χρήση, ενώ το άλλο μισό, ξεκίνησαν την χρήση

ναρκωτικών και την παραβατική συμπεριφορά το ίδιο έτος ή χρησιμοποίησαν πρώτα ναρκωτικά. Οι Smith & Fogg (1978), έδειξαν ότι όσοι είχαν χαμηλή βαθμολογία σε μία κλίμακα μέτρησης της "υπακοής στο νόμο" ήταν πιθανότερο να αναμιχθούν στη χρήση ναρκωτικών. Εδώ γίνεται η υπόθεση ότι το έγκλημα παρέχει το περιβάλλον και τις ευκαιρίες για να υπάρξει η εμπλοκή με τη χρήση των ναρκωτικών. Η παραβατικότητα επιτρέπει στα άτομα να έρθουν σε επαφή με άλλους, οι οποίοι παρέχουν το περιβάλλον και τις ευκαιρίες εκείνες, που θα κάνουν πιο εύκολη τη χρήση των ναρκωτικών.

ψ Εγκληματικότητα ως Ναρκωτική

Υπάρχει μάλλον περισσότερη εμπειρική στήριξη της υπόθεσης ότι "η παραβατικότητα προκαλεί κατάχρηση ναρκωτικών", ακόμα και αν οι περισσότερες σχετικές έρευνες δεν έχουν διεξαχθεί με αιτιακούς όρους αλλά έχουν θέσει απλά το ζήτημα κατά πόσο η παραβατικότητα εμφανίζεται πριν την κατάχρηση των ναρκωτικών (μία απαραίτητη αλλά όχι αναγκαστικά ικανή συνθήκη για την πρόκληση χρήσης) ή το αντίστροφο. Οι περισσότερες έρευνες έχουν βρει ότι η σοβαρή ή η μη σοβαρή παραβατικότητα πραγματικά προηγείται της κατάχρησης όλων των ειδών παράνομων ναρκωτικών, για παράδειγμα η χρήση ηρωίνης, βρέθηκε να έπεται από την παραβατικότητα μεταξύ και των εγκλείστων εθισμένων (James 1969, σελ. 108-124) αλλά και εθισμένων που βρίσκονταν σε θεραπεία (Cuskey και άλλοι 1973, Rosenthal και άλλοι 1973, Vaillant 1966, που αναφέρονται στους Otero-Lopez και άλλους, 1994, σελ. 460), ενώ παρόμοια ευρήματα υπήρχαν σε έρευνες παρόμοιων πληθυσμών συμπεριλαμβανομένων και άλλων ουσιών (Chambers & Moffett 1969, Coate & Goldman 1980, Dobinson & Ward 1986, Kraus 1981, Scott & Willcox 1965, Voss & Stephens 1973, που αναφέρονται στους Otero-Lopez και άλλους, 1994, σελ. 460). Σε έρευνες του γενικού νεανικού πληθυσμού βρέθηκε ότι η

παραβατικότητα οδηγεί σε κατάχρηση ναρκωτικών (Johnston και άλλοι 1978).
 Ακόμα και έτσι, η υπόθεση ότι "η παραβατικότητα προκαλεί την κατάχρηση των ναρκωτικών", παρόλο που έχει ισχυρότερη στήριξη από την υπόθεση ότι «η κατάχρηση ναρκωτικών προκαλεί παραβατικότητα», βρίσκεται μακριά ακόμα από την οριστική εγκαθίδρυσή της, και παρά τις εμπειρικές ενδείξεις, συγγραφείς όπως ο White και άλλοι (1985, που αναφέρονται στους Otero-Lopez και άλλους, 1994, σελ. 460), διερωτούνται κατά πόσο η ακολουθία από την παραβατικότητα προς τα ναρκωτικά είναι ο κανόνας (norm).

Συμπεριφοριστές : εγκληματικότητα & ναρκωτικά

Αρκετοί συμπεριφοριστές, όπως αναφέρει ο Walters (Walters, 1994, σελ. 4), επιλέγουν, για την ερμηνεία της σχέσης ναρκωτικών-εγκληματικότητας, την θέση που υποστηρίζει ότι το έγκλημα προκαλεί τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Στις έρευνές τους τονίζουν ιδιαίτερα το γεγονός ότι η εγκληματικότητα και η παραβατικότητα προηγείται της χρήσης ναρκωτικών. Αυτό έχει παρατηρηθεί σε άτομα που κάνουν χρήση αλκοόλ, ηρωίνης και άλλων ουσιών. Τρία είναι τα πιθανά σενάρια που προτείνονται, σύμφωνα με την αρχική υπόθεση που υποστηρίζει ότι το έγκλημα είναι αυτό που προκαλεί τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Πρώτο, οι εγκληματίες αρκετές φορές κάνουν χρήση ναρκωτικών ως πρώτο στάδιο του εγκλήματος που πρόκειται να διαπράξουν. Αρκετές έρευνες έχουν δείξει ότι το αλκοόλ και άλλες ναρκωτικές ουσίες δρουν ως κατασταλτικά του φόβου αλλά και άλλων ανασταλτικών παραγόντων της διάπραξης εγκληματικών πράξεων. Δεύτερο, οι παραβάτες κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών ως έκφραση του ηδονιστικού και επιφανειακού τρόπου ζωής τους ή ως μέρος της γιορτής που ακολουθεί μία επιτυχημένη εγκληματική επιχείρηση. Τρίτο, οι ηρωινομανείς, οι οποίοι καταφέρνουν να κρατούν τις δόσεις τους σε χαμηλά επίπεδα, όταν τους δίνεται η πρόσβαση σε μεγάλα χρηματικά ποσά,

γεγονός το οποίο συμβαίνει μετά από την ανάμιξή τους σε κάποια εγκληματική πράξη, αυξάνουν τις δόσεις τους.)

3) Αμφίδρομη σχέση Ναρκωτικών & Εγκληματικότητας

Μία τρίτη πιθανή εξήγηση της σχέσης μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικότητας αποτελεί η υπόθεση ότι μεταξύ αυτών των δύο φαινομένων - τη χρήση ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικότητας - υπάρχει μία αμφίδρομη σχέση. Πιο συγκεκριμένα, αυτή η υπόθεση υποστηρίζει ότι η χρήση ναρκωτικών οδηγεί τα άτομα να εμπλακούν σε περαιτέρω εγκληματική δραστηριότητα, μειώνοντας τα εμπόδια που υπάρχουν στην πορεία για την παρεκκλίνουσα δράση, ενώ η συμμετοχή σε διαφορετικούς τύπους παρέκκλισης εισάγει τα άτομα στη χρήση, παρέχοντάς τους το περιβάλλον και τις συνθήκες, οι οποίες συντελούν με τη σειρά τους στη χρήση ναρκωτικών.

Αυτή η υπόθεση υποστηρίζει ότι μεταξύ των ναρκωτικών και της εγκληματικότητας υπάρχει μία αμοιβαία σύνδεση με μία διπλής κατεύθυνσης σχέση (η κάθε μία μεταβλητή αποτελεί την αιτία για την άλλη). Αυτή η υπόθεση βρίσκει στήριξη σε μία πρόσφατη σχετικά έρευνα, η οποία εξετάζει 254 νεαρούς, οι οποίοι ήταν αναμεμιγμένοι σε εμπόριο "κρακ" στο Μαϊάμι, Φλόριντα, (Inciardi & Pottieger, 1991, που αναφέρεται στον Walters, 1994, σελ. 5). Ο Terrence Thornberry (1987, σελ. 863-892), λαμβάνοντας υπόψη του τις εγκληματολογικές θεωρίες, προσπάθησε να εξετάσει την πιθανότητα να αποτελεί η παραβατικότητα την αιτία εμφάνισης κοινωνικών προβλημάτων, όπως η ελλιπής οικογενειακή επικοινωνία, η σχολική αποτυχία και άλλα και αποτέλεσμα αυτών των συνθηκών να είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Παραβατικότητα / Κοινωνικά προβλήματα > χρήση ναρκωτικών ουσιών
(π.χ. ελλιπής επικοινωνία, σχολική αποτυχία κ.α.)

Σύμφωνα με αυτή την υπόθεση έχουν αναπτυχθεί δύο μοντέλα, το Joint Occurrence

Model και το Expectancy Model. Το πρώτο βασίζεται στην παρατήρηση ότι η μη-σοβαρή (minor) παραβατικότητα συχνά εμφανίζεται πριν από τη χρήση ναρκωτικών.

Σε αυτές τις περιπτώσεις, η χρήση δεν είναι απαραίτητα αιτία έναρξης της εγκληματικής καριέρας (Brochu S., 1995, σελ. 5). Πολλές μακροχρόνιες έρευνες έδειξαν ότι η παραβατικότητα και η χρήση συνδέονται με παρόμοιες κοινωνικές, ψυχολογικές και δημογραφικές μεταβλητές. Εμφανίζουν κάποια μερική κοινότητα στην αιτιολογία, ενώ μερικοί μοναδικοί αιτιακοί παράγοντες συνδέονται με ειδικούς τύπους προβληματικής συμπεριφοράς. Μία από αυτές τις προβληματικές συμπεριφορές μπορεί να αυξάνει την πιθανότητα εμφάνισης των άλλων, αλλά δεν σημαίνει ότι είναι αιτιακά συνδεδεμένες ή αν είναι υπάρχει διπλής κατεύθυνσης αιτιακή συσχέτιση μεταξύ τους: η μία επηρεάζει την άλλη. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η παραβατική συμπεριφορά συνήθως προηγείται της χρήσης, αλλά υπάρχουν αποδείξεις ότι η χρήση, με τη σειρά της, επηρεάζει την παραβατική δραστηριότητα.

Joint
Occurrence
Model

Μοντέλο
Συνδυασ-
μένων
Εμφάνι-
σών

Το Expectancy Model είναι μία κριτική αντίδραση στο Psycho-Pharmacological Model. Ο Brochu (Brochu S., 1995, σελ. 6), υποστηρίζει ότι οι ρίζες του υπάρχουν σε μία έρευνα του Lang και άλλων, η οποία δείχνει πως οι συμπεριφορές των υποκειμένων, τα οποία πιστεύουν ότι έχουν καταναλώσει αλκοόλ, γίνονται αρκετά επιθετικά παρότι έχουν καταναλώσει κάποια υποκατάστατη ουσία (placebo). Αυτό το μοντέλο εξετάζει τα αποτελέσματα από τη χρήση των ναρκωτικών ως μία αυτό-εκπληρούμενη προφητεία. Πιο συγκεκριμένα, μερικές ουσίες, για παράδειγμα το αλκοόλ, έχουν μία φήμη όσον αφορά την επιθετικότητα, και η πρόβλεψη της τοξικομανίας θα δρούσε ως ένα κοινωνικό σημάδι το οποίο επιτρέπει την έκφραση

Expectancy
Model

Μοντέλο
Προβλε-
δο-
κίας

επιθετικότητας. Χρήστες οι οποίοι θα επιθυμούσαν να αναμειχθούν σε βίαιες πράξεις παίρνουν ναρκωτικά για να απελευθερωθούν από την ευθύνη. Αυτό μπορεί να είναι αλήθεια για μερικούς που κακομεταχειρίζονται τις συζύγους τους, καθώς και για αυτούς που διαπράττουν σεξουαλικά εγκλήματα. Οι Brochu και Lévesque (1990), σημειώνουν ότι αυτοί οι τύποι του καταλογισμού και της τοξικομανίας έχουν συχνά χρησιμοποιηθεί από "έξυπνους" δράστες, υποστηρίζοντας ότι δεν ήταν υπεύθυνοι για τις εγκληματικές τους πράξεις. Τελευταία, ο Fagan (1990), επανόρισε αυτό το θεωρητικό μοντέλο. Έτσι υποστηρίζει ότι: "η τοξικομανία επηρεάζει τις γνωστικές διαδικασίες, οι οποίες σχηματοποιούν τόσο τις προσδοκίες κάποιου όσο και τη σχετική συμπεριφορική του αντίδραση. Οι γνωστικές διαδικασίες από μόνες τους επηρεάζονται από πολιτισμικούς και καταστασιακούς παράγοντες, οι οποίοι καθορίζουν τους τύπους, τα πιστεύω και τις ποινές σύμφωνα με τις συμπεριφορές που ακολουθούν την τοξικομανία." (Fagan, 1990, pp. 299).

Έτσι, ένα βίαια προδιατεθειμένο άτομο, το οποίο πιστεύει ότι το αλκοόλ προκαλεί επιθετικότητα θα ερμηνεύσει τις φυσιολογικές αλλαγές που επιφέρει η τοξικομανία ως σημάδια εχθρότητας. Αν οι κανόνες και οι τιμωρίες του επιτρέπουν να εκφράσει αυτή τη βία και αν η κατάσταση είναι τέτοια, αυτό το άτομο θα έχει μεγάλη δυσκολία στο να βρει μία εναλλακτική αντίδραση σε αυτή την κατάσταση και μάλλον θα γίνει εχθρικό. Όταν αυτό το άτομο επανέρθει σε μία νηφάλια (ορθολογική) κατάσταση, θα υπάρχει μία τάση σε αυτόν να κατηγορήσει την τοξικομανία για την συμπεριφορά του.

Κοντολογίς, η επιθετικότητα που ακολουθεί την τοξικομανία δεν είναι μία γραμμική διαδικασία, αλλά μάλλον εκλαμβάνεται ως μία αμοιβαία διαδικασία στην οποία οι

προσδοκίες, οι φυσιολογικοί παράγοντες, οι κοινωνικοί κανόνες και οι καταστάσεις, όλα παίζουν έναν σημαντικό ρόλο για τις επιθετικές ή μη συμπεριφορές, (Fagan, 1990).

④

Τέλος, η χρήση ναρκωτικών ουσιών και η παραβατικότητα είναι, ίσως, ανεξάρτητοι τύποι παρέκκλισης, των οποίων η κοινή σύνδεση με μία "τρίτη μεταβλητή", ή με μία ομάδα μεταβλητών, αποτελεί μία ψευδή, επίπλαστη, συσχέτιση των δύο αυτών φαινομένων. Ο Fagan και άλλοι, υποστηρίζουν ότι ενώ η παραβατικότητα και η χρήση, μπορεί να έχουν κάποια κοινή σχέση με μία τρίτη μεταβλητή, αυτή δεν αρκεί για την μεταξύ τους σύνδεση.

Αυτή η υπόθεση της "τρίτης μεταβλητής", υποστηρίζει ότι η σύνδεση ναρκωτικών και εγκληματικότητας οφείλει την ύπαρξή της στην παρουσία μίας ή περισσότερων μεταβλητών, με τις οποίες συνδέονται τόσο η χρήση ναρκωτικών ουσιών όσο και η εγκληματικότητα. Αυτή η "τρίτη μεταβλητή" συχνά μένει απροσδιόριστη από τους υποστηρικτές αυτής της υπόθεσης. Μία εξήγηση που δίνεται είναι ότι γενικά η παρέκκλιση συνδέει τεχνητά τη χρήση με την εγκληματικότητα, λόγω της κοινής σύνδεσης και των δύο μεταβλητών με αυτή. Άλλες μεταβλητές που είναι πιθανό να συνδέουν αυτές τις μεταβλητές είναι η αποξένωση, η διαλυμένη οικογένεια, η σχολική αποτυχία και άλλοι παράγοντες. Η ουσία της ερμηνείας που στηρίζεται στην "τρίτη μεταβλητή" για την εξήγηση της σχέσης μεταξύ χρήσης ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικότητας, είναι ότι δεν υπάρχει μία σημαντική σύνδεση μεταξύ αυτών των δύο μεταβλητών, εκτός της σύνδεσης αυτών των δύο με μία "τρίτη μεταβλητή".

Τα δύο αυτά φαινόμενα, η παραβατικότητα και η χρήση είναι στοιχεία μιας

γενικότερης διάθεσης για παρέκκλιση. Σε αυτή την περίπτωση, τα ναρκωτικά και άλλοι τύποι εγκληματικής δραστηριότητας γίνονται αντιληπτά ως δείκτες, που συμπίπτουν σε μία γενικότερη κατασκευή, όπως είναι αυτή της "προβληματικής συμπεριφοράς". Οι ερευνητές προτείνουν ότι η χρήση και άλλοι τύποι εγκληματικής δραστηριότητας είναι ίδιοι. Αυτή η οπτική αγνοεί την πιθανότητα ότι η χρήση ναρκωτικών και το έγκλημα έχουν κάποια αιτιακή επίδραση, το ένα στο άλλο, αφού τα μεταχειρίζονται ως εναλλακτικές λειτουργίες της ίδιας έννοιας.

Αυτή η υπόθεση, της μη ύπαρξης αιτιακής σχέσης μεταξύ κατάχρησης ναρκωτικών και παραβατικότητας, έχει λάβει μικρή σχετικά προσοχή (Elliott & Ageton 1976, Goode 1972), και οι έμμεσες ενδείξεις για αυτή την υπόθεση προκύπτουν κυρίως από δείγματα εφήβων που σχετίζονται με κατάχρηση ήπιων ουσιών σε μη σοβαρούς και συχνούς τύπους παραβατικής συμπεριφοράς (Donovan & Jessor 1985, Elliott & Huizinga 1984, Jessor & Jessor 1977, Johnson & White 1989, που αναφέρεται στους Otero-Lopez και άλλους, 1994, σελ. 6). Παρόλο που έρευνες στον γενικό πληθυσμό έχουν δείξει ότι η "σχέση" μεταξύ παραβατικότητας και της χρήσης μαριχουάνας είναι επίπλαστη, δεν υπάρχουν δεδομένα για άλλες ουσίες.

Έτσι, τα δημοσιευμένα ευρήματα είναι μάλλον αντιφατικά και μη γενικεύσιμα. Φυσικά, αυτό μπορεί να σημαίνει ότι μια καθολική γενίκευση της σχέσης μεταξύ ναρκωτικών και παραβατικότητας εμποδίζεται από την ισχύ της επίδρασης και άλλων παραγόντων, όπως αναφέρουν οι Otero-Lopez και άλλοι (1994). Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι το είδος της ομάδας-στόχου, τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της κοινότητας, η ηλικία και το φύλο, η συχνότητα και το είδος της κατάχρησης

ναρκωτικών και της παραβατικότητας, και η διάρκεια της κατάχρησης ναρκωτικών και παραβατικότητας.

Ο Watters και άλλοι (1985), σύμφωνα με αυτή την υπόθεση, υποστηρίζουν με τη σειρά τους ότι μεταξύ αυτών των δύο μεταβλητών υπάρχει μία επίπλαστη σχέση. Από το να είναι αιτιακά συνδεδεμένα τα δύο φαινόμενα, η εμπειρική σύνδεση μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών και του εγκλήματος θεωρείται ότι είναι ψευδής και το αποτέλεσμα και των δύο έχει παρόμοιες αιτιολογικές ρίζες (Goode, 1972; Collins, 1981; Elliott & Huizinga, 1984). Τα μοντέλα "κοινής αιτίας" (common-cause) προσδιορίζουν έναν αριθμό κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων που επηρεάζουν τόσο τους χρήστες ουσιών όσο και τους παραβάτες και εμφανίζονται να δείχνουν ότι παρόμοιες αιτιακές διαδικασίες υπάρχουν και για τους δύο τύπους παρέκκλισης.

Μοντέλο
"κοινής
αιτίας"
(common-
cause)

Μια μετατροπή του μοντέλου "κοινής-αιτίας" θεωρεί ότι η χρήση ναρκωτικών και η παραβατικότητα μεταξύ των νέων είναι μερικώς συμπτωματικές, ταυτόχρονες συμπεριφορές (μη-αιτιακές και μη-ανταποδοτικές) σε μία παράλληλα εμφανιζόμενη ομάδα άλλων προβληματικών συμπεριφορών των νέων. Η χρήση ναρκωτικών και η παραβατικότητα θεωρούνται ότι ομαδοποιούνται μαζί ως αποτέλεσμα του πειραματισμού με ένα μεγάλο εύρος συμπεριφορών κατά τη διάρκεια της εφηβείας στον κύκλο της ζωής. Αυτό το μοντέλο της "σύμπτωσης" ασχολείται περισσότερο με τη σημασία της παρεκκλίνουσας πράξης παρότι με τις αιτίες αυτής της πράξης.

Μοντέλο
"σύμπτωσης"
(co-occurrence)

Οι Jessor & Jessor (1977), προτείνουν ότι οι ποιοτικά διαφορετικές συμπεριφορές (για παράδειγμα, το κάπνισμα μαριχουάνας ή ο βανδαλισμός της ιδιοκτησίας) μπορεί

να υπηρετούν την ίδια κοινωνικο-ψυχολογική λειτουργία (για παράδειγμα, εκφράζοντας ανεξαρτησία από τον έλεγχο των γονέων, την ταυτοποίηση με την ομάδα "peer group"). Αποδείξεις που υποστηρίζουν αυτή την άποψη συχνά προκύπτουν από τα δείγματα των εφήβων όπου σχετικά μη-σοβαροί τύποι χρήσης ουσιών (κάπνισμα τσιγάρου, περιστασιακή χρήση αλκοόλ, πειραματισμός με μαριχουάνα) εμφανίζονται ταυτόχρονα με τη σχετικά μη-σοβαρή και μη-συχνή παραβατική συμπεριφορά. Όπως και να έχει, δεδομένου του συντελεστικού περιβάλλοντος και της διαρκούς υποστήριξης από τα peer groups, η έναρξη της παραβατικότητας και της χρήσης ναρκωτικών μπορεί τελικά να ενισχύσει την ανάμιξη σε πιο σοβαρούς τύπους παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Το συμπέρασμα είναι ότι τα μοντέλα της "σύμπτωσης" ταιριάζουν περισσότερο για την εξήγηση της σχέσης μεταξύ ναρκωτικών-εγκλήματος για τα λιγότερο σοβαρά περιστατικά ενώ τα μοντέλα της "κοινής αιτίας" είναι καλύτερα για την εξήγηση της σχέσης μεταξύ της σοβαρής χρήσης ουσιών και σοβαρών εγκλημάτων.

Σύμφωνα με αυτή την υπόθεση, κάποιος πρέπει να κοιτάξει στους άλλους παράγοντες για να εξηγήσει τη φύση της σύνδεσης μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών και εγκλήματος. Αυτές οι δύο μεταβλητές δεν συσχετίζονται με τον κλασικό αιτιακό τρόπο. Το θεωρητικό μοντέλο που έχει αναπτυχθεί με βάση αυτή την υπόθεση είναι το Personality Model. Το μοντέλο της Προσωπικότητας εξετάζει τον τρίτο παράγοντα που εξηγεί και τη χρήση και το έγκλημα. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο ο τρίτος παράγοντας ορίζεται ως αντικοινωνική συμπεριφορά. Πολλές έρευνες υποστηρίζουν ότι ο αλκοολισμός και η χρήση παράνομων ναρκωτικών είναι συνδεδεμένα με την αντικοινωνική συμπεριφορά.

Personality
Model

Έτσι, η σημερινή ασάφεια γύρω από τη σχέση μεταξύ κατάχρησης ναρκωτικών και παραβατικότητας καθιστά αναγκαία την συστηματική και ταυτόχρονη εξέταση των κοινωνικών και όχι μόνο παραγόντων, καθορίζοντας τις σχετικές εξωτερικές μεταβλητές εφόσον αυτό είναι δυνατό και αποφεύγοντας τα μεθοδολογικά σφάλματα προηγούμενων εργασιών.

Αυτοί οι κοινωνικοί παράγοντες που άλλοτε θεωρούνται αποτέλεσμα και άλλοτε αιτίες εμφάνισης ή σύνδεσης των δύο εξεταζομένων φαινομένων -χρήση ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικότητα- αφορούν τη δυνατότητα πρόσβασης ή όχι σε διάφορους θεσμούς και φορείς, οι οποίοι με τη σειρά τους επιδρούν στην ομαλή ένταξη του κάθε ατόμου στην δομημένη κοινωνία. Η αδυναμία πρόσβασης σε αυτούς και η ταυτόχρονη αποστέρηση που νιώθουν αυτά τα άτομα, οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό τους.

Η έννοια κοινωνικός αποκλεισμός, είναι μία σχετικά πρόσφατη έννοια η οποία ξεκινά από την Γαλλία, για να ορίσει κατ' αρχήν τις άκρως περιθωριακές ομάδες ατόμων οι οποίες ήταν έξω από το προστατευτικό δίκτυο της κοινωνικής πρόνοιας και τα άτομα εκείνα, όπως οι μετανάστες, με περιορισμένα πολιτικά δικαιώματα (Room, 1995a, 1995b, Silver, 1995, Jordan, 1997, που αναφέρεται στους Lee P. & Murie A., 1999, σελ. 1). Επίσης, αφορά τα νέα προβλήματα κοινωνικής αποσταθεροποίησης πρώην εν δυνάμει μισθωτών πληθυσμών, ως αποτέλεσμα της ανεργίας και της κρίσης του παραγωγικού συστήματος. Στη συνέχεια, γενικεύτηκε στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως η έννοια στην οποία ομαδοποιούνται και μέσω της οποίας επαναδιατυπώνονται όλα τα κοινωνικά προβλήματα, ανεξάρτητα της φύσης τους και της επιστημονικής τους θεμελίωσης και με βάση το κοινό γεγονός ότι αποτελούν

προβλήματα για τη κοινωνία. Έτσι, ορίζονται ως προβλήματα που γεννούν κοινωνικό αποκλεισμό: η ανεργία και κυρίως η μακροχρόνια ανεργία, η μετανάστευση, η παλιννόστηση, ο αναλφαβητισμός, η σχολική αποτυχία, τα γηρατειά, η μονογονεϊκή οικογένεια, η πολιτισμική ή θρησκευτική ιδιαιτερότητα, η απομόνωση κάποιων περιοχών, η υποβαθμισμένη γειτονιά της πόλης, η ανισότητα των δύο φύλων, η κοινωνική παραβατικότητα, οι θρησκευτικές μειονότητες, η σωματική ή διανοητική δυσμορφία, (Πετράκη Γ., 1996).

Οι "αποκλεισμένοι" αναγνωρίζονταν ως ετερογενείς ομάδες, οι οποίες μαστίζονταν από μεγάλη περιθωριοποίηση τόσο όσον αφορά την εργασία όσο και τα δικαιώματα έναντι του Κράτους (Lee P. & Murie A., 1999). Τυπικά αποκλεισμένα άτομα αναγνωρίζονταν: τα άτομα με διανοητική και φυσική μειονεξία, αυτοκαταστροφικά άτομα, μεγάλης ηλικίας, κακομεταχειρισμένα παιδιά, χρήστες ουσιών, παραβάτες, μόνοι γονείς, περιθωριακοί, αντικοινωνικά άτομα (Silver, 1995).

Ο αποκλεισμός παραπέμπει στην αναπαράσταση της κοινωνίας ως χώρου, από τα νοητά όρια του οποίου, κάποιοι που πριν ήταν μέσα στην κοινωνία τώρα θα βρεθούν εκτός. Παραπέμπει σε μία κοινωνία διχοτομημένη στη βάση του "εντός" και του "εκτός", όπου το εντός ορίζεται από ιδιότητες κοινωνικής κανονικότητας και το εκτός από ιδιότητες και χαρακτηριστικά που αναιρούν την κοινωνία και της δημιουργούν προβλήματα. Η προβληματική του κοινωνικού αποκλεισμού παραπέμπει στην απώλεια των κοινωνικών ιδιοτήτων από αυτούς που πριν τις κατείχαν, (Πετράκη Γ., 1996).

Η εικόνα αυτή του κοινωνικού δυαδισμού, οι "μέσα" και οι "έξω", έχει ως αποτέλεσμα τη στιγματοποίηση των πληθυσμών μέσω του ορισμού, της κατάταξης και της ταξινόμησης. Ενισχύεται η απόσταση μεταξύ των "αποκλεισμένων" και των "ενταγμένων", αυτούς που έχουν μία θέση μέσα στην κοινωνία και αυτούς που δεν έχουν. Η ευρεία χρήση του όρου από ολόένα και περισσότερους φορείς και υπηρεσίες, ακόμα και από την κοινωνική επιστήμη, συμβάλλει στο να υπάρξει ο "αποκλεισμός" και ως πραγματικότητα. Η Levitas (Levitas R., 1998), βλέπει τον όρο "κοινωνικός αποκλεισμός" ως έναν προβληματικό όρο, γιατί χωρίζει την κοινωνία σε δύο ομάδες: τους "εκτός" και τους "εντός". Υποστηρίζει ότι διαιρώντας την κοινωνία σε δύο ομάδες, το ζήτημα της ανισότητας γίνεται δευτερεύουσας σημασίας.

Ο ορισμός όμως των κοινωνικών προβλημάτων μέσω των ομάδων στόχου, δηλαδή η αποσύνδεση των κοινωνικών προβλημάτων από τις κοινωνικές δομές που τα προκαλούν, εκτός από το ότι προσωποποιεί τα προβλήματα και στιγματίζει τα άτομα, συντελεί και στην ηθικολογική παρουσίαση του κοινωνικού προβλήματος. Έτσι, τα νοσολογικά χαρακτηριστικά (AMEA, EITZ), τα παραβατικά χαρακτηριστικά (φυλακισμένοι, τοξικομανείς), ή αυτά που αφορούν τη διάλυση της οικογένειας (μονογονεϊκά νοικοκυριά), ως χαρακτηριστικά που ορίζουν ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού, παραπέμπουν σε μία αντίληψη μεγάλου ιστορικού βάθους, σύμφωνα με την οποία η φτώχεια συνδέεται στενά με την αντικοινωνική παραβατικότητα και την εγκληματικότητα. Αυτή η σχέση της φτώχειας με την παρανομία είναι κυρίαρχη και στα Μ.Μ.Ε. Χαρακτηριστικό είναι και το επόμενο απόσπασμα από την *Manière de Voir* της *Monde Diplomatique* (6, 1995), για τον κοινωνικό αποκλεισμό:

"Αυτά τα εκατομμύρια των φτωχών, των περιθωριακών, των καταληψιών, των άστεγων, των προλετάρων, των οποίων ο αριθμός δεν παύει να αυξάνεται,

συγκροτούν σιγά-σιγά στα σύνορα της διαμορφωμένης κοινωνίας έναν αντίκοσμο, όπου οι στερήσεις και η απελπισία τρέφουν τη βία. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται μπροστά στα μάτια μας μία κοινωνία έξω από κάθε δίκαιο, μία κοινωνία εκτός δημοκρατίας, μία κοινωνία μερικές φορές μαφιόζικη, όπου οι καλοί φτωχοί μεταμορφώνονται σε κακούς φτωχούς και για να επιβιώσουν συμμετέχουν σε κυκλώματα ναρκωτικών, πορνείας και εγκλήματος".

Σήμερα, ο "κοινωνικός αποκλεισμός" αποτελεί ένα ζήτημα τεραστίων διαστάσεων, όχι μόνο από πλευράς θεωρητικού ενδιαφέροντος αλλά κυρίως από πλευράς στρατηγικών επιλογών και χάραξης πολιτικής, σε παγκόσμιο και εσωτερικό επίπεδο. Επιστημονικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις χτίζουν σταδιακά όγκους σχετικών κειμένων που αποσκοπούν στην αποκωδικοποίηση της έννοιας του όρου "κοινωνικός αποκλεισμός", στο πλαίσιο της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης καπιταλιστικής τάξης πραγμάτων.

Από τα πρώτα ήδη στάδια αναζήτησης του επιστημονικού λόγου για την ιδεολογία και θεωρία του κοινωνικού αποκλεισμού διαπιστώνεται μία γενικότερη σύγχυση γύρω από τη φύση και τη θέση των αποκλεισμένων ατόμων και ομάδων. Η σύγχυση εκδηλώνεται και με την αδυναμία διατύπωσης με σαφήνεια ενός γενικά αποδεκτού όρου της έννοιας "κοινωνικός αποκλεισμός". Η λέξη "αποκλεισμός" υπονοεί την ύπαρξη περιορισμών στην πρόσβαση, είτε γίνονται ηθελημένα οι περιορισμοί είτε όχι. Όπως έχει επισημανθεί όμως (Room και άλλοι, 1991), η μη υλοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων σε ορισμένους τομείς μπορεί να οφείλεται στο ότι ο πολίτης δεν μπορεί να τα υλοποιήσει ή στο ότι επιλέγει συνειδητά να μην τα υλοποιήσει.

Όταν όμως η αδυναμία υλοποίησης των δικαιωμάτων ή η επιλογή της μη υλοποίησης είναι αποτέλεσμα προηγούμενων αποκλεισμών, όπως από την παιδεία ή από την πληροφόρηση, πρέπει να θεωρούνται σαν περιπτώσεις αποκλεισμού.

Ένας άλλος ορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού, εκτός από εκείνο των κοινωνικών δικαιωμάτων, που έχει συζητηθεί είναι εκείνος που έχει σαν σημείο αναφοράς τη σχέση του ατόμου με τους κύριους θεσμούς ή μηχανισμούς παραγωγής και διανομής πόρων στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες - η αγορά εργασίας, το Κράτος και η οικογένεια ή η κοινότητα. Για παράδειγμα στην πρώτη Ελληνική Έκθεση για το Κοινωνικό Παρατηρητήριο Κοινωνικού Αποκλεισμού (Karantinos, Konioridos & Tinios, 1990), διαπιστώθηκε ότι κοινό χαρακτηριστικό των αποκλεισμένων είναι η ισχνή σχέση τους με τους κύριους κοινωνικούς μηχανισμούς που παράγουν ή διανέμουν πόρους - την αγορά εργασίας, την οικογένεια ή άλλα διαπροσωπικά δίκτυα και το Κράτος (Καβουνίδη Τ., 1996).

Με την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού τονίζεται ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των διαδικασιών και μηχανισμών που δημιουργούν το φαινόμενο και ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των καταστάσεων που δημιουργούνται. Δεν αναφέρεται μόνο σε προβλήματα εισοδήματος ή σε προβλήματα στον τομέα της απασχόλησης αλλά και σε προβλήματα σε τομείς όπως η στέγαση, η εκπαίδευση, η υγεία ή οι υπηρεσίες. Ένα άλλο στοιχείο της έννοιας αυτής είναι η δυναμική που παρουσιάζει. Οι διάφορες αποστερήσεις δεν αποδίδονται στις προσωπικές αποτυχίες ή στην ανικανότητα των ατόμων που τις βιώνουν αλλά στις διάφορες διαδικασίες και μηχανισμούς. Τέλος, με την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού δίνεται πλέον έμφαση στις διάφορες πολιτικές, οι οποίες είναι απόρροια της έμφασης που δίνεται

στις οικονομικές και κοινωνικές διαδικασίες και μηχανισμούς που δημιουργούν κοινωνικό αποκλεισμό.

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι αποκρυσταλλωμένη, αλλά είναι μία έννοια που το περιεχόμενό της βρίσκεται σε διαδικασία προσδιορισμού. Τα κύρια στοιχεία της, έτσι όπως εξελίσσεται τώρα, είναι ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των αποστερήσεων που οδηγούν στον αποκλεισμό, η επιμονή της χρονικά, η συγκέντρωσή της σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού ή περιοχές και η αντίστασή της σε παραδοσιακές κοινωνικές πολιτικές (Καβουνίδη Τ., 1996).

Οι γνώμες των ειδικών συγκλίνουν στην άποψη ότι ο όρος καλύπτει φαινόμενα με ποικίλες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές διαστάσεις. Η επισκόπηση των σύγχρονων κοινωνιολογικών θεωριών αποκαλύπτει εμφανή διχογνωμία ανάμεσα στους ειδικούς, ενώ διαπιστώνεται ομοφωνία ως προς την αδυναμία ορισμού της κοινωνικής θέσης των αποκλεισμένων με βάση ένα και μοναδικό κριτήριο. Σύμπτωση επίσης παρατηρείται ως προς τη διαπίστωση πως η έννοια του αποκλεισμού συνδέει τις έννοιες των κοινωνικών δικαιωμάτων αφενός και της υλικής αποστερήσης ή της πραγματικής αδυναμίας απόκτησης υλικών αγαθών αφετέρου. Η βασική ιδέα είναι πως ο αποκλεισμός αφορά την ανισότητα σε όλες τις διαστάσεις: οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός των παραβατών δεν αποτελεί ένα σύγχρονο φαινόμενο. Απαντάται με διάφορες μορφές, από τότε οι άνθρωποι αποφάσισαν να ζήσουν σε οργανωμένες ομάδες, από τότε που επιβλήθηκε η αξία της τήρησης των νόμων ή διαφορετικά, η συμμόρφωση με τους κανόνες συμπεριφοράς που επιβλήθηκαν από

την τάξη που είχε την εξουσία να τους επιβάλλει και να τους καταστήσει αποδεκτούς από όλους. Έτσι, διαπιστώνεται πως η μελέτη φαινομένων αποκλεισμού ασχολείται με συγκεκριμένες διαδικασίες άσκησης πολιτικής (Τσίγκανου Ι., 1997).

Οι κοινωνιολόγοι του εγκλήματος δεν είχαν εκφράσει ποτέ καμία αμφιβολία για τη φύση και τη θέση των αποκλεισμένων παραβατών. Ήδη από την εποχή της παραδοσιακής εγκληματολογίας, οι παραβάτες αποτελούσαν ιδιαίτερα είδη ανθρώπων εξαιρετικά διάφορα των συνηθισμένων νομοταγών πολιτών. Με τη διάχυση αυτής της άποψης, τα μέλη της οργανωμένης κοινωνίας διαχωρίστηκαν σε "κομφορμιστές" και "απροσάρμοστους" και οι διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού κινήθηκαν, αυτόματα, με βάση το ερώτημα: Γιατί να μην είναι όλα τα μέλη της οργανωμένης κοινωνίας νομοταγείς; Γιατί δεν υποτάσσονται όλοι στους νόμους και τις ηθικές επιταγές της κοινωνίας στην οποία ζουν;

Οι απαντήσεις που δόθηκαν στο ερώτημα, γιατί μερικοί μόνο παρεκκλίνουν, στήριξαν την πεποίθηση στην ύπαρξη ενδογενών παθολογικών ιδιοτήτων των ατόμων που διαφέρουν (Φαρσεδάκης Ι., 1990). Πολλά μπορεί να έχουν αλλάξει από τότε, αλλά, ειδικοί εξακολουθούν να υποστηρίζουν πως η αιτία του "αντικομφορμισμού" βρίσκεται "εντός" του ανθρώπινου σώματος ή πνεύματος. Ταυτόχρονα, επικράτησε η άποψη πως το διαφορετικό αυτό είδος ατόμων έπρεπε οπωσδήποτε να διορθωθεί. Το γεγονός πως η διόρθωση συντελείται, είτε μέσα από ποινικού τύπου τιμωρίες, είτε μέσα από πιο τρυφερές διαδικασίες που καλούνται "θεραπείες", δεν αλλάζει την τύχη του παραβάτη, που παραμένει πάντα η ίδια. Η τιμωρία ή η θεραπεία στοχεύει στην αντιστροφή της κοσμοαντίληψης και συμπεριφοράς του ατόμου που παρεκκλίνει.

Αυτή η αντίληψη έχει άμεση σχέση με την μεταβολή που έχει συντελεστεί στην κοινωνία. Έτσι, από μία κοινωνία που αναζητούσε την ολοκλήρωση και την ένωση, όλων των πολιτών της, στους συμβατούς τύπους κοινωνικής ζωής, έχουμε οδηγηθεί σε μία κοινωνία που διαχωρίζει και αποκλείει. Η διάβρωση αυτής της μορφής κοινωνίας, της αφομοίωσης και της ενσωμάτωσης, όπου ο Hobsbawm (1994), περιγράφει ως "The Golden Age", περιέχει διαδικασίες διαχωρισμού τόσο στη σφαίρα της κοινότητας (με την αύξηση του ατομικισμού) όσο και στη σφαίρα της εργασίας (με την μεταβολή της αγοράς εργασίας). Αυτές οι δύο διαδικασίες είναι αποτέλεσμα της αλλαγής των δυνάμεων της αγοράς και αυτών που την επηρεάζουν. Ο συνδυασμός αυτού του ατομισμού και των σχετικών αποστερήσεων, αποτελεί μία πιθανή αιτία του εγκλήματος σε τέτοιες συνθήκες όπου καμία πολιτική λύση δεν είναι δυνατή (Young J., 1999).

ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΑΤΙΑ

Από την εξέταση της βιβλιογραφίας παρουσιάζεται ότι η χρήση ναρκωτικών δεν είναι ούτε αναγκαία αλλά ούτε ικανή συνθήκη (αιτία) του εγκλήματος. Μία απλή εξίσωση δεν αντιπροσωπεύει την πολυπλοκότητα της φύσης των ανθρώπινων αντιδράσεων.

Το Psycho-Pharmacological Model εξηγεί μόνο ένα τύπο εγκληματικότητας: τη βία.

Η πλειοψηφία των ερευνών που έχουν διενεργηθεί αφορά μόνο το αλκοόλ, όπου μόνο η μειοψηφία των μεθυσμένων ατόμων έγιναν βίαιοι. Στην πραγματικότητα, γενικά η βιβλιογραφία, δείχνει ότι η προκληθείσα από τα ναρκωτικά ψυχο-φαρμακολογική βία είναι αξιοσημείωτη (Collins, 1990, Fagan, 1990, και άλλοι). Μερικές από τις φυσιολογικές επιδράσεις του αλκοόλ, οι οποίες είναι αρκετά γνωστές (επιβράδυνση του χρόνου αντίδρασης, δυσκολίες στη συγκέντρωση) δεν οδηγούν ευθέως σε βίαιες συμπεριφορές. Στην πραγματικότητα, οι περισσότερες έρευνες δεν υποστηρίζουν μία άμεση σύνδεση μεταξύ αλκοολισμού και βίας.

Psycho-
Pharma-
cological
Model

Συχνά θεωρείται ότι η τοξικομανία οδηγεί στο έγκλημα, όμως όπως αναφέρει ο Brochu (Brochu, 1995, σελ. 7), σύμφωνα με τον Cordelia (1985), αρκετοί είναι οι δράστες που πίνουν πριν την διάπραξη του αδικήματος για να ηρεμήσουν τα νεύρα τους. Συμπεριλαμβανομένου και των άλλων ναρκωτικών, τα δεδομένα δεν αποδεικνύουν ότι οι φαρμακολογικές επιπτώσεις του PCP, των αμφεταμινών, της κοκαΐνης ή άλλων διεγερτικών είναι σημαντικοί παράγοντες για τη διαπροσωπική βία, όταν οι δημογραφικές και άλλες συνθήκες είναι ελεγχόμενες.

Το Economico-Compulsive Model υποθέτει ότι υπάρχει μία αιτιακή σύνδεση μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών και του εγκλήματος. Όπως και να έχει, πολλές μελέτες έχουν

Econo-
mico-
Criminal
Model

δείξει ότι δεν υπάρχει αιτιακή σύνδεση μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών και εγκλήματος (Carpenter και άλλοι 1988, Elliott, Huizinga & Menard, 1989). Επιπρόσθετα, πολλές έρευνες δεν έχουν αποδείξει χωρίς αμφιβολία ότι εγκλήματα (ειδικά αυτά κατά της ιδιοκτησίας) που διαπράττονται από εθισμένους υποκινούνται από την ανάγκη εξεύρεσης χρημάτων για την αγορά κοκαΐνης ή ηρωΐνης. Σε ορισμένες περιπτώσεις το αντίθετο μπορεί να είναι αληθινό.

Ένας τρόπος ζωής που χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πολύ ελεύθερου χρόνου και χρημάτων, θα μπορούσε να είναι αιτιακός παράγοντας για τη χρήση ναρκωτικών. Το γεγονός ότι οι δράστες παράνομων πράξεων είναι χρήστες ναρκωτικών, δεν αποτελεί από μόνο του την αιτιολόγηση ότι η χρήση προκαλεί το έγκλημα. Αποτελέσματα από έρευνες των Elliott, Huizinga & Menard, (1989), προτείνουν ότι: "η μη-σοβαρή εγκληματική δράση είναι μία σημαντική αιτία ή ο πρόδρομος για τη χρήση μαριχουάνας καθώς και για την πολυχρήση", (p. 188).

Εγκληματικότητα-Χρήση
Ισορροπημένη
Ουσιών

Οι εγκληματικές πράξεις ως αποτέλεσμα του εθισμού από ηρωΐνη μπορεί να είναι η πραγματικότητα για μία υπο-ομάδα εθισμένων. Όπως αναφέρει ο Brochu (Brochu, 1995, σελ. 6), η έρευνα του Faupel (1991), παρουσιάζει ότι η χρήση ηρωΐνης μπορεί να θεωρηθεί ως μία καριέρα με τέσσερις φάσεις:

ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΗΡΩΪΝΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΤΥΧΗ

- α) Η φάση της περιστασιακής χρήσης, χαρακτηρίζεται από συμμετέχοντες οι οποίοι μόλις έχουν αρχίσει την καριέρα τους στον εθισμό. Σε αυτό το επίπεδο τα υποκείμενα πειραματίζονται και με τη χρήση και με το έγκλημα. Δεν υπάρχει ούτε καν υπόνοια για αιτιακή συσχέτιση σε αυτό το επίπεδο.
- β) Η φάση της σταθερής χρήσης, χαρακτηρίζεται από την "ειδίκευση" τόσο στη χρήση όσο και στο έγκλημα. Κατά την περίοδο αυτής της φάσης το επίπεδο κατανάλωσης

ναρκωτικών είναι αυτό που αντέχουν από οικονομική πλευρά.

8) Η φάση της ελεύθερης πτώσης στον εθισμό, χαρακτηρίζεται από την έλλειψη ελέγχου. Η κατανάλωση περιορίζεται μόνο από την διαθεσιμότητα του ναρκωτικού. Αυτή η διαθεσιμότητα έχει σχέση με την επιτυχία τους στις εγκληματικές τους δραστηριότητες. Σε αυτή τη φάση "το έγκλημα προκαλεί τα ναρκωτικά". *έγκλημα > ναρκωτικά*

9) Η τέταρτη και τελευταία φάση, η "junkie street", χαρακτηρίζεται από την ανεκτικότητα, ανθεκτικότητα, στην ηρωίνη, τη χαμηλή διαθεσιμότητα και τη μειωμένη δομή στη ζωή του χρήστη. Η ανάμιξη του στο έγκλημα είναι στενά συνδεδεμένη με τον εθισμό του. Σε αυτή τη φάση "τα ναρκωτικά προκαλούν το έγκλημα". *ναρκωτικά > έγκλημα* Επίσης, είναι συχνή η επαφή τους με ειδικούς, αν βέβαια δεν έχουν συλληφθεί και εγκλειστεί πριν. Αυτά τα αποτελέσματα δείχνουν ότι μία εμπειρική σύνδεση μεταξύ χρήσης ναρκωτικών και εγκλήματος δεν καθορίζει αναγκαστικά μία αιτιακή σύνδεση.

Το συστημικό μοντέλο μελετά την αναλογία, σχεδόν αποκλειστικά, της βίας με την οδυστημικό διακίνηση των ναρκωτικών, μία προσέγγιση η οποία είναι το εξέχον θέμα και στα Μ.Μ.Ε την τελευταία δεκαετία. Όπως και να έχει, μικρή είναι η έρευνα που έχει γίνει με βάση αυτό το μοντέλο. Ο Collins (1990), υπογράμμισε ότι η διανομή των ναρκωτικών και η βία τείνουν να εμφανίζονται σε περιοχές όπου "είναι κοινωνικά αποδιοργανωμένες... έχουν παραδοσιακά υψηλές τιμές διαπροσωπικής βίας και είναι οικονομικά ανίσχυρες", (p. 266). Οι υποστηρικτές αυτής της θέσης αντιμετωπίζουν μεγάλη δυσκολία στο να αποδείξουν πώς εμπλέκονται οι κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες. *οδυστημικό Μοντέλο*

Το μοντέλο της προσωπικότητας ήταν κατά την περασμένη δεκαετία το επίκεντρο

πολλών συζητήσεων και κριτικών. Αυτό το μοντέλο δεν έδινε μεγάλη σημασία σε πολιτισμικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες οι οποίοι συνόδευαν τη χρήση ναρκωτικών και το έγκλημα. Αν η μοναδική αιτία της χρήσης και του εγκλήματος είναι η αντικοινωνική συμπεριφορά, πώς μπορούμε να εξηγήσουμε γιατί αυτές οι συμπεριφορές ποικίλουν σύμφωνα με τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες; Επιπρόσθετα, η αντικοινωνική συμπεριφορά δεν είναι σε θέση να μετρήσει τις μεταβολές αυτών των συμπεριφορών μέσα στο χρόνο, για παράδειγμα, η μειωμένη εμπλοκή στο έγκλημα και η αυξανόμενη χρήση κατά τα τελευταία χρόνια της εφηβείας.

Personality Model

Μόνο λίγες εμπειρικές μελέτες έχουν γίνει με βάση αυτό το μοντέλο, και αυτές είχαν αντικρουόμενα αποτελέσματα. Πρόσφατες μελέτες έχουν δείξει ότι η αντικοινωνική προσωπικότητα ερμηνεύει μία αμελητέα ποσότητα της διακύμανσης όταν οι επιδράσεις άλλων μεταβλητών θεωρούνται ανεξάρτητες.

Το Joint Occurrence Model είναι σχετικά πρόσφατο. Πολλές μελέτες από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 υποστηρίζουν αυτή την άποψη, αλλά η θεωρία εμφανίστηκε κυρίως, τα τελευταία δέκα χρόνια. Μακροχρόνιες έρευνες καθώς και εθνολογικές έρευνες που χρησιμοποιούν κάποιες ποσοτικές μεθόδους προσφέρουν μία νέα οπτική για τη φύση της σχέσης ναρκωτικών-εγκλήματος. Σύμφωνα με αυτή την πολυ-αιτιακή άποψη, οι δυσκολίες να βρεθούν αποδείξεις που να στηρίζουν αυτό το μοντέλο είναι πολλές. Μερικά από τα δεδομένα είναι αδύναμα και οι παράγοντες που αναμειγνύονται δεν έχουν ακόμα ξεκαθαριστεί. Πολλές έρευνες θα πρέπει να γίνουν για να εξετάσουν προσεκτικά τους διαφορετικούς τύπους της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς σύμφωνα με το φύλο, την ηλικία, το έθνος, την κοινωνική τάξη και το

Joint Occurrence Model

μέρος διαμονής.

Οι έρευνες όσον αφορά το Expectancy Model σχεδόν αποκλειστικά ενδιαφέρονται για το αλκοόλ και τη βία. Οι ερευνητές πρέπει να αναγνωρίσουν την εμπειρική και θεωρητική πολυπλοκότητα της συσχέτισης και να πάρουν υπόψη τους και το ρόλο του αλκοόλ ως μία δικαιολογία του εγκλήματος αλλά και ως ψυχο-φαρμακολογικού αποτελέσματος. Για παράδειγμα, όπως αναφέρει ο Brochu, ο Gustafson (1985, 1986, 1992) διεξήγαγε μία σειρά ερευνών χρησιμοποιώντας ισορροπημένα σχέδια εικονικών φαρμάκων, τα οποία έδιναν υποστήριξη στην άποψη ότι ακόμα και αν η προσδοκία είναι προσεκτικά ελεγχόμενη, είναι δυνατό να επιδειχθεί ένα φαρμακολογικό αποτέλεσμα του αλκοόλ σε επιθετικές συμπεριφορές.

Expectancy
Model

Ο Goldstein (1985) είχε καταλάβει αυτό το πρόβλημα όταν πρότεινε το τριμερές πλαίσιο εργασίας του. Σύμφωνα με αυτό το πλαίσιο, υπάρχουν τρεις τρόποι όπου η χρήση ναρκωτικών και η βία μπορούν να συσχετισθούν: (α) ψυχο-φαρμακολογικά, (β) οικονομικο-καταναγκαστικά και (γ) συστημικά. Σαφώς, υπάρχουν καταστάσεις όπου αυτοί οι παράγοντες μπορεί να επικαλύπτονται ή μερικοί μπορεί να είναι πιο σημαντικοί σε σχέση με διαφορετικά ναρκωτικά. Για παράδειγμα, τα βαρβιτουρικά, οι αμφεταμίνες και το αλκοόλ μπορεί να προάγουν την ψυχο-φαρμακολογική βία ενώ η ηρωίνη και η κοκαΐνη να συνδέονται με την οικονομικο-καταναγκαστική. Όπως και να έχει, κάθε παράνομη ναρκωτική ουσία και το εμπόριό της μπορεί να συνδέονται με τη συστημική βία.

Τριμερές
πλαίσιο
εργασίας
του
Goldstein

Η ιδέα του Goldstein (1985), για αυτό το τριμερές πλαίσιο, βοήθησε στη βελτίωση των όποιων σκέψεων για τη σύνδεση μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών και εγκλήματος.

Ξεκαθάρισε ότι τα μοντέλα που εξεταζόντουσαν προγενέστερα δεν ήταν αμοιβαίως αποκλειόμενα. Από το να γίνονται αντιληπτά ως μοντέλα, θα έπρεπε να θεωρούνται ως αιτιολογικοί παράγοντες της εξήγησης των αδικημάτων τα οποία διέπρατταν οι χρήστες ναρκωτικών.

Αυτό το μοντέλο όμως απέτυχε να ενσωματώσει τα καινούργια δεδομένα, τα οποία έδειχναν ότι μεγάλη αναλογία εγκλημάτων, που διέπρατταν οι χρήστες ναρκωτικών, δεν ήταν άμεσα υποκινούμενα από ψυχο-φαρμακολογικούς, οικονομικο-καταναγκαστικούς ή συστημικούς παράγοντες. Έτσι, θα πρέπει να προσθέσουμε σε αυτό το πλαίσιο εργασίας και έναν τέταρτο παράγοντα: "co-occurring delinquency". Ο Faupel (1991), υποστηρίζει ότι αυτός ο παράγοντας είναι μία καλή ερμηνεία για τα εγκλήματα που διαπράττουν οι εθισμένοι κατά το σημείο εκείνο που γίνονται πιο ανεκτικοί στην ηρωίνη, (τέταρτη φάση).

co-occurring delinquency
ο εθισμός
οι ναρκωτικά προκαλούν το έγκλημα

Αυτός ο τέταρτος παράγοντας χρειάζεται περισσότερη διερεύνηση για να γίνει κατανοητό το πώς αυτή η "co-occurring delinquency" αλληλεπιδρά με τη χρήση και πώς το προσωπικό και κοινωνικό περιβάλλον προδιαθέτουν τα άτομα για το έγκλημα και τη κατάχρηση των ναρκωτικών. Λαμβάνοντας υπόψη μας το προσωπικό περιβάλλον υπάρχουν ενδείξεις, για παράδειγμα, ότι ο τύπος της προσωπικότητας και οι προσδοκίες μπορούν να θεωρηθούν ως επικίνδυνοι παράγοντες. Κοινωνικοί παράγοντες, όπως η κοινωνική αποδιοργάνωση και ο κοινωνικός έλεγχος είναι γνωστό ότι συνδέονται και με την παραβατικότητα και με την κατάχρηση των ναρκωτικών. Ο συνυπολογισμός αυτού του τέταρτου παράγοντα στην θεώρηση του Goldstein χρίζει μεγαλύτερης τυπικής ανάπτυξης αλλά δεν παύει να είναι μία προσπάθεια ερμηνείας ορισμένων αποτελεσμάτων προγενέστερων μελετών.

Αυτή η βιβλιογραφική ανασκόπηση των τελευταίων δεκαετιών υποστηρίζει την αντίληψη της σύνδεσης μεταξύ ναρκωτικών και εγκλήματος. Είναι άκρως σημαντικό τώρα να κινηθούμε πέρα από τις διαδεδομένες έρευνες για τη χρήση ναρκωτικών και εγκλήματος για να επιτύχουμε μία αληθινή κατανόηση του πώς τα ναρκωτικά συνεισφέρουν στην πορεία της παραβατικότητας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από εντατικές συνεντεύξεις με εθισμένους, καθώς επίσης και με έρευνες πεδίου σε αυτή την περιοχή. Οι ερευνητές πρέπει να αρχίσουν να αναγνωρίζουν τη σημασία και την αναγκαιότητα, για τη συστηματική συλλογή δεδομένων, των ιστοριών ζωής. Αυτός ίσως είναι ο μοναδικός τρόπος για να πετύχουμε τη γνώση για την πολυπλοκότητα της απροσδιόριστης σχέσης μεταξύ της χρήσης/κατάχρησης των ναρκωτικών και των εγκληματικών συμπεριφορών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΜΕΘΟΔΟΣ

3.1 Δειγματοληψία

Το δείγμα πάνω στο οποίο στηρίχθηκε η παρούσα έρευνα προέρχεται από τους κρατούμενους του Σωφρονιστικού Καταστήματος Αγωγής Ενηλίκων Κορυδαλλού. Η βασική αιτία για την επιλογή του συγκεκριμένου χώρου, αυτόν της φυλακής, για την διενέργεια της έρευνας αποτελεί η φύση του εξεταζόμενου θέματος της παρούσας έρευνας. Μέσα σε αυτόν το χώρο κατέστη δυνατή η διερεύνηση τόσο των ατομικών φακέλων των κρατουμένων, και η ταυτόχρονη συλλογή πολύτιμων στοιχείων, όσο και η διενέργεια ατομικών συνεντεύξεων με άτομα του εξεταζόμενου πληθυσμού. Μέσω αυτών των συνεντεύξεων συλλέχθηκαν στοιχεία, τα οποία αφορούν προσωπικά δεδομένα των εξεταζόμενων ατόμων (στοιχεία για την οικογένεια προέλευσης, για την προσωπική άποψη περί των εξεταζόμενων φαινομένων, στοιχεία για το περιβάλλον τόσο της χρήσης όσο και της γενικότερης κοινωνικοποίησης και άλλα) και τα οποία δεν υπήρχε άλλος τρόπος να συλλεχθούν, πέρα από την διενέργεια των συνεντεύξεων. Επίσης, προτιμήθηκε ο χώρος της φυλακής και όχι κάποιος άλλος τόπος συγκέντρωσης αποδεδειγμένα χρηστών ναρκωτικών ουσιών, όπως για παράδειγμα αυτός των θεραπευτικών κοινοτήτων, γιατί πληρούται και η παράμετρος της αποδεδειγμένης τουλάχιστον εγκληματικής δραστηριότητας.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι η επιλογή του συγκεκριμένου χώρου περιλαμβάνει, πέρα των όποιων πρακτικών δυσκολιών, και μία βασική δυσχέρεια, τόσο για την έρευνα όσο και για τα αποτελέσματά της. Αυτή δεν είναι άλλη από την ύπαρξη του "σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας". Είναι αδιαμφισβήτητο ότι η

επίσημη καταγραφή της εγκληματικότητας δεν αντανακλά και τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου. Μεταξύ της εμφανούς εγκληματικότητας και της πραγματικής, παρεμβάλλεται μία σκοτεινή περιοχή, η οποία δεν επιτρέπει αυθαίρετες γενικεύσεις ούτε σχετικά με την ποσότητα ούτε σχετικά με το είδος των εγκλημάτων, και τα χαρακτηριστικά των δραστών στη βάση, μόνο, όσων καταγράφονται από τις επίσημες υπηρεσίες άσκησης κοινωνικού ελέγχου, (Ζαραφωνίτου Χ., 1995, σελ. 38).

Η επιλογή της συγκεκριμένης φυλακής έγινε με κριτήρια ποσοτικά αλλά και ποιοτικά. Πιο συγκεκριμένα, το Σωφρονιστικό Κατάστημα Αγωγής Ενηλίκων Κορυδαλλού αποτελεί τον μεγαλύτερο χώρο φύλαξης κρατουμένων στην ελληνική επικράτεια, τόσο σύμφωνα με τις δηλωμένες θέσεις φύλαξης, 640, όσο και με τον πραγματικό αριθμό των κρατουμένων, 2.081, κατά την περίοδο της έρευνας, Απρίλιος - Ιούλιος 2000. Ο συνολικός αριθμός κρατουμένων για αυτή την περίοδο ήταν 7.941 για το σύνολο όλων των ιδρυμάτων φύλαξης, 27 χώροι φύλαξης. Ο αριθμός των κρατουμένων στο ΣΚΑΕΚ αποτελεί το 26,2% του γενικού συνόλου.

Από το σύνολο των κρατουμένων και για την εξυπηρέτηση των αναγκών της παρούσας εργασίας, η εξέταση εστιάστηκε στους κρατούμενους για παράβαση του Νόμου περί ναρκωτικών. Από το γενικό σύνολο των κρατουμένων αυτής της κατηγορίας, οι οποίοι είναι 2.978, οι 702 κρατούμενοι βρίσκονται στο ΣΚΑΕΚ, ποσοστό 23,6% περίπου. Το σύνολο των 702 κρατουμένων απαρτίζεται από Έλληνες και αλλοδαπούς καθώς και από καταδικασμένους και υπόδικους. Η έρευνα εστιάστηκε στους Έλληνες, ενήλικες, καταδικασμένους για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών.

Από τους 702 κρατούμενους, οι 343 είναι αλλοδαποί, και από τους υπόλοιπους 359, οι 139 είναι υπόδικοι. Έτσι, ο αριθμός του εξεταζόμενου πληθυσμού είναι 220 κρατούμενοι. Όσον αφορά τις γυναίκες παραβάτες του Νόμου περί ναρκωτικών, δεν συμπεριλαμβάνονται στον εξεταζόμενο πληθυσμό λόγω του μικρού αριθμού τους. Ο μικρός αριθμός φυσικά δεν σημαίνει και απουσία ερευνητικού ενδιαφέροντος. Μάλιστα, ο μικρός αριθμός τους σε σχέση με τους άνδρες ως παραβάτες του νόμου (είτε ειδικά του νόμου περί των ναρκωτικών είτε γενικότερα ως παραβάτες του νόμου), αποτελεί μία αυτόνομη μελέτη. Στην παρούσα έρευνα όμως ο μικρός αριθμός τους δεν θα ήταν βοηθητικός για την ομοιογένεια του δείγματος και άρα τη συναγωγή εγκυρότερων συμπερασμάτων. Όσον αφορά την επιλογή των καταδικασμένων και όχι των υπόδικων, αυτή έγινε με βάση τη σταθερά της απαγγελίας της ποινής από το δικαστήριο και όχι με το κριτήριο της εισαγωγής κάποιου στη φυλακή. Γιατί κάποιος που βρίσκεται στη φυλακή για κάποιους λόγους μπορεί όταν η υπόθεσή του εκδικασθεί, να αθωωθεί ή τελικά να μετατραπεί το κατηγορητήριο. Τέλος, η επιλογή των Ελλήνων και όχι των αλλοδαπών έγινε και αυτή με το κριτήριο της ομοιογένειας του εξεταζόμενου πληθυσμού. Οι αλλοδαποί διαφέρουν τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με τους Έλληνες. (για τις μεθόδους επιλογής του δείγματος Fowler, 1993, Ζαραφονίτου Χ., 1995)

Οι ομάδες πληθυσμού που δεν συμπεριλήφθηκαν στον εξεταζόμενο πληθυσμό της έρευνας αποτελούν διαφορετικές διαστάσεις ενός πολύπλευρου φαινομένου, οι οποίες χρειάζονται είτε αυτόνομες μελέτες είτε μία μεγάλη συνολική μελέτη, η οποία όμως δεν είναι δυνατό να επιχειρηθεί στο πλαίσιο μίας διπλωματικής εργασίας.

Έτσι, από τον πλήρη κατάλογο των 220 Ελλήνων, ενηλίκων, καταδικασμένων για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών, κρατουμένων στο ΣΚΑΕΚ, που αποτελεί τον εξεταζόμενο πληθυσμό, επιλέχθηκε δείγμα 59 ατόμων (περίπου 30% του συνολικού πληθυσμού). Η μέθοδος με την οποία έγινε η δειγματοληψία είναι αυτή της τυχαίας δειγματοληψίας. Με τη βοήθεια του Η/Υ και μέσα από μία γεννήτρια τυχαίων αριθμών επιλέχθηκαν τυχαία οι 59 αυτές περιπτώσεις. Ο κατάλογος των κρατουμένων μας δόθηκε από την σχετική υπηρεσία του ΣΚΑΕΚ στις 16 Μαΐου 2000.

3.2 Μέσα συλλογής των δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων έγινε με δύο τρόπους. Πρώτον, με ανάγνωση των ατομικών φακέλων των κρατουμένων και δεύτερον βάσει ημι-δομημένης συνέντευξης. Από την ανάγνωση των φακέλων συλλέχθηκαν κάποια προσωπικά στοιχεία των κρατουμένων όπως, έτος γέννησης, τόπος γέννησης και κατοικίας, επάγγελμα, οικογενειακή κατάσταση, τωρινό αδίκημα και διάρκεια επιβληθείσας ποινής. Επίσης, ένα άλλο βασικό στοιχείο ήταν το ποινικό μητρώο, μας δόθηκε η ευκαιρία μέσω της ανάγνωσης των φακέλων να καταγράψουμε το ποινικό ιστορικό των κρατουμένων, οι οποίοι αποτελούσαν το δείγμα μας.

Η συνέντευξη, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω ήταν ημι-δομημένη. Χρησιμοποιώντας αυτή τη μέθοδο επιδιώξαμε τη συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων αλλά και ποιοτικότερων πληροφοριών. Οι συνεντεύξεις αυτές βασίσθηκαν σε κάποιες γενικές θεματικές κατηγορίες, οι οποίες αφορούσαν τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από τον κρατούμενο και ειδικότερα την ηλικία έναρξης καθώς και την ουσία με την οποία ξεκίνησε τη χρήση, το περιβάλλον της χρήσης και προσδιορισμό των βασικών αιτιών

της έναρξης, την εμπλοκή του με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και ειδικότερα την ηλικία πρώτης καταδίκης, το ακριβές αδίκημα και όπου ήταν δυνατό το λόγο διάπραξης του. Μία μεγάλη κατηγορία είναι αυτή που έχει ως περιεχόμενο τον κοινωνικό αποκλεισμό και περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν τις όποιες κοινωνικές σχέσεις των κρατουμένων, πριν και μετά από τον εγκλεισμό τους, τώρα ή στο παρελθόν, την αντιμετώπιση που είχαν οι κρατούμενοι, σε προηγούμενες αποφυλακίσεις τους, από το οικογενειακό περιβάλλον, το φιλικό και γενικότερα το ευρύτερο κοινωνικό τους περιβάλλον. Τέλος υπάρχει μία τελευταία κατηγορία, η οποία εξετάζει κάποιες γενικές απόψεις των κρατουμένων για την ύπαρξη και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης και τη λειτουργία των θεραπευτικών προγραμμάτων.

Οι συνεντεύξεις διενεργήθηκαν στο χώρο της φυλακής και συγκεκριμένα κάποιες από αυτές στο χώρο του ιατρείου και οι υπόλοιπες στις αίθουσες συνηγόρων. Οι χώροι αυτοί δεν αποτελούν τους ιδεατούς για την διενέργεια ατομικών συνεντεύξεων αλλά με δεδομένα τα προβλήματα χώρου που υπάρχουν κρίνονται ως ικανοποιητικοί. Τα στοιχεία που συλλέχθηκαν, από τους φακέλους και από τις ατομικές συνεντεύξεις, καταχωρήθηκαν σε βάση δεδομένων του Στατιστικού Πακέτου για Κοινωνικές Έρευνες (SPSS).

Η επεξεργασία και ανάλυσή τους έγινε με συνδυασμό ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων. Ο συνδυασμός ήταν αποτέλεσμα τόσο επιλογής από μέρους μας όσο και αναγκαιότητας. Υπήρξε επιλογή γιατί, εξυπηρετούσε πολύ καλύτερα τον στόχο της έρευνας, ο οποίος υπήρξε η προσέγγιση και κατανόηση αυτών των φαινομένων, όπως είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών, η εγκληματική δραστηριότητα και ο κοινωνικός

αποκλεισμός, καθώς και η αλληλεπίδρασή τους. Αναγκαιότητα γιατί, τα στοιχεία που συλλέχθηκαν μέσω των συνεντεύξεων ήταν αρκετά δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν και να παρουσιαστούν με τη χρησιμοποίηση ποσοτικών μεθόδων.

3.3 Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας - Δυσχέρειες

Η παρούσα έρευνα διενεργήθηκε στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών "Κοινωνικός Αποκλεισμός και Μειονότητες" του τμήματος Κοινωνιολογίας σε συνεργασία με το τμήμα Ψυχολογίας, κατά το Δ' εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 1999-2000.

Η συνεργασία τόσο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, από όπου πήραμε την άδεια εισαγωγής για διενέργεια έρευνας μέσα στο ΣΚΑΕΚ, αλλά όσο και της διοίκησης και των εργαζομένων σε αυτό, ήταν πολύ καλή. Συγκεκριμένα, η συνεργασία με τον Διευθυντή του ΣΚΑΕΚ, κ.Γ.Μαρινάρο, την Υπεύθυνη της Κοινωνικής Υπηρεσίας κα.Κ.Μπέλλια αλλά και με τους υπαλλήλους της Γραμματείας ήταν πολύ καλή και εποικοδομητική. Η μόνη τεχνική δυσκολία, αλλά και βασική, που προέκυψε ήταν η αλλαγή του χώρου αλλά και του χρόνου διενέργειας των συνεντεύξεων.

Για λόγους ασφάλειας, και με δεδομένα τα προβλήματα χώρου, όπως αναφέρθηκαν και παραπάνω, αναγκαστήκαμε να αλλάξουμε τον τόπο διεξαγωγής των συνεντεύξεων αλλά και το χρόνο διενέργειάς τους. Η επίσπευση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την διενέργεια μικρότερου, από ότι αρχικά είχε σχεδιαστεί, αριθμού συνεντεύξεων, αλλά και συντομότερων, χρονικά. Έτσι, ο αριθμός των συνεντεύξεων είναι 25 και ο αριθμός των εξεταζομένων φακέλων 59. Σε αυτά τα στοιχεία στηρίχθηκε η ποσοτική και ποιοτική επεξεργασία των δεδομένων.

Η ποσοτική επεξεργασία και ανάλυση των στοιχείων διενεργήθηκε με τη χρησιμοποίηση του Στατιστικού Πακέτου για Κοινωνικές Έρευνες (SPSS). Η ανάλυση των στοιχείων ξεκινά με τους πίνακες συχνοτήτων, με βάση τους οποίους επιχειρείται η περιγραφή των κυρίαρχων χαρακτηριστικών του δείγματός μας. Στη συνέχεια, εξετάζονται οι συσχετίσεις μεταξύ των εξεταζομένων μεταβλητών και των προσδιοριστικών μεταβλητών, σύμφωνα με τις θεωρητικές υποθέσεις, με βάση τους πίνακες συνάφειας. Τέλος, μέσω της ανάλυσης περιεχομένου των συνεντεύξεων επιχειρήθηκε η ερμηνεία αυτών των φαινομένων καθώς και της σχέσης που παρουσιάζουν. Η κατηγοριοποίηση των στοιχείων που προέκυψαν από αυτές τις συνεντεύξεις έγινε με τη βοήθεια του πίνακα περιεχομένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα επιχειρηθεί μία περιγραφή του δείγματός μας με βάση κάποια ατομικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά καθώς και στοιχεία που αφορούν την εγκληματική/παραβατική δραστηριότητα και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών του κάθε ατόμου. Αυτά τα στοιχεία συλλέχθηκαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας τόσο από την ανάγνωση των ατομικών φακέλων όσο και από τις συνεντεύξεις με κρατούμενους του Σωφρονιστικού Καταστήματος Αγωγής Ενηλίκων Κορυδαλλού.

Στόχος εδώ είναι η όσο το δυνατό μεγαλύτερη και πληρέστερη διερεύνηση και κατανόηση του εξεταζόμενου πληθυσμού. Η ανάλυση που ακολουθεί διενεργήθηκε μέσω του Στατιστικού Πακέτου για Κοινωνικές Έρευνες (SPSS), και στηρίζεται σε πίνακες συχνοτήτων, οι οποίοι συνοδεύουν την ανάλυση για τη διευκόλυνση του αναγνώστη. Αυτό το κεφάλαιο χωρίζεται σε τρεις ενότητες, πρώτη είναι αυτή που εξετάζει κάποια γενικά στοιχεία και τα οποία αφορούν και τα 59 άτομα του δείγματος, δεύτερη ενότητα αποτελούν κάποια ποσοτικά στοιχεία που αφορούν τις συνεντεύξεις με τα 25 άτομα και τρίτη ενότητα αποτελεί η ποιοτική ανάλυση αυτών των συνεντεύξεων.

4.1 Περιγραφή του συνόλου του δείγματος

Αρχίζοντας, και με δεδομένο ότι η έρευνα ασχολείται μόνο με άνδρες, θα δούμε πώς κατανέμεται ηλικιακά το δείγμα μας. Εξετάζοντας τον σχετικό πίνακα (Πίνακας

4.1.1), παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των ατόμων του δείγματος συγκεντρώνεται στην ευρύτερη ηλικιακή ομάδα των 30-45 ετών. Πιο συγκεκριμένα, το εύρος τιμών είναι 34 έτη, με μικρότερη ηλικία αυτή των 24 ετών και μεγαλύτερη των 58 ετών. Μέσος όρος ηλικίας είναι τα 37 έτη. Στις δύο ακραίες τιμές της μεταβλητής, (21-25 και 46+ ετών) παρατηρούνται τα μικρότερα ποσοστά, 5,1% και 11,9%, αντίστοιχα. Στις τέσσερις ενδιάμεσες τιμές (26-30, 31-35, 36-40 και 41-45 ετών) η κατανομή τους είναι σχεδόν ομοιόμορφη με αντίστοιχα ποσοστά, 16,9%, 22%, 22% και 22%.

Πίνακας 4.1.1

		Ηλικία			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	21-25 ετών	3	5,1	5,1	5,1
	26-30 ετών	10	16,9	16,9	22,0
	31-35 ετών	13	22,0	22,0	44,1
	36-40 ετών	13	22,0	22,0	66,1
	41-45 ετών	13	22,0	22,0	88,1
	46+ ετών	7	11,9	11,9	100,0
	Total	59	100,0	100,0	

Συνεχίζοντας, εξετάζουμε τη μεταβλητή τόπος κατοικίας. Σύμφωνα με τον Πίνακα 4.1.2, γίνεται ορατό ότι ο μεγαλύτερος αριθμός ατόμων (ποσοστό 76,3%), δηλώνουν ως τόπο κατοικίας την αστική περιοχή, ενώ δεύτερη απάντηση σε συχνότητα έρχονται οι περιοχές της πρωτεύουσας και των μεγάλων πόλεων της Ελλάδας (16,9%). Μόνο τέσσερα άτομα δηλώνουν ως τόπο μόνιμης κατοικίας μη αστικές περιοχές.

Πίνακας 4.1.2

		Τόπος κατοικίας			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Οικισμός κάτω από 10.000 κατοίκους	4	6,8	6,8	6,8
	Αστική περιοχή (πόλη από 10.000-100.000 κατοίκους)	45	76,3	76,3	83,1
	Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα	10	16,9	16,9	100,0
	Total	59	100,0	100,0	

Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο παρατηρούμε (Πίνακας 4.1.3) ότι τα περισσότερα άτομα του δείγματός μας, συγκεντρώνονται στα επίπεδα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, στην κατηγορία δημοτικό συγκεντρώνονται 18 άτομα (ποσοστό 30,5%). Ενώ στην κατηγορία γυμνάσιο και λύκειο 29 άτομα (ποσοστά 30,5% και 18,6%, αντίστοιχα). Έτσι μπορούμε να πούμε ότι πρόκειται για άτομα με μέσο ή χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, ενώ αξιοσημείωτο είναι και το σχετικά υψηλό ποσοστό που εμφανίζει η κατηγορία αγράμματος (10,2%). Αντίθετα, οι περιπτώσεις που αφορούν την τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι ελάχιστες, (1,7% για Τ.Ε.Ι και Α.Ε.Ι, αντίστοιχα).

Πίνακας 4.1.3

		Εκπαιδευτικό επίπεδο			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δημοτικό	18	30,5	30,5	30,5
	Γυμνάσιο	18	30,5	30,5	61,1
	Λύκειο	11	18,6	18,6	79,7
	Τεχνική σχολή	4	6,8	6,8	86,4
	ΤΕΙ	1	1,7	1,7	88,1
	ΑΕΙ	1	1,7	1,7	89,8
	Αγράμματος	6	10,2	10,2	100,0
	Total	59	100,0	100,0	

Στην συνέχεια εξετάζεται το επάγγελμα των ατόμων του δείγματός μας. Πρέπει να πούμε εδώ ότι εξετάζεται το επάγγελμα που ασκούσαν πριν τον εγκλεισμό τους. Από το σχετικό πίνακα (Πίνακας 4.1.4) παρατηρούμε ότι στην πλειοψηφία τους, πρόκειται για επαγγέλματα με χαμηλό κοινωνικό status, και τις περισσότερες φορές συνοδευόμενα από χαμηλές χρηματικές απολαβές. Συγκεκριμένα, την μεγαλύτερη συγκέντρωση περιπτώσεων την παρουσιάζει η κατηγορία τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων, με ποσοστό 45,8% και ακολουθεί η κατηγορία έμποροι και πωλητές, μικροπωλητές (στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, μικροπωλητές) με ποσοστό 15,3%.

Πίνακας 4.1.4

		Επάγγελμα			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ασκούντες επιστ. & ελευθέρια επαγ/τα, τεχνικοί αυτών βοηθοί	1	1,7	1,7	1,7
	Έμποροι και πωλητές, μικροπωλητές	9	15,3	15,3	16,9
	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	4	6,8	6,8	23,7
	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ	4	6,8	6,8	30,5
	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων (εκτός γεωργ.)	27	45,8	45,8	76,3
	Ένοπλες δυνάμεις	1	1,7	1,7	78,0
	Ιδιωτικοί υπάλληλοι	5	8,5	8,5	86,4
	Αυτοκινητιστής (ιδιοκτήτης)	3	5,1	5,1	91,5
	Άνεργος	5	8,5	8,5	100,0
Total		59	100,0	100,0	

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο, είναι αυτό της *οικογενειακής κατάστασης* των κρατουμένων. Ο Πίνακας 4.1.5 παρουσιάζει την κατανομή των εξεταζόμενων ατόμων σύμφωνα με τις κατηγορίες αυτής της μεταβλητής. Οι μισές περίπου περιπτώσεις αφορούν άτομα παντρεμένα (45,8%) με παιδιά ή όχι. Οι υπόλοιπες περιπτώσεις αφορούν άτομα ανύπαντρα (45,8%) ή διαζευγμένα (8,5%) με παιδιά ή όχι. Με γνωστή την κατανομή του δείγματός μας σύμφωνα με την ηλικία, μπορούμε να πούμε ότι για την παρούσα οικογενειακή τους κατάσταση δεν είναι αυτή που παίζει καθοριστικό ρόλο, αφού όπως είδαμε παραπάνω (Πίνακας 4.1.4), η μέση ηλικία είναι τα 37 έτη και η πλειοψηφία των περιπτώσεων ανήκει στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες. Ένα στοιχείο που μας δείχνει ότι η οικογενειακή κατάσταση δεν επηρεάζεται άμεσα από την μεταβλητή ηλικία.

Πίνακας 4.1.5

Οικογενειακή κατάσταση		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Παντρεμένος	9	15,3	15,3	15,3
	Ανύπανδρος	27	45,8	45,8	61,0
	Παντρεμένος & παιδιά	18	30,5	30,5	91,5
	Διαζευγμένος	1	1,7	1,7	93,2
	Διαζευγμένος & παιδιά	4	6,8	6,8	100,0
	Total	59	100,0	100,0	

Με την εξέταση των παραπάνω στοιχείων έγινε προσπάθεια περιγραφής του δείγματός μας με βάση κάποια κοινωνικο-δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι πρόκειται, βασικά, για άνδρες όχι πολύ νεαρής ηλικίας (το 44% συγκεντρώνεται στην ηλικιακή ομάδα από 31 έως 40ετών), με τόπο μόνιμης κατοικίας τις αστικές περιοχές, χαμηλού ή μέσου μορφωτικού επιπέδου, και οι οποίοι ασκούν επαγγέλματα χαμηλού κοινωνικού status. Όσον αφορά την οικογενειακή τους κατάσταση, η κατηγορία *ανύπανδρος*, τουλάχιστον κατά την περίοδο της έρευνας, είναι ελαφρώς ενισχυμένη σε σχέση με τους παντρεμένους.

Στη συνέχεια εξετάζονται κάποια πιο ειδικά χαρακτηριστικά, τα οποία αφορούν την ύπαρξη ή όχι προηγούμενων αξιόποινων πράξεων, την εγκληματική/παραβατική συμπεριφορά και γενικότερα την εμπλοκή των ατόμων αυτών με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Έτσι, από τα στοιχεία του Πίνακα 4.1.6, μπορούμε να δούμε την ύπαρξη ή όχι ποινικού μητρώου. Παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των περιπτώσεων (71,2%) έχει τουλάχιστον καταδικαστεί ακόμα μία φορά κατά το παρελθόν. Ενώ ένα ποσοστό 28,8% δεν έχει καταδικαστεί, τουλάχιστον, για άλλη αξιόποινη πράξη, κατά το

παρελθόν και η συγκεκριμένη αποτελεί την πρώτη του επαφή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Πίνακας 4.1.6

		Αξιόποινες πράξεις(μητρώο)			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	17	28,8	28,8	28,8
	Ναι	42	71,2	71,2	100,0
	Total	59	100,0	100,0	

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο επόμενος πίνακας (Πίνακας 4.1.7), ο οποίος παρουσιάζει την ηλικία πρώτης καταδίκης. Το σύνολο των περιπτώσεων του Πίνακα 4.1.7 είναι 59, επειδή συμπεριλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις. Για όσους δεν είχαν, κατά το παρελθόν, επαφή με το ΣΑΠΔ καταγράφεται η ημερομηνία της παρούσας καταδίκης τους. Το εύρος τιμών είναι τα 32 έτη με μικρότερη ηλικία τα 13 έτη και μεγαλύτερη αυτή των 45, ενώ ο μέσος όρος της ηλικίας πρώτης καταδίκης είναι τα 24-25 έτη. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο 62,7% των περιπτώσεων η πρώτη καταδίκη έχει επιβληθεί σε νεαρή ηλικία (18-30 ετών), ενώ δεν απουσιάζουν και περιπτώσεις πρώτης καταδίκης σε μικρότερη ηλικία.

Πίνακας 4.1.7

		Ηλικία πρώτης καταδίκης			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	13-17 εφηβική ηλικία	8	13,6	13,6	13,6
	18-21 μετεφηβική ηλικία	18	30,5	30,5	44,1
	22-30 νεαροί ενήλικες	19	32,2	32,2	76,3
	31-39 μέσοι ενήλικες	13	22,0	22,0	98,3
	40+ μεγάλοι ενήλικες	1	1,7	1,7	100,0
Total		59	100,0	100,0	

Όσον αφορά την ηλικία πρώτης καταδίκης αλλά αυτή τη φορά χωριστά για τους υποτρόπους (Πίνακας 4.1.8) και τους μη υπότροπους (Πίνακας 4.1.9), παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος ηλικίας πρώτης καταδίκης για τους πρώτους είναι κατά πολύ μικρότερος (21-22 έτη) από ότι στους δεύτερους, που τοποθετείται στα 31 έτη.

Αντίστοιχα, η μικρότερη και μεγαλύτερη παρατηρούμενη ηλικία, για τις δύο υποομάδες είναι 13 και 37, για την πρώτη περίπτωση και 25 και 45, για την δεύτερη περίπτωση. Πιο συγκεκριμένα, για όσους υπάρχει προηγούμενη ποινική κύρωση (υποτροπή), παρατηρούμε ότι αυτή πραγματοποιήθηκε σε σχετικά μικρή ηλικία. Για το 92,9% των περιπτώσεων η επαφή έγινε μέχρι την ηλικία των 30 ετών. Όσον αφορά αυτούς που δεν είχαν καταδικαστεί κατά το παρελθόν (μη υποτροπή), παρατηρούμε ότι η παρούσα καταδίκη, η οποία αποτελεί και την πρώτη, έγινε σε μεγαλύτερη ηλικία. Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό παρουσιάζεται στην ηλικιακή ομάδα των 31-39 ετών (58,8%).

Πίνακας 4.1.8

		Ηλικία πρώτης καταδίκης ^a			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	13-17 εφηβική ηλικία	8	19,0	19,0	19,0
	18-21 μετεφηβική ηλικία	18	42,9	42,9	61,9
	22-30 νεαροί ενήλικες	13	31,0	31,0	92,9
	31-39 μέσοι ενήλικες	3	7,1	7,1	100,0
	Total	42	100,0	100,0	
A	Αξιόποινες πράξεις(μητρώο) = ναι				

Πίνακας 4.1.9

		Ηλικία πρώτης καταδίκης ^a			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	22-30 νεαροί ενήλικες	6	35,3	35,3	35,3
	31-39 μέσοι ενήλικες	10	58,8	58,8	94,1
	40-60 μεγάλοι ενήλικες	1	5,9	5,9	100,0
	Total	17	100,0	100,0	
a	Αξιόποινες πράξεις(μητρώο) = όχι				

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέταση του αδικήματος της πρώτης καταδίκης. Στον Πίνακα 4.1.10, παρουσιάζεται το αδίκημα της πρώτης καταδίκης, ανεξάρτητα από την ύπαρξη μητρώου ή όχι. Έτσι, παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των περιπτώσεων (37,5%, valid percent) αφορά το αδίκημα της παράβασης του Νόμου περί των

Ναρκωτικών. Σε δεύτερη θέση έρχεται αυτό της παράβασης της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας (25%, valid percent). Ακολουθούν παραβάσεις που αφορούν είτε σωματικές βλάβες είτε εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας.

Πίνακας 4.1.10

		Αδίκημα πρώτης καταδίκης			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Επιβουλή της δημόσιας τάξης	1	1,7	1,8	1,8
	Εγκλήματα περί τα υπομνήματα	1	1,7	1,8	3,6
	Σωματικές βλάβες	6	10,2	10,7	14,3
	Εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας	1	1,7	1,8	16,1
	Εγκλήματα κατά της τιμής	1	1,7	1,8	17,9
	Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας	7	11,9	12,5	30,4
	Παραβάσεις του Αγορανομικού Κώδικα	2	3,4	3,6	33,9
	Παραβάσεις της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας	14	23,7	25,0	58,9
	Παραβάσεις του Ν περί ναρκωτικών	21	35,6	37,5	96,4
	Λαθρεμπορία	1	1,7	1,8	98,2
	Χαρτοπαιχτικές λέσχες, τυχερά παιχνίδια	1	1,7	1,8	100,0
	Total	56	94,9	100,0	
Missing	System	3	5,1		
Total		59	100,0		

Όσον αφορά τη μεταβλητή του πρώτου αδικήματος αλλά χωριστά για αυτούς που δεν έχουν προηγούμενη επαφή με το ΣΑΠΔ, (Πίνακας 4.1.11) και αυτούς που έχουν (Πίνακας 4.1.12), μπορούμε να παρατηρήσουμε: για όλους όσους δεν είχαν προηγούμενη επαφή με το ΣΑΠΔ, το πρώτο τους αδίκημα αποτελεί παράβαση του Νόμου περί των Ναρκωτικών. Αποτέλεσμα απολύτως φυσικό, αφού μία παράμετρος επιλογής του δείγματός μας, αρχικά, υπήρξε η παράβαση του συγκεκριμένου νόμου. Αφού δεν έχουν προηγούμενη επαφή με το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης, είναι απολύτως λογικό να παρουσιάζουν αυτή την εικόνα.

Πίνακας 4.1.11

		Αδίκημα πρώτης καταδίκης ^a			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Παραβάσεις του Ν περί ναρκωτικών	17	100,0	100,0	100,0

a Αξιόποινες πράξεις(μητρώο) = όχι

Για όσους υπήρχε προηγούμενη επαφή με το ΣΑΠΔ, η εικόνα αυτή διαφοροποιείται.

Διαφοροποιείται τόσο ως προς το πρώτο, σε συχνότητα, αδίκημα όσο και ως προς την διαφορετικότητα των διαπραχθέντων αδικημάτων. Πιο συγκεκριμένα, πρώτο αδίκημα σε συχνότητα έρχεται αυτό της παράβασης της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας, (ποσοστό 35,9%, valid percent). Τη δεύτερη θέση κατέχουν τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, (17,9%, valid percent), και την τρίτη, το αδίκημα της σωματικής βλάβης, (15,4%, valid percent). Αυτό της παράβασης του Νόμου περί Ναρκωτικών αποτελεί το 10,3% (valid percent), των περιπτώσεων και βρίσκεται στην τέταρτη θέση από πλευράς συχνότητας εμφάνισης.

Πίνακας 4.1.12

		Αδίκημα πρώτης καταδίκης ^a			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Επιβουλή της δημόσιας τάξης	1	2,4	2,6	2,6
	Εγκλήματα περί τα υπομνήματα	1	2,4	2,6	5,1
	Σωματικές βλάβες	6	14,3	15,4	20,5
	Εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας	1	2,4	2,6	23,1
	Εγκλήματα κατά της τιμής	1	2,4	2,6	25,6
	Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας	7	16,7	17,9	43,6
	Παραβάσεις του Αγορανομικού Κώδικα	2	4,8	5,1	48,7
	Παραβάσεις της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας	14	33,4	35,9	84,7
	Παραβάσεις του Ν περί ναρκωτικών	4	9,5	10,3	95,0
	Λαθρεμπορία	1	2,4	2,6	97,4
	Χαρτοπαιχτικές λésχες, τυχερά παιχνίδια	1	2,4	2,6	100,0
	Total	39	92,9	100,0	
Missing	System	3	7,1		
Total		42	100,0		

A αξιόποινες πράξεις(μητρώο) = ναι

Στη συνέχεια, και σε άμεση σχέση με τα παραπάνω, εξετάζεται η μεταβλητή ποινή που επιβλήθηκε, και αφορά την ποινή για το παρόν αδίκημα. Όπως παρατηρούμε στον Πίνακα 4.1.13, η ποινή με τη συχνότερη εμφάνιση είναι αυτή της κάθειρξης (πρόσκαιρης ή ισόβιας, συνολικά 69,5%), ενώ τη δεύτερη θέση καταλαμβάνει η ποινή της φυλάκισης (30,5%). Η διάσπαση της κατηγορίας πρόσκαιρη κάθειρξη, σε δύο κατηγορίες (61-120 μήνες και 121-240 μήνες), πραγματοποιήθηκε για την ευκολότερη χρονική επιμέτρηση της ποινής.

Πίνακας 4.1.13

		Διάρκεια ποινής			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-60 μήνες	18	30,5	30,5	30,5
	61-120 μήνες	16	27,1	27,1	57,6
	121-240 μήνες	22	37,3	37,3	94,9
	Ισόβια	3	5,1	5,1	100,0
	Total	59	100,0	100,0	

Η γενική εικόνα που διαμορφώνεται από την εξέταση των παραπάνω στοιχείων και στηρίζεται στα κυρίαρχα χαρακτηριστικά των ατόμων του δείγματός μας είναι η εξής: άνδρας, ενήλικας, με μέση ηλικία αυτή των 37 ετών, χαμηλού ή μέσου μορφωτικού επιπέδου, ο οποίος ασκεί χαμηλού κοινωνικού status επάγγελμα. Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση, δεν παρουσιάζεται κάποια κατηγορία (ανύπανδρος ή παντρεμένος) να χαρακτηρίζει αυτά τα άτομα. Η ύπαρξη ποινικού μητρώου εκφράζει την πλειοψηφία των περιπτώσεων ενώ η ηλικία πρώτης καταδίκης, για αυτές τις περιπτώσεις, είναι νεαρή και το αδίκημα της πρώτης καταδίκης είναι, ως επί το πλείστον, παραβάσεις της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας, ενώ οι παραβάσεις του νόμου περί των ναρκωτικών έρχονται στη τέταρτη θέση. Αντίθετα, για τις περιπτώσεις που δεν εμφανίζουν προηγούμενη εμπλοκή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, η ηλικία πρώτης καταδίκης είναι μεγαλύτερη ενώ το αδίκημα

είναι παράβαση του νόμου περί των ναρκωτικών. Τέλος, η τιμωρία με την πιο συχνή απαγγελία είναι αυτή της πρόσκαιρης κάθειρξης.

4.2 Περιγραφή των 25 ατόμων (συνεντεύξεις)

Όλα όσα παρουσιάστηκαν παραπάνω αφορούν το σύνολο του δείγματός μας, 59 περιπτώσεις. Τα στοιχεία που ακολουθούν αφορούν στα χαρακτηριστικά των 25 ατόμων, με τα οποία είχαμε την ευκαιρία να διενεργήσουμε τις ατομικές συνεντεύξεις. Μερικά από τα στοιχεία είναι τα ίδια με παραπάνω, όσον αφορά τις κοινές μεταβλητές, ενώ άλλα αφορούν μεταβλητές που ερευνήθηκαν μόνο μέσω της συνέντευξης, όπως είναι αυτά που αφορούν τους γονείς των κρατουμένων, τη χρήση ή όχι ναρκωτικών ουσιών από τους ίδιους τους κρατούμενους καθώς και την ηλικία έναρξης της χρήσης αλλά και της ουσίας έναρξης και τη γενικότερη επαφή τους με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Στην αρχή παρουσιάζεται η κατανομή των ατόμων του δείγματός μας με βάση την ηλικία τους. Όπως παρουσιάζεται στον σχετικό πίνακα, πρόκειται για νεαρά άτομα στην πλειοψηφία τους. Το εύρος τιμών είναι 20 έτη, με μικρότερη ηλικία αυτή των 27 ετών και μεγαλύτερη των 47 ετών ενώ ο μέσος όρος της ηλικίας είναι περίπου τα 36 έτη. Η κατανομή τους στις παρατηρούμενες ηλικιακές ομάδες είναι παρόμοια, και πιο συγκεκριμένα η κατηγορία 36-40 συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό (32%), ενώ ακολουθούν οι κατηγορίες 26-30 και 41-45 με το ίδιο ποσοστό (24%). Σε σχέση με το δείγμα των 59 ατόμων, μπορούμε να πούμε ότι το συγκεκριμένο εμφανίζεται πιο ομοιογενές, καθώς το εύρος τιμών είναι μικρότερο κατά 14 έτη, και αφορά γενικά άτομα νεαρότερης ηλικίας. Ο μέσος όρος ηλικίας είναι μικρότερος κατά ένα έτος.

Πίνακας 4.2.1

		Ηλικία			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	26-30 ετών	6	24,0	24,0	24,0
	31-35 ετών	4	16,0	16,0	40,0
	36-40 ετών	8	32,0	32,0	72,0
	41-45 ετών	6	24,0	24,0	96,0
	46+ ετών	1	4,0	4,0	100,0
Total		25	100,0	100,0	

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ο τύπος μόνιμης κατοικίας. Λέγοντας κατοικία εννοούμε την κατοικία στην οποία διέμενε πριν τον εγκλεισμό του στις Δικαστικές Φυλακές Κορυδαλλού. Από τα στοιχεία του Πίνακα 4.2.2, παρατηρούμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματός μας (68%) είχε ως τόπο μόνιμης κατοικίας την αστική περιοχή (10.000-100.000 κάτοικοι). Αν σε αυτό το ποσοστό συνυπολογιστούν και τα άτομα που έχουν ως τόπο μόνιμης κατοικίας την πρωτεύουσα και άλλες μεγάλες πόλεις της Ελλάδας, όπως Θεσσαλονίκη και Πάτρα., τότε αυτό το ποσοστό φθάνει το 92% των περιπτώσεων του δείγματός μας, και γίνεται ορατή η κυριαρχία της πόλης, ως τόπου κατοικίας. Αντίθετα, μόνο δύο άτομα εμφανίζουν ως τόπο μόνιμης κατοικίας ημιαστικές ή επαρχιακές περιοχές. Πρέπει να επισημανθεί σε αυτό το σημείο ότι οι αστικές περιοχές αφορούν, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, υποβαθμισμένες περιοχές στην περιφέρεια της πρωτεύουσας.

Πίνακας 4.2.2

		Τύπος κατοικίας			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Οικισμός κάτω από 10.000 κατοίκους	2	8,0	8,0	8,0
	Αστική περιοχή (πόλη από 10.000-100.000 κατοίκους)	17	68,0	68,0	76,0
	Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα	6	24,0	24,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο των εξεταζόμενων ατόμων, παρατηρούμε, από τον Πίνακα 4.2.3, ότι και εδώ πρόκειται για άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο.

Συγκεκριμένα, το 84% των περιπτώσεων συγκεντρώνεται στις κατηγορίες *δημοτικό, γυμνάσιο και λύκειο* (28%, 40% και 16%, αντίστοιχα). Από το υπόλοιπο 16%, το 4% αφορά την κατηγορία *αγράμματος*. Στοιχείο που ενισχύει την άποψη για το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των περιπτώσεων μας και το οποίο βρίσκεται σε άμεση σχέση με τα στοιχεία που αφορούν το σύνολο του δείγματός μας (βλ. Πίνακα 4.1.3).

Πίνακας 4.2.3

		Εκπαιδευτικό επίπεδο			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δημοτικό	7	28,0	28,0	28,0
	Γυμνάσιο	10	40,0	40,0	68,0
	Λύκειο	4	16,0	16,0	84,0
	Τεχνική σχολή	1	4,0	4,0	88,0
	ΤΕΙ	1	4,0	4,0	92,0
	ΑΕΙ	1	4,0	4,0	96,0
	Αγράμματος	1	4,0	4,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Στον επόμενο πίνακα (Πίνακας 4.2.4), εξετάζεται η κατανομή των ατόμων του δείγματος σύμφωνα με το επάγγελμά τους. Παρατηρώντας τον σχετικό πίνακα, μπορούμε να πούμε ότι η εικόνα που εμφανίζεται είναι παρόμοια με εκείνη που παρουσιάστηκε για τα στοιχεία του συνολικού δείγματος. Πρόκειται, δηλαδή, για άτομα που ασκούν επαγγέλματα χαμηλού κοινωνικού status. Συγκεκριμένα, και εδώ την πρώτη και δεύτερη θέση, όσον αφορά τα ποσοστά, καταλαμβάνουν οι ίδιες ακριβώς κατηγορίες. Αυτές είναι οι κατηγορίες των *τεχνιτών, εργατών κλπ. και των εμπόρων, πωλητών*, αντίστοιχα. Τα ποσοστά στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι 36% για τους τεχνίτες, εργάτες και 20% για τους εμπόρους και τους πωλητές. Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε σε αυτό το σημείο ότι οι παρατηρήσεις σχετικά με το ασκούμενο επάγγελμα έρχονται σε συμφωνία με ότι παρατηρήσαμε σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο. Δηλαδή, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο θα λέγαμε ότι έχει ως

αποτέλεσμα την άσκηση επαγγελμάτων, τα οποία βρίσκονται χαμηλά στην κλίμακα κοινωνικού status και γοήτρου αλλά και οικονομικών αποδοχών.

Πίνακας 4.2.4

		Επάγγελμα			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έμποροι, πωλητές (μικροπωλητές)	5	20,0	20,0	20,0
	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	1	4,0	4,0	24,0
	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ.	3	12,0	12,0	36,0
	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων	9	36,0	36,0	72,0
	Ιδιωτικοί υπάλληλοι	2	8,0	8,0	80,0
	Αυτοκινητιστής (ιδιοκτήτης)	3	12,0	12,0	92,0
	Άνεργος	2	8,0	8,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Η οικογενειακή κατάσταση των 25 ατόμων, όπως αυτή παρουσιάζεται στον Πίνακα 4.2.5, διαφέρει από την εικόνα του δείγματος των 59 ατόμων. Συγκεκριμένα πρώτη κατηγορία σε συχνότητα εμφάνισης είναι αυτή του *ανύπανδρου* (60%) και ακολουθεί αυτή του *παντρεμένου* (αθροιστικά 32% για παντρεμένους με παιδιά ή χωρίς). Η κατανομή των 59 περιπτώσεων ήταν ομοιόμορφη, μεταξύ των δύο μεγάλων κατηγοριών - ανύπανδρος, παντρεμένος - ενώ εδώ ο "ανύπανδρος" μοιάζει να αποτελεί κυρίαρχο χαρακτηριστικό των εξεταζομένων ατόμων.

Πίνακας 4.2.5

		Οικογενειακή κατάσταση			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Παντρεμένος	3	12,0	12,0	12,0
	Ανύπανδρος	15	60,0	60,0	72,0
	Παντρεμένος & παιδιά	5	20,0	20,0	92,0
	Διαζευγμένος & παιδιά	2	8,0	8,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Έτσι, τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά των 25 ατόμων είναι: άνδρες νεαρής ή μέσης ηλικίας (το 48% συγκεντρώνεται στην ηλικιακή ομάδα από 31 έως 40ετών), ανύπανδρους, με τόπο μόνιμης κατοικίας τις υποβαθμισμένες αστικές περιοχές της περιφέρειας της πρωτεύουσας, χαμηλού ή μέσου μορφωτικού επιπέδου, και οι οποίοι ασκούν επαγγέλματα χαμηλού κοινωνικού status.

Στη συνέχεια παρατίθενται στοιχεία που αφορούν, όπως πραγματοποιήθηκε και παραπάνω, πιο ειδικά χαρακτηριστικά όπως την ύπαρξη ή όχι ποινικού ιστορικού και γενικότερα την παραβατική δραστηριότητα των 25, αυτή τη φορά, ατόμων του δείγματος.

Ξεκινώντας, εξετάζουμε την ύπαρξη ή όχι προηγούμενων αξιόποινων πράξεων. Εξετάζοντας τον Πίνακα 4.2.6, παρατηρούμε ότι και εδώ επικρατεί η ίδια κατάσταση, όπως συνέβαινε και με το συνολικό δείγμα, παραπάνω (βλ. Πίνακα 4.1.6). Η πλειοψηφία των 25 περιπτώσεων, ποσοστό 68%, εμφανίζεται να έχει κατηγορηθεί και καταδικασθεί κατά το παρελθόν για μία, τουλάχιστον, αξιόποινη πράξη.

Πίνακας 4.2.6

		Αξιόποινες πράξεις (μητρώο)			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	8	32,0	32,0	32,0
	Ναι	17	68,0	68,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο επόμενος πίνακας (Πίνακας 4.2.7), ο οποίος παρουσιάζει την ηλικία πρώτης καταδίκης. Το σύνολο των περιπτώσεων του Πίνακα 4.2.7 είναι 25, επειδή συμπεριλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις. Για όσους δεν είχαν, κατά το παρελθόν, επαφή με το ΣΑΠΔ καταγράφεται η ημερομηνία της παρούσας καταδίκης τους. Ο μέσος όρος της ηλικίας πρώτης καταδίκης είναι τα 23-24 έτη, το

εύρος τιμών είναι 25 έτη με μικρότερη παρατηρούμενη ηλικία αυτή των 13 ετών και μεγαλύτερη των 38. Έτσι, παρατηρούμε από το σχετικό πίνακα ότι οι 25 περιπτώσεις κατανέμονται σχεδόν ομοιόμορφα στις κατηγορίες της μεταβλητής *ηλικία πρώτης καταδίκης*. Συγκεκριμένα, η μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζεται σε δύο κατηγορίες της μεταβλητής, 18-21 ετών (28%) και 22-30 (28%). Αυτό που μπορούμε να σημειώσουμε είναι ότι, όσον αφορά το δείγμα των 25 ατόμων, η ηλικία πρώτης καταδίκης, σε σχέση με το ότι συμβαίνει με τα στοιχεία του δείγματος των 59 ατόμων, εμφανίζεται να είναι κάπως μικρότερη.

Πίνακας 4.2.7

		Ηλικία πρώτης καταδίκης			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	13-17 εφηβική ηλικία	5	20	20	20
	18-21 μετεφηβική ηλικία	7	28	28	48
	22-30 νεαροί ενήλικες	7	28	28	76
	31-39 μέσοι ενήλικες	6	24	24	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Στους επόμενους πίνακες (Πίνακες 4.2.8 και 4.2.9), περιγράφεται η κατανομή των ατόμων του δείγματος, σύμφωνα με την ηλικία πρώτης καταδίκης, αλλά αυτή τη φορά ξεχωριστά για όσους έχουν προηγούμενη εμπλοκή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και για όσους δεν έχουν. Συγκρίνοντας τους μέσους όρους της ηλικίας πρώτης καταδίκης - 19-20 έτη για τους υπότροπους και 31 έτη για όσους δεν υπάρχει προηγούμενη εμπλοκή - αλλά και τις ακραίες τιμές της ηλικίας - 13 έτη η μικρότερη και 33 η μεγαλύτερη στην πρώτη περίπτωση ενώ για τη δεύτερη περίπτωση η μικρότερη τιμή είναι τα 27 έτη και η μεγαλύτερη τα 38 έτη - παρατηρούμε ότι όσοι δεν παρουσιάζουν προηγούμενη εμπλοκή με το ΣΑΠΔ η ηλικία πρώτης καταδίκης είναι μεγαλύτερη από εκείνους που έχουν να επιδείξουν προηγούμενη εμπλοκή με αυτό. Η εικόνα που παρουσιάζουν τα στοιχεία των δύο αυτών πινάκων, είναι ανάλογη με αυτή των 59 περιπτώσεων.

Πίνακας 4.2.8

Ηλικία πρώτης καταδίκης		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	13-17 εφηβική ηλικία	5	29,4	29,4	29,4
	18-21 μετεφηβική ηλικία	7	41,2	41,2	70,6
	22-30 νεαροί ενήλικες	4	23,5	23,5	94,1
	31-39 μέσοι ενήλικες	1	5,9	5,9	100,0
Total		17	100,0	100,0	

a Αξιόποινες πράξεις (μητρώο) = ναι

Πίνακας 4.2.9

Ηλικία πρώτης καταδίκης		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	22-30 νεαροί ενήλικες	3	37,5	37,5	37,5
	31-39 μέσοι ενήλικες	5	62,5	62,5	100,0
	Total	8	100,0	100,0	

a Αξιόποινες πράξεις (μητρώο) = όχι

Στη συνέχεια και σε άμεση σχέση με τα παραπάνω, εξετάζεται η μεταβλητή *αδίκημα πρώτης καταδίκης*. Όπως γίνεται ορατό από τον Πίνακα 4.2.10, οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούν τις παραβάσεις του Νόμου περί των Ναρκωτικών (ποσοστό 47,8%, valid percent). Δεύτερο αδίκημα σε συχνότητα είναι αυτό της παράβασης της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας (21,7%, valid percent). Στη τρίτη θέση έρχονται τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (17,4%, valid percent). Η εικόνα και εδώ είναι παρόμοια με αυτή που παρουσιάστηκε για το σύνολο του δείγματος.

Πίνακας 4.2.10

Αδίκημα πρώτης καταδίκης		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Επιβουλή της δημόσιας τάξης	1	4,0	4,3	4,3
	Εγκλήματα κατά των ηθών	1	4,0	4,3	8,7
	Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας	4	16,0	17,4	26,1
	Παραβάσεις του Αγορανομικού Κώδικα	1	4,0	4,3	30,4
	Παραβάσεις της Περί αυτοκινήτων νομοθεσίας	5	20,0	21,7	52,2
	Παραβάσεις του Ν περί ναρκωτικών	11	44,0	47,8	100,0
	Total	23	92,0	100,0	
Missing System		2	8,0		
Total		25	100,0		

Στους παρακάτω δύο πίνακες (Πίνακες 4.2.11 και 4.2.12), παρουσιάζονται τα στοιχεία που αφορούν το αδίκημα της πρώτης καταδίκης, αλλά ξεχωριστά για όσους δεν έχουν προηγούμενη εμπλοκή με το ΣΑΠΔ και για όσους έχουν. Έτσι, για όσους δεν έχουν παρουσιάσει προηγούμενη εμπλοκή με το ΣΑΠΔ (Πίνακας 4.2.11) το αδίκημα είναι παράβαση του Νόμου περί των ναρκωτικών για όλες τις περιπτώσεις. Όσον αφορά αυτούς που έχουν προηγούμενη εμπλοκή με το ΣΑΠΔ (Πίνακας 4.2.12), το πιο συχνά παρατηρούμενο αδίκημα είναι αυτό της παράβασης της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας (29,4%), δεύτερο έρχεται αυτό κατά της ιδιοκτησίας (23,5%) και τρίτο της παράβασης του νόμου περί των ναρκωτικών (17,6%).

Πίνακας 4.2.11

Αδίκημα πρώτης καταδίκης		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Παραβάσεις του Ν περί ναρκωτικών	8	100,0	100,0	100,0
α Αξιόποινες πράξεις (μητρώο) = όχι					

Πίνακας 4.2.12

Αδίκημα πρώτης καταδίκης		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Επιβουλή της δημόσιας τάξης	1	5,9	5,9	5,9
	Εγκλήματα κατά των ηθών	1	5,9	5,9	11,8
	Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας	4	23,5	23,5	35,3
	Παραβάσεις του Αγορανομικού Κώδικα	1	5,9	5,9	41,2
	Παραβάσεις της περί αυτοκινήτων νομοθεσίας	5	29,4	29,4	70,6
	Παραβάσεις του Ν περί ναρκωτικών	3	17,6	17,6	88,2
	Χαρτοπαικτικές λésσες, τυχερά παιχνίδια	2	11,8	11,8	100,0
	Total	17	100,0	100,0	

a Αξιόποινες πράξεις (μητρώο) = ναι

Στη συνέχεια, και σε άμεση σχέση με τα παραπάνω, εξετάζεται η μεταβλητή *ποινή που επιβλήθηκε*, και αφορά την ποινή για το παρόν αδίκημα. Όπως παρατηρούμε στον Πίνακα 4.2.13, η ποινή με τη συχνότερη εμφάνιση είναι αυτή της πρόσκαιρης κάθειρξης (52%), ενώ τη δεύτερη θέση καταλαμβάνει η ποινή της φυλάκισης (44%).

Πίνακας 4.2.13

Διάρκεια ποινής		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-60 μήνες	11	44,0	44,0	44,0
	61-120 μήνες	5	20,0	20,0	64,0
	121-240 μήνες	8	32,0	32,0	96,0
	Ισόβια	1	4,0	4,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Τα στοιχεία που έχουμε εξετάσει έως εδώ, και αφορούν τα 25 άτομα με τα οποία διενεργήθηκαν ατομικές συνεντεύξεις, αφορούν προσωπικά αλλά και κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά, τα οποία εξετάστηκαν παραπάνω και για το σύνολο του δείγματός μας, 59 περιπτώσεις. Η γενική εικόνα που διαμορφώνεται από την εξέταση των παραπάνω στοιχείων και στηρίζεται στα κυρίαρχα χαρακτηριστικά των ατόμων

του δείγματός μας είναι η εξής: άνδρας, όχι ιδιαίτερα νέος (μέσος ενήλικας), χαμηλού ή μέσου μορφωτικού επιπέδου, ο οποίος ασκεί χαμηλού κοινωνικού status επάγγελμα, μένει σε υποβαθμισμένες συνοικίες και είναι ανύπανδρος. Η ύπαρξη ποινικού μητρώου εκφράζει και εδώ την πλειοψηφία των περιπτώσεων ενώ η ηλικία πρώτης καταδίκης, για αυτές τις περιπτώσεις, είναι νεαρή και το αδίκημα της πρώτης καταδίκης είναι, ως επί το πλείστον, παραβάσεις της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας, ενώ οι παραβάσεις του νόμου περί των ναρκωτικών έρχονται στη τρίτη θέση. Αντίθετα, για τις περιπτώσεις που δεν εμφανίζουν προηγούμενη εμπλοκή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, η ηλικία πρώτης καταδίκης είναι μεγαλύτερη ενώ το αδίκημα είναι παράβαση του νόμου περί των ναρκωτικών. Τέλος, η τιμωρία με την πιο συχνή απαγγελία είναι αυτή της πρόσκαιρης κάθειρξης, με μικρή όμως διαφορά αυτή τη φορά από αυτή της φυλάκισης.

Σε αυτό το σημείο παρατίθενται κάποια στοιχεία τα οποία αφορούν μόνο τις 25 περιπτώσεις, αφού η συλλογή τους ήταν εφικτό να πραγματοποιηθεί μόνο μέσω της διενέργειας ατομικών συνεντεύξεων.

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στους επόμενους δύο πίνακες (Πίνακας 4.2.14 και Πίνακας 4.2.15) αφορούν το εκπαιδευτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας, αντίστοιχα, του κάθε εγκλείστου. Έτσι, στον πρώτο πίνακα, παρατηρούμε ότι, από τις 25 περιπτώσεις που εξετάζουμε, η συντριπτική πλειοψηφία, 88% αθροιστικά, αφορά άτομα που είτε δεν έχουν πάει καθόλου σχολείο είτε έχουν ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, (40% αγράμματοι, 44% δημοτικό).

Παρόμοια εικόνα διαμορφώνεται και για το εκπαιδευτικό επίπεδο της μητέρας. Εδώ το ποσοστό των αγράμματων και αυτών που έχουν πάει σχολείο μόνο μέχρι το δημοτικό είναι ακόμα μεγαλύτερο, αθροιστικά φθάνει το 92%. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των αγράμματων είναι 56% και αυτό του δημοτικού 36% (Πίνακας 4.2.15).

Πίνακας 4.2.14

		Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δημοτικό	11	44,0	44,0	44,0
	Γυμνάσιο	1	4,0	4,0	48,0
	Λύκειο	2	8,0	8,0	56,0
	Τεχνική σχολή	1	4,0	40,0	60,0
	Αγράμματος	10	40,0	40,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 4.2.15

		Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δημοτικό	9	36,0	36,0	36,0
	Γυμνάσιο	2	8,0	8,0	44,0
	Αγράμματη	14	56,0	56,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Στη συνέχεια εξετάζεται η μεταβλητή του επαγγέλματος, τόσο του πατέρα όσο και της μητέρας. Ο Πίνακας 4.2.16, αφορά τα στοιχεία για το επάγγελμα του πατέρα. Όπως γίνεται ορατό από το σχετικό πίνακα, η πλειοψηφία των περιπτώσεων ασκεί το επάγγελμα του τεχνίτη ή εργάτη (44%) ενώ ένα ποσοστό 20% αυτό του γεωργού. Πρόκειται για επαγγέλματα χαμηλού κοινωνικού status και ως επί το πλείστον και χαμηλών χρηματικών αποδοχών. Στην τρίτη θέση έρχεται το επάγγελμα του εμπόρου, πωλητή, με ποσοστό 12%. Η επαγγελματική θέση αυτών των ανδρών έρχεται σε συμφωνία με το χαμηλό εκπαιδευτικό τους επίπεδο, όπως αυτό παρουσιάστηκε και εξετάστηκε σε παραπάνω πίνακα (Πίνακας 4.2.14). Εφόσον, όσο γνωρίζουμε, το επάγγελμα αποτελεί άμεση συνάρτηση του εκπαιδευτικού επιπέδου του κάθε ατόμου,

δεν ξενίζει το γεγονός, σε ότι αφορά τις δικές μας περιπτώσεις, άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο να ασχολούνται σε επαγγέλματα χαμηλού κοινωνικού status και χρηματικών απολαβών.

Πίνακας 4.2.16

		Επάγγελμα Πατέρα			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Εμποροι, πωλητές (μικροπωλητές)	3	12,0	12,0	12,0
	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	2	8,0	8,0	20,0
	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ.	5	20,0	20,0	40,0
	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων	11	44,0	44,0	84,0
	Δημόσιος υπάλληλος	2	8,0	8,0	92,0
	Δημοτικός υπάλληλος	2	8,0	8,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 4.2.17), παρουσιάζεται το επάγγελμα της μητέρας.

Η συντριπτική πλειοψηφία ασχολείται με τα οικιακά (68%) ενώ τη δεύτερη θέση κατέχει το επάγγελμα του εμπόρου, πωλητή (12%). Αυτή η εικόνα έρχεται σε άμεση συμφωνία με τα στοιχεία που αφορούν την μεταβλητή *εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας*. Όπως εκεί είχαμε επισημάνει πρόκειται για άτομα με ανύπαρκτη σχολική μόρφωση ή χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Αν σε αυτό συνυπολογίσουμε και το έτος γέννησης, το περιβάλλον ενηλικίωσης και κοινωνικοποίησης των γυναικών αυτών, γίνεται εύκολα κατανοητή αυτή τους η επαγγελματική θέση.

Πίνακας 4.2.17

		Επάγγελμα μητέρας			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Εμποροι πωλητές (μικροπωλητές)	3	12,0	12,0	12,0
	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών	1	4,0	4,0	16,0
	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ.	2	8,0	8,0	24,0
	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων	1	4,0	4,0	28,0
	Ασχολούμενοι στα οικιακά	17	68,0	68,0	96,0
	Δημόσιος υπάλληλος	1	4,0	4,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Από την ανάλυση των στοιχείων που παρατίθενται στους παραπάνω πίνακες, προκύπτει ότι η πλειοψηφία των ατόμων του δείγματός μας, προέρχεται από οικογένειες μέσου ή χαμηλού κοινωνικού στρώματος. Συγκεκριμένα, τόσο ο πατέρας όσο και η μητέρα, είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και ασκούν επαγγέλματα χαμηλού κοινωνικού status.

Στη συνέχεια ακολουθούν κάποια στοιχεία που αφορούν τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, από τα 25 άτομα του περιορισμένου δείγματός μας. Στην αρχή εξετάζουμε αν γίνεται χρήση ή όχι τέτοιων ουσιών, στη συνέχεια πότε πραγματοποιήθηκε η έναρξη της χρήσης καθώς και ποια ήταν η ουσία, με την οποία έγινε η έναρξη.

Από τις 25 περιπτώσεις, η συντριπτική πλειοψηφία (92%), έκανε ή και κάνει χρήση ναρκωτικών. Μόνο δύο άτομα (8%) δεν έχουν κάνει χρήση. Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 4.2.18).

Πίνακας 4.2.18

		Έχει κάνει χρήση ή όχι			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Όχι	2	8,0	8,0	8,0
	Ναι	23	92,0	92,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Στη συνέχεια εξετάζεται η μεταβλητή *ηλικία πρώτης χρήσης*. Οι κατηγορίες του πίνακα στον οποίο παρουσιάζεται αυτή η μεταβλητή (Πίνακας 4.2.19), περιλαμβάνει έτη και όχι ηλικιακές ομάδες. Αυτό έγινε για να καταστεί πιο ορατή η ηλικία έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Αν θελήσουμε να ομαδοποιήσουμε τα στοιχεία, σύμφωνα με ηλικιακές ομάδες, θα λέγαμε ότι 52,2% των περιπτώσεων ξεκίνησε τη χρήση σε εφηβική ηλικία (13-17 ετών), ενώ το υπόλοιπο 47,8% στα πρώτα χρόνια της ενηλικίωσης (19-29). Παρουσιάζεται και εδώ το πόσο νωρίς ξεκινά η χρήση ναρκωτικών ουσιών, η οποία χρήση μπορεί να γίνεται σε μη παραβατικό, κατά τα άλλα, περιβάλλον.

Πίνακας 4.2.19

		Ηλικία πρώτης χρήσης			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	13	2	8,0	8,7	8,7
	14	3	12,0	13,0	21,7
	15	3	12,0	13,0	34,8
	16	3	12,0	13,0	47,8
	17	1	4,0	4,3	52,2
	18	2	8,0	8,7	60,9
	19	1	4,0	4,3	65,2
	20	4	16,0	17,4	82,6
	23	1	4,0	4,3	87,0
	24	2	8,0	8,7	95,7
	29	1	4,0	4,3	100,0
	Total	23	92,0	100,0	
Missing System		2	8,0		
Total		25	100,0		

Σε άμεση σχέση με τα παραπάνω είναι και η ακόλουθη μεταβλητή, αυτή της *ουσίας έναρξης της χρήσης*. Στο σχετικό πίνακα (Πίνακας 4.2.20) παρουσιάζεται με ποια

ουσία ξεκίνησε η χρήση ναρκωτικών. Όπως φαίνεται από τον πίνακα, η πλειοψηφία των περιπτώσεων (43,5%) άρχισε με τη χρήση *χασίς* ενώ δεύτερη σε προτίμηση είναι τα *χάπια/σιρόπια* (34,8%). Για άλλη μία φορά επιβεβαιώνεται ότι το *χασίς* είναι η πιο διαδεδομένη ουσία μεταξύ των νεαρών χρηστών.

Πίνακας 4.2.20

		Πρώτη ουσία χρήσης			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Χασίς	10	40,0	43,5	43,5
	Χάπια/σιρόπια	8	32,0	34,8	78,3
	Ηρωίνη	3	12,0	13,0	91,3
	Κοκαΐνη	2	8,0	8,7	100,0
	Total	23	92,0	100,0	
Missing System		2	8,0		
Total		25	100,0		

Η παραπάνω διαπίστωση, ότι το *χασίς* είναι από τις πιο διαδεδομένες, αν όχι η πιο διαδεδομένη ουσία, μεταξύ των νέων χρηστών, είναι ένα στοιχείο που είναι επιδεκτικό πολλών και διαφορετικών ερμηνειών. Για μερικούς αποτελεί ενισχυτικό στοιχείο της άποψης που υποστηρίζει ότι το *χασίς* είναι ο προπομπός των "σκληρών" ναρκωτικών, και για αυτό ακριβώς το λόγο δεν θα πρέπει να γίνεται καμία διάκριση σε "σκληρά" και "μαλακά" ναρκωτικά, (Ετήσια Έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα, 1998). Ως εκ τούτου, και η μεταχείριση αλλά και οι ποινές όσων κατηγορούνται για οτιδήποτε αφορά τα ναρκωτικά, θα έπρεπε να είναι ίδιας βαρύτητας και να διέπονται από παρόμοιο σκεπτικό, (Ετήσια Έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα, 1998).

Η αντίθετη άποψη υποστηρίζει ότι αφού τα ποσοστά χρήσης του *χασίς* είναι τόσο υψηλά, θα έπρεπε, πιθανόν, να αποποινικοποιηθεί η χρήση του, (οπ.παρ.). Εφόσον τα ποσοστά χρήσης του είναι τόσο υψηλά, η ποινικοποίηση του, δεν επιτελεί κανέναν

άλλο ρόλο πλέον εκτός αυτού του στιγματισμού, όσων γίνονται αντιληπτοί από τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, (οπ.παρ.).

Τέλος, στον Πίνακα 4.2.21 εξετάζεται η μεταβλητή που παρουσιάζει την κατανομή των ατόμων του δείγματός μας με βάση ποιο από τα δύο φαινόμενα, χρήση ναρκωτικών ουσιών ή εμπλοκή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, προηγείται. Αυτή η μεταβλητή δημιουργήθηκε από τις δύο αρχικές μεταβλητές και αποτελεί τη διαφορά της ηλικίας πρώτης καταδίκης από την ηλικία έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.

Πίνακας 4.2.21

Διαφορά ηλικίας πρώτης καταδίκης από πρώτη χρήση

Valid	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Προηγείται η καταδίκη	7	28,0	28,0	28,0
Ίδια ηλικία καταδίκης και χρήσης	2	8,0	8,0	36,0
Προηγείται η χρήση	16	64,0	64,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Όπως παρουσιάζεται από τον σχετικό πίνακα, η χρήση προηγείται της εμπλοκής με το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Πιο συγκεκριμένα, από τις 25 περιπτώσεις, στις 16, ποσοστό 64%, προηγείται η χρήση ναρκωτικών ουσιών ενώ στις 7 περιπτώσεις (28%) προηγείται η εμπλοκή με το ΣΑΠΔ. Στις υπόλοιπες δύο περιπτώσεις (8%), η ηλικία πρώτης καταδίκης και η ηλικία έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών είναι η ίδια. Αυτά τα στοιχεία αφορούν το σύνολο των ατόμων, άσχετα της υποτροπής ή όχι. Στους επόμενους δύο πίνακες (Πίνακας 4.2.22 και Πίνακας 4.2.23), παρουσιάζονται τα στοιχεία χωριστά για όσους είναι υπότροποι και για όσους δεν είναι.

Πίνακας 4.2.22

Διαφορά ηλικίας πρώτης καταδίκης από πρώτη χρήση

Valid	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Προηγείται η καταδίκη	6	35,3	35,3	35,3
Ίδια ηλικία καταδίκης και χρήσης	2	11,8	11,8	47,1
Προηγείται η χρήση	9	52,9	52,9	100,0
Total	17	100,0	100,0	

a Αξιόποινες πράξεις (μητρώο) = ναι

Πίνακας 4.2.23

Διαφορά ηλικίας πρώτης καταδίκης από πρώτη χρήση

Valid	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Προηγείται η καταδίκη	1	12,5	12,5	12,5
Προηγείται η χρήση	7	87,5	87,5	100,0
Total	8	100,0	100,0	

a Αξιόποινες πράξεις (μητρώο) = όχι

Εξετάζοντας τους δύο αυτούς πίνακες και συγκρίνοντάς τους με τον Πίνακα 4.2.21, παρατηρούμε ότι η διαφορά, που εμφανίστηκε να υπάρχει, μεταξύ της ηλικίας έναρξης της χρήσης και της ηλικίας πρώτης καταδίκης, συνεχίζει να υπάρχει και εδώ. Αλλά όσον αφορά τους υπότροπους, παρατηρείται μία άμβλυνση της μεγάλης διαφοράς, η οποία και οφείλεται, από ότι μπορούμε να δούμε, στους μη υπότροπους. Έτσι, δεν είμαστε σε θέση να πούμε με σιγουριά, ποιο από τα δύο αυτά φαινόμενα αποτελεί την αιτία για την εμφάνιση του άλλου. Όπως θα δούμε και παρακάτω, στην εξέταση των συσχετίσεων μέσω των πινάκων συνάφειας, υπάρχει σύνδεση αυτών των δύο, αλλά η φύση αυτής της σύνδεσης δεν είναι δυνατό να εξεταστεί στο πλαίσιο αυτής της εργασίας.

Αν θέλαμε σε μία παράγραφο να περιγράψουμε τα βασικά χαρακτηριστικά των ατόμων που κάνουν χρήση και βρίσκονται στη φυλακή τότε θα λέγαμε ότι πρόκειται για άτομα που προέρχονται από οικογένειες χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού

επιπέδου, οι ίδιοι είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, ασκούν επαγγέλματα με χαμηλό κοινωνικό γόητρο και κατ' επέκταση χαμηλών χρηματικών απολαβών. Ο τόπος μόνιμης κατοικίας τους, ως επί το πλείστον είναι οι υποβαθμισμένες συνοικίες γύρω από την περιοχή της πρωτεύουσας, είναι ανύπανδροι, ενώ η ηλικία πρώτης εμπλοκής με τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο είναι σε γενικές γραμμές νεαρή. Συγκεκριμένα, η ηλικία πρώτης καταδίκης, για όσους παρουσιάζουν προηγούμενη εμπλοκή με το ΣΑΠΔ, συντελείται αρκετά νωρίς, στα χρόνια της εφηβείας ή της μετεφηβικής ηλικίας, ενώ για όσους δεν έχουν άλλη εμπλοκή με το ΣΑΠΔ, συντελείται σε κάπως μεγαλύτερη ηλικία και στις περισσότερες των περιπτώσεων αφορούσε το αδίκημα των ναρκωτικών. Η ουσία με την οποία γίνεται η έναρξη της χρήσης είναι το χασίς, στην συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων. Τέλος, όπως διαγράφεται από τα παρόντα στοιχεία, η χρήση προηγείται της εμπλοκής με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, είτε πρόκειται για υπότροπους είτε για μη υπότροπους.

4.3 Ανάλυση των συνεντεύξεων

Στην τρίτη ενότητα αυτού του κεφαλαίου περιλαμβάνονται στοιχεία από τις 25 ατομικές συνεντεύξεις που διενεργήθηκαν. Μερικά από τα στοιχεία που συλλέχθηκαν μέσω αυτών των συνεντεύξεων, παρουσιάστηκαν παραπάνω σε πίνακες, με την μορφή συχνοτήτων. Ορισμένα όμως στοιχεία ήταν δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν και να παρουσιαστούν με αυτό τον τρόπο. Στοιχεία που αφορούν το περιβάλλον της χρήσης ή την αιτία ή αιτίες για την έναρξη της χρήσης καθώς και άλλα ποιοτικά στοιχεία δεν ήταν δυνατό να ποσοτικοποιηθούν και να παρουσιαστούν με τη χρήση τέτοιου είδους πινάκων.

Θα πρέπει να πούμε σε αυτό το σημείο ότι οι συνεντεύξεις με αυτό τον πληθυσμό, κρατούμενοι φυλακών, περιέχουν θετικά αλλά και αρνητικά χαρακτηριστικά. Ως θετικό είναι η διαθεσιμότητα αυτών των ατόμων, κάτι που το συναντήσαμε στο μεγαλύτερο βαθμό των συνεντεύξεων. Για αυτούς πρόκειται για κάποιο είδος φυγής από την καθημερινότητα και ως εκ τούτου η συμμετοχή τους γίνεται πρόθυμα και ευχάριστα, (Duverger M., 1961). Όμως η διαδικασία προσκρούει σε δύο σοβαρές δυσχέρειες. Πρώτον, πρέπει να μη δοθεί η εντύπωση, στον κρατούμενο, ότι πρόκειται για μία καινούργια ανάκριση, πρέπει με άλλα λόγια να του γίνει κατανοητό ότι η συνέντευξη δεν διενεργείται από κάποιο όργανο των φυλακών ή του ποινικού συστήματος και επίσης ότι πρόκειται για προαιρετική και ανώνυμη συνέντευξη. Δεύτερη δυσχέρεια αποτελεί η τάση για αυτοδικαιολόγηση των κρατουμένων, όπως άλλωστε συμβαίνει, όπως έχει παρατηρηθεί με όλα τα άτομα, (Duverger M., 1961), έτσι και οι κρατούμενοι είναι πιθανό να θελήσουν να δικαιολογήσουν τον εαυτό τους για κάτι που είχαν διαπράξει κατά το παρελθόν. Έτσι, υπάρχει το ενδεχόμενο οι απαντήσεις τους να μην είναι και τόσο ακριβείς.

Για αυτό το λόγο αλλά και για τη σφαιρικότερη και συνολικότερη διερεύνηση των εξεταζόμενων φαινομένων χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι τόσο ποσοτικής όσο και ποιοτικής ανάλυσης, (Fowler, 1993, Κυριαζή, 1998). Επίσης, σημαντικός παράγοντας για αυτή τη σύνθεση των μεθόδων υπήρξε ο πρωταρχικός και βασικός στόχος διεξαγωγής αυτής της έρευνας, που δεν ήταν άλλος από την κατανόηση των πολύπλοκων και σύνθετων αυτών φαινομένων, όπως είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών, η εγκληματική δραστηριότητα και ο κοινωνικός αποκλεισμός και το πώς αυτά τα φαινόμενα επιδρούν το ένα στο άλλο και αλληλοεπηρεάζονται.

Η ανάλυση των συνεντεύξεων βασίσθηκε πάνω σε κάποιες θεματικές κατηγορίες. Ορισμένες από αυτές τις θεματικές είχαν προβλεφθεί και σχεδιαστεί πριν την διεξαγωγή των συνεντεύξεων και αποτελούσαν βασικές κατευθυντήριες γραμμές, ενώ άλλες προέκυψαν κατά τη διαδικασία διεξαγωγής τους. Αυτές οι θεματικές κατάρτισαν τον πίνακα περιεχομένων, με τη βοήθεια του οποίου πραγματοποιήθηκε η ανάλυσή μας.

Έτσι, διαμορφώθηκαν οι συγκεκριμένες θεματικές κατηγορίες, οι οποίες είναι ευρείες και περιλαμβάνουν υποκατηγορίες, και αφορούν το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο της πατρικής οικογένειας των εξεταζόμενων ατόμων, τη χρήση ή όχι ναρκωτικών ουσιών, την εμπλοκή με το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, τις κοινωνικές σχέσεις και τέλος την αντιμετώπιση των ατόμων του δείγματός μας από το στενό και ευρύ κοινωνικό τους περιβάλλον.

Πρέπει να πούμε σε αυτό το σημείο ότι μερικά από τα στοιχεία έχουν ήδη εξετασθεί και παρουσιασθεί παραπάνω, με τη βοήθεια των πινάκων συχνότητας. Σε αυτό το σημείο θα ασχοληθούμε περισσότερο με εκείνα τα στοιχεία που δεν ήταν δυνατό να αναλυθούν με ποσοτικές μεθόδους ανάλυσης.

Έτσι, όσον αφορά το οικογενειακό περιβάλλον, μπορούμε να δούμε ότι, για την πλειοψηφία των περιπτώσεων, πρόκειται για οικογένειες πολυμελείς, χαμηλού οικονομικού και κοινωνικού επιπέδου με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Η κύρια ασχολία της μητέρας εμφανίζεται να είναι τα οικιακά, ενώ του πατέρα αυτή του τεχνίτη/εργάτη. Όταν η μητέρα εργάζεται εκτός της οικίας, ακολουθεί, τις

περισσότερες φορές, το επάγγελμα του συζύγου της. Η μόρφωση των γονέων είναι και αυτή χαμηλού επιπέδου και είναι παρόμοια στα μέλη του ζευγαριού.

Η εργασία των εξεταζομένων ατόμων, όπως άλλωστε έχουμε ήδη παρουσιάσει, είναι χαμηλού κοινωνικού status και χρηματικών απολαβών. Στις περισσότερες των περιπτώσεων πρόκειται για περιστασιακή απασχόληση σε διάφορα επαγγέλματα και όχι για ειδικευμένα άτομα, σε κάποιο ιδιαίτερο επαγγελματικό χώρο. Παρόλα αυτά υπάρχουν και περιπτώσεις όπου το επάγγελμα που ασκούν κάποια άτομα είναι ικανό να τους προσφέρει τα απαραίτητα εκείνα χρήματα, ούτως ώστε να καλύψουν τις ανάγκες τους. Η μόρφωσή τους είναι και αυτή χαμηλού επιπέδου αλλά σαφώς πιο υψηλή από την αντίστοιχη των γονιών τους. Αυτή η συνέχεια όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο γονέων και παιδιών έχει εξεταστεί και σε έρευνα του Καραγιώργα και άλλων και κατέληξε και αυτή στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά φτωχών οικογενειών καταλήγουν και αυτά συχνά να έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ως απόρροια της δύσκολης οικονομικής κατάστασης της οικογένειας, (Καραγιώργας Σ. κ.ά., 1990 που αναφέρεται στην Καβουνίδη Τ.).

Όσον αφορά τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από τα συνεντευξιαζόμενα άτομα, παρατηρούμε ότι η έναρξή της ξεκίνησε σε σχετικά μικρή ηλικία, για τις περισσότερες περιπτώσεις. Η κύρια ουσία έναρξης ήταν το χασίς και τα διάφορα χάπια. Αιτία για τη χρήση αυτών των ουσιών ήταν η διαθεσιμότητά τους και το μικρό τους κόστος απόκτησης. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που εξετάζεται είναι η αιτία, όπως αυτοί την έχουν βιώσει και εκλάβει, της έναρξης της χρήσης τέτοιων ουσιών. Οι περισσότεροι αποδίδουν την έναρξη της χρήσης στις "παρέες" τους και στον περίγυρό τους.

Ο ρόλος της παρέας (peer group), είτε για την έναρξη της χρήσης είτε για την εμπλοκή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, όπως αυτός έχει μελετηθεί (Χαΐδου Α., 1989, Jessor & Jessor 1977, Akers, Krohn, Lanza-Kanduce & Radosevich, 1979, Kaplan, Martin & Robbins, 1984, Fagan & Wexler, 1987), είναι αρκετά σημαντικός. Χωρίς να θέλουμε να μειώσουμε όμως τη σημαντικότητα αυτού του παράγοντα, πρέπει να σημειώσουμε ότι η αβίαστη αυτή απάντηση μπορεί να είναι και ένα στοιχείο αυτοδικαιολόγησης, το οποίο επισημάναμε και παραπάνω, ως μία από τις δυσχέρειες που περιέχει η διεξαγωγή τέτοιων συνεντεύξεων, (Duverger M., 1961).

Ένας άλλος παράγοντας που συντελεί στην απόφαση για έναρξη της χρήσης ή έστω και δοκιμής ναρκωτικών ουσιών είναι η περιέργεια. Αρκετοί ήταν αυτοί που υποστήριξαν ότι ξεκίνησαν από απλή περιέργεια, από επιθυμία δοκιμής κάτι καινούργιου αλλά ταυτόχρονα και απαγορευμένου.

Από ένα μικρό αριθμό περιπτώσεων παρουσιάστηκε, ως βασικός παράγοντας, αυτός του ρόλου της οικογένειας. Η οικογένεια είτε ως παράγοντας ενισχυτικός (McKellar & Coggans, 1997, Cullingford & Morrison, 1997, Simons, Robertson & Downs, 1989) είτε ως αποτρεπτικός (Utting, Bright & Henricson, 1993). Συγκεκριμένα, σε μία περίπτωση παρουσιάστηκε ως αιτία έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών η ύπαρξη παιδικών ψυχολογικών τραυμάτων. Ο συγκεκριμένος κρατούμενος είτε πως ως βασικό λόγο έναρξης της χρήσης θεωρεί κάποια παιδικά τραύματα που του δημιούργησε το περιβάλλον της οικογένειάς του.

Ένας άλλος τρόπος, σύμφωνα με τον οποίο θεωρήθηκε η οικογένεια ως βασικός παράγοντας που συντέλεσε στην έναρξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, είναι αυτός της ελλιπούς κατάρτισης και εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίχτηκε η άποψη ότι αν η οικογένεια ήταν πιο καλά καταρτισμένη και εκπαιδευμένη τότε θα ήταν σε θέση να διαγνώσει τα διάφορα σημάδια, κατά την περίοδο της έναρξης της χρήσης και στη συνέχεια, με βάση την ωριμότητα και την εκπαίδευση αλλά και την αρωγή που θα της παρέχονταν, από τους διάφορους φορείς, θα ήταν σε θέση να αποτρέψει από τη περαιτέρω χρήση και κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών, το άτομο.

Σε αυτό το σημείο κάνει την εμφάνισή του ένα μεγάλο θέμα, όπως είναι αυτό της ενημέρωσης από τους αρμόδιους φορείς, τόσο των ίδιων των εφήβων αλλά και των γονέων. Επίσης, και σε άμεση σχέση με τα παραπάνω, κάνει την εμφάνισή του ο παράγοντας της ικανότητας ή όχι, του κοινωνικού συνόλου να προσφέρει την απαιτούμενη βοήθεια σε όσους την έχουν ανάγκη. Όμως, τόσο μεγάλα και πολύπλοκα θέματα, όπως τα προαναφερθέντα, δεν είναι εφικτό να αναλυθούν στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. (Χουρδάκη Μ., 1995, Φαρσεδάκη Ι.Ι., Συλίκου Γ.Ι., 1996)

Τα περισσότερα, αν όχι όλα τα άτομα που εξετάζονται εδώ, όπως δηλώνουν είναι πλέον εξαρτημένοι από την ηρωίνη, και επιπλέον οι περισσότεροι είναι πολυχρήστες διάφορων ναρκωτικών ουσιών. Όπως παρουσιάζεται μέσα από τις ατομικές συνεντεύξεις, οι περισσότεροι, αν όχι όλοι, έχουν παρακολουθήσει κατά καιρούς κάποιο πρόγραμμα αποτοξίνωσης ή παρακολουθούν αυτή τη στιγμή, μέσα στη φυλακή. Δύο είναι οι κύριες εικόνες για τη λειτουργία των θεραπευτικών αυτών κοινοτήτων. Η μία είναι θετική και περιγράφει τη λειτουργία τους ως καλή και

βοηθητική της κατάστασης που βιώνουν οι χρήστες-κρατούμενοι, ενώ η άλλη είναι αρνητική και περιγράφει την λειτουργία αυτών των κοινοτήτων ως "ανώφελη" και "άνευ σημασίας".

Συγκεκριμένα, από μερικούς κρατούμενους υποστηρίζεται ότι η ύπαρξη και λειτουργία των προγραμμάτων αποτοξίνωσης τους βοηθά να απεξαρτηθούν και να ενταχθούν ξανά στο κοινωνικό σύνολο. Αντίθετα, άλλοι υποστηρίζουν ότι οι θεραπευτικές κοινότητες υπάρχουν απλά για να υπάρχουν, δεν τους βοηθούν ουσιαστικά στα πραγματικά τους προβλήματα και στην ουσία πρόκειται για χάσιμο χρόνου. Πάντως, γενική είναι η αντίληψη πως ο αριθμός τους σε σχέση με αυτούς που έχουν ανάγκη για βοήθεια, είναι πάρα πολύ μικρός. Μία κατάσταση που παρουσιάζεται και σε άλλες χώρες και έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές, (Hser Y.I, Longshore D, Anglin M.D.)

Ένας άλλος παράγοντας, σχετικός με τα προγράμματα αποτοξίνωσης, είναι η διαδικασία επιλογής αυτών που τελικά γίνονται δεκτοί να πάρουν μέρος. Δεν ήταν λίγες οι φορές που ακούστηκε ότι "για να μπορέσεις να τα παρακολουθήσεις πρέπει να έχεις μέσον". Στην παρούσα εργασία, η οποία δεν ασχολείται με τη λειτουργία των θεραπευτικών κοινοτήτων, μέσα στη φυλακή, δεν είναι εφικτό να αναλυθούν τέτοιου είδους φαινόμενα. Η ύπαρξη όμως αυτών των φαινομένων, η αργοπορία αποδοχής τους στα προγράμματα ή/και η μη αποδοχή των αιτήσεων τους, απαιτεί μία αυτόνομη έρευνα για την εξέταση της λειτουργίας αυτών των προγραμμάτων, των παραγόντων εμφάνισής τους αλλά και κατανόησης των όποιων δυσχερειών λειτουργίας τους.

Εξετάζοντας, στη συνέχεια, την εμπλοκή αυτών των ατόμων με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι ενεπλάκησαν σε νεαρή ηλικία και σχεδόν ίδια με αυτή της ηλικίας έναρξης της χρήσης. Η εγκληματική/παραβατική δραστηριότητα των εξαρτημένων-κρατουμένων, τουλάχιστον όσον αφορά την καταγεγραμμένη εγκληματικότητα, συμβαίνει τις περισσότερες τουλάχιστον φορές, παράλληλα ή έπεται της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.

Αυτό το γεγονός δεν είναι ικανό να μας οδηγήσει από μόνο του στην διατύπωση της άποψης ότι η χρήση ναρκωτικών ουσιών οδηγεί στην διάπραξη εγκληματικών πράξεων. Υπάρχει ο πολύ σημαντικός παράγοντας του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας (Δασκαλάκης, 1974) ο οποίος είναι καθοριστικός στην ανάλυση τέτοιων φαινομένων. Επίσης, το είδος των εγκληματικών πράξεων αποτελεί άλλον ένα ικανό παράγοντα προσδιορισμού αυτής της σχέσης. Για παράδειγμα, και όπως υποστηρίζουν οι Collins (1990) και Goldstein (1985), κάθε παράνομη ναρκωτική ουσία και συνακόλουθα το δίκτυο διακίνησής της έχει ως αποτέλεσμα την σύνδεση των ενδιαφερομένων προσώπων με τη συστημική βία και συνακόλουθα την εμπλοκή τους με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Έτσι, εξετάζοντας τα άτομα του δείγματός μας, παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι έχουν έρθει σε επαφή με το ΣΑΠΔ κατηγορούμενοι για παραβάσεις που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Πιο συγκεκριμένα, οι παραβάσεις αυτές αφορούν την κατοχή μικροποσότητας ναρκωτικών ουσιών, τη χρήση τους, και σε μικρότερο βαθμό τη διακίνησή τους, τα λεγόμενα "βαποράκια". Έτσι, η ίδια η ουσία και η ανάγκη

εξεύρεσής της οδηγεί τα άτομα αυτά σε στιγματισμό από τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο και περαιτέρω εγκληματικότητα, (Goldstein, 1985).

Αυτό το είδος εγκληματικών πράξεων δεν είναι το μόνο παρατηρούμενο. Οι περισσότεροι έχουν κατηγορηθεί κατά καιρούς για διάφορα άλλα αδικήματα. Τα πιο συχνά εμφανιζόμενα είναι αυτά κατά της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιών, κατά της ζωής, σωματικές βλάβες, παραβάσεις του Αγορανομικού Κώδικα και της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας.

Τα περισσότερα, αν όχι όλα, από τα παραπάνω αδικήματα είχαν σκοπό την εξεύρεση χρημάτων για την κάλυψη, πρωτίστως, της ανάγκης για αγορά ναρκωτικών ουσιών και κατ' επέκταση όλων των υπολοίπων αναγκών των χρηστών. Η οικονομική δυσχέρεια των εξαρτημένων, γενικά, αλλά ειδικότερα των εξεταζομένων στην παρούσα εργασία, εμφανίζεται να είναι ένας από τους καθοριστικότερους παράγοντες διάπραξης αξιόποινων πράξεων.

Όσον αφορά την αντιμετώπιση των ατόμων αυτών από το οικογενειακό περιβάλλον, τόσο της πατρικής όσο και της δικής τους οικογένειας, όπου αυτή υπήρχε, στις περισσότερες των περιπτώσεων ήταν πολύ καλή. Οι "δικοί τους" άνθρωποι, όπως αυτοί τους αποκαλούν, στάθηκαν αρωγοί στις δύσκολες στιγμές, ιδίως αυτές που ακολουθούσαν τις εκάστοτε αποφυλακίσεις. Τους παρείχαν τόσο ηθική και ψυχολογική όσο και υλική βοήθεια, πάντα στα όρια των δυνατοτήτων τους. Αυτή η στάση όμως, όπως οι ίδιοι επισημαίνουν, δεν είναι αρκετή από μόνη της να τους βοηθήσει να βγουν από το δύσκολο μονοπάτι στο οποίο βρίσκονται.

Συγκεκριμένα, όπως οι ίδιοι λένε "δεν είναι δυνατό από τις δικές σου προσπάθειες αλλά και των "δικών σου" να κρατηθείς και να σωθείς"...."Η κοινωνία, η πολιτεία δεν κάνει τίποτα που να βοηθά ουσιαστικά". Όσον αφορά την αντιμετώπιση του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, οι ίδιοι κρίνουν ότι διακατέχεται από προκατάληψη και διάκριση. Δεν υπάρχει αποδοχή τους, με αποτέλεσμα να βρίσκονται στο περιθώριο. Άμεση συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι και η αδυναμία τους, για όσους το επιθυμούν, να βρουν εργασία. Για όσους τίθεται ζήτημα εξεύρεσης εργασίας, τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις που δεν χρειάζεται να ψάξουν για να βρουν εργασία, επειδή είτε υπάρχει κάτι δικό τους είτε υποστηρίζονται σε αυτό τον τομέα από φίλους και συγγενείς.

Στις υπόλοιπες περιπτώσεις όμως η κατάσταση είναι αρκετά πιο δύσκολη. Το χαμηλό τους εκπαιδευτικό επίπεδο, όπως ήδη είδαμε, και οι λίγες έως ανύπαρκτες επαγγελματικές τους δεξιότητες αποτελούν ήδη ένα ανασταλτικό παράγοντα εξεύρεσης εργασίας, (Lynn, 1994). Σε αυτό αν συνυπολογιστεί και ο χαρακτηρισμός τους ως πρώην εξαρτημένος ή/και πρώην φυλακισμένος, τότε γίνεται εύκολα αντιληπτό πόσο δύσκολο είναι για αυτά τα άτομα να μπορέσουν να ενταχθούν στην κοινωνία και σε ότι αυτή επιτάσσει. Η μη ικανότητα για εξεύρεση εργασίας προκαλεί με τη σειρά της την περιθωριοποίηση αυτών των ατόμων η οποία έχει ως αποτέλεσμα την αποδοχή της όλης κατάστασης, από τα άτομα και την μείωση της αυτοεκτίμησης τους με τελική συνέπεια την διαίωνιση του φαύλου αυτού κύκλου των αλληπάλληλων αποκλεισμών.

Το ζήτημα της εργασίας αν και αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παράγοντα για την ομαλή επανένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο, δεν είναι το μοναδικό. Ένας

επίσης σημαντικός παράγοντας είναι αυτός της αντιμετώπισης αυτών των ατόμων από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Όπως πολλοί επισημαίνουν στις συνεντεύξεις, οι φορείς αυτοί, τις περισσότερες φορές δεν τους κρίνουν σύμφωνα με την αξιόποινη πράξη που έχουν διαπράξει κάποια συγκεκριμένη στιγμή, αλλά σύμφωνα με τα όσα έχουν διαπράξει κατά καιρούς και ακόλουθα, σύμφωνα με την "ταμπέλα" που αυτοί έχουν.

Σε πολλές περιπτώσεις, τα άτομα του δείγματός μας, επικαλέστηκαν την ανισότητα της μεταχείρισης που απολαμβάνουν, τη διάκριση που υπόκεινται από τα αρχικά στάδια της σύλληψης έως και τα τελικά της καταδίκης τους. Δεν ήταν λίγες οι φορές που ακούστηκαν αρνητικά σχόλια είτε για τους αστυνομικούς και τις εφαρμοζόμενες μεθόδους τους, είτε για τους δικαστές και το "σύστημα" γενικότερα. Η πικρία που χαρακτήριζε τις περιγραφές τους δεν είναι το μόνο στοιχείο που εξάγεται από αυτές τις συνεντεύξεις, παρουσιάζεται επίσης και η ανυπαρξία πίστης πλέον σε αυτό που ονομάζουν "σύστημα", και περιλαμβάνει, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, από τους απλούς συνανθρώπους τους έως τους λειτουργούς της δικαιοσύνης και της κρατικής εξουσίας.

Αξιοσημείωτο είναι ότι σχεδόν όλα τα άτομα του δείγματός μας, εκτός δύο εξαιρέσεων, έκαναν λόγο για ανισότητα μόνο όσον αφορούσε τα αποτελέσματα της χρήσης ή/και του εγκλεισμού τους στη φυλακή. Αναγνώριζαν μορφές αποκλεισμού τους από τους επίσημους φορείς αλλά και από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, που αφορούσαν τις περιόδους, ως επί το πλείστον, των αποφυλακίσεών τους ή κατά την περίοδο της σύλληψής τους και της ακροαματικής διαδικασίας στο δικαστήριο. Δεν έκαναν καθόλου λόγο για τον αποκλεισμό που υφίστανται πριν καν ξεκινήσουν τη

χρήση ναρκωτικών ουσιών ή την έναρξη των επαφών τους με τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο. Αποκλεισμός που γίνεται εμφανής μέσα από την εξέταση παραμέτρων όπως το μορφωτικό επίπεδο, τη θέση τους στην αγορά εργασίας ή τον τόπο μόνιμης κατοικίας καθώς και τη γενικότερη αντιμετώπισή τους από την ευρύτερη κοινωνική οργάνωση.

Κοντολογίς, ο αποκλεισμός που υφίστανται αυτά τα άτομα δεν γίνεται, τουλάχιστον άμεσα, κατανοητός ως τουλάχιστον μία από τις αιτίες της συνολικής τους κατάστασης, αλλά κάνει την εμφάνισή του μάλλον ως αποτέλεσμα της. Εμφανίζεται με τη μορφή διεκδικήσεων απέναντι σε ένα "εχθρικό" σύστημα. Αυτό και κατ' επέκταση τα επίσημα όργανά του βιώνονται ως οι "εχθροί" και οι μόνοι υπαίτιοι για την κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει.

Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρήθηκε η περιγραφή των κυρίαρχων χαρακτηριστικών του δείγματος, με βάση τους πίνακες συχνοτήτων, και η εξαγωγή του προφίλ των έγκλειστων χρηστών ναρκωτικών ουσιών. Στο επόμενο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η εξέταση ύπαρξης συσχέτισης μεταξύ των εξεταζομένων μεταβλητών με τις προσδιοριστικές μεταβλητές, οι οποίες θεωρούνται ότι επηρεάζουν τα υπό εξέταση φαινόμενα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ - ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΑΣ

Σε αυτό το σημείο μέσω της ανάλυσης των δεδομένων με τη χρησιμοποίηση των πινάκων συνάφειας, εξετάζεται η σύνδεση των προσδιοριστικών παραγόντων-μεταβλητών, οι οποίες θεωρείται ότι επηρεάζουν και προσδιορίζουν τα υπό εξέταση φαινόμενα. Μέσω αυτών των πινάκων αλλά και των στατιστικών μέτρων σύνδεσης εξετάζεται η ύπαρξη ή όχι σύνδεσης, η ένταση αλλά και η θετική ή αρνητική κατεύθυνση.

Έτσι, σε πρώτη φάση εξετάζονται οι προσδιοριστικοί παράγοντες σε σχέση με την ηλικία πρώτης καταδίκης. Πιο συγκεκριμένα, στον Πίνακα 5.1, εξετάζεται η σχέση μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης και της οικογενειακής κατάστασης των ατόμων του δείγματός μας.

Πίνακας 5.1

Ηλικία πρώτης καταδίκης * Οικογενειακή κατάσταση

			Οικογενειακή κατάσταση		Total
			Ανύπανδρος	Παντρεμένος	
Ηλικία πρώτης καταδίκης	13-17	Count	4	1	5
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	80,0%	20,0%	100,0%
		% within Οικογενειακή κατάσταση	23,5%	12,5%	20,0%
		% of Total	16,0%	4,0%	20,0%
	18-21	Count	6	1	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	85,7%	14,,3%	100,0%
		% within Οικογενειακή κατάσταση	35,3%	12,5%	28,0%
		% of Total	24,0%	4,0%	28,0%
	22-30	Count	6	1	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	85,7%	14,,3%	100,0%
		% within Οικογενειακή κατάσταση	35,,3%	12,5%	28,0%
		% of Total	24,0%	4,0%	28,0%
	31-39	Count	1	5	6
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	16,7%	83,3%	100,0%
		% within Οικογενειακή κατάσταση	5,9%	62,5%	24,0%
		% of Total	4,0%	20,0%	24,0%
Total		Count	17	8	25
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	68,0%	32,0%	100,0%
		% within Οικογενειακή κατάσταση	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	68,0%	32,0%	100,0%

Gamma: 0,635, σημ.: 0,027

Όπως παρατηρούμε από τον Πίνακα 5.1, υπάρχει σύνδεση μεταξύ των δύο εξεταζομένων μεταβλητών. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία του σχετικού πίνακα, παρατηρούμε ότι όσοι είναι παντρεμένοι εμφανίζουν μεγαλύτερη ηλικία πρώτης καταδίκης, ενώ μικρότερη ηλικία πρώτης καταδίκης παρουσιάζουν όσοι είναι ανύπανδροι. Η ισχυρότητα της σύνδεσης καθώς και η κατεύθυνση παρουσιάζεται και από το στατιστικό μέτρο σύνδεσης, που στη συγκεκριμένη περίπτωση, πρόκειται για τακτικές μεταβλητές, είναι το *Gamma* ($\gamma = 0,635$). Αυτή η σύνδεση μπορεί να ερμηνευτεί είτε ως προς τον παράγοντα της οικογενειακής κατάστασης, και πιο συγκεκριμένα της σημασίας που αυτός έχει, για παράδειγμα η ύπαρξη ενός σταθερού οικογενειακού περιβάλλοντος δρα ανασταλτικά ως προς την εμφάνιση παθολογικών φαινομένων, είτε ως προς τον παράγοντα της ηλικίας της πρώτης καταδίκης και συγκεκριμένα, της πρώιμης εμπλοκής με το ΣΑΠΔ και τις επιπτώσεις αυτής της εμπλοκής, οι οποίες θεωρούνται ότι δρουν αποτρεπτικά για την δημιουργία ενός σταθερού οικογενειακού περιβάλλοντος.

Στη συνέχεια εξετάζεται η σχέση της ηλικίας πρώτης καταδίκης και του μορφωτικού επιπέδου των εξεταζομένων ατόμων. Αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο εδώ δεν είναι η εξέταση της όποιας διανοητικής μειονεξίας αυτών των ατόμων, και της σχέσης της με την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά η εκπαιδευτική πορεία του κάθε ατόμου και ο ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών, μέσα από ένα σύστημα επιβράβευσης της επιτυχίας και στιγματισμού της αποτυχίας.

Πίνακας 5.2

Ηλικία πρώτης καταδίκης * Μορφωτικό επίπεδο

			Μορφωτικό επίπεδο			Total
			Ανύπαρκτη έως χαμηλή	Μέσο μορφωτικό επίπεδο	Ανώτερο/ανώτατο μορφωτικό επίπεδο	
Ηλικία πρώτης καταδίκης	13-17	Count	2	3		5
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	40,0%	60,0%		100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο	25,0%	20,0%		20,0%
		% of Total	8,0%	12,0%		20,0%
	18-21	Count	4	3		7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	57,1%	42,9%		100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο	50,0%	20,0%		28,0%
		% of Total	16,0%	12,0%		28,0%
	22-30	Count	1	5	1	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	14,3%	71,4%	14,3%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο	12,5%	33,3%	50,0%	28,0%
		% of Total	4%	20,0%	4,0%	28,0%
	31-39	Count	1	4	1	6
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	16,7%	66,7%	16,7%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο	12,5%	26,7%	50,0%	24,0%
		% of Total	4,0%	16,0%	4,0%	24,0%
Total		Count	8	15	2	25
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	32,0%	60,0%	8,0%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	32,0%	60,0%	8,0%	100,0%

Gamma: 0,469, σημ.: 0,055

Οι δύο εξεταζόμενες μεταβλητές, όπως παρατηρούμε από τον Πίνακα 5.2, συνδέονται μεταξύ τους. Παρόλο τον μικρό αριθμό περιπτώσεων, στον οποίο στηρίζεται η παρούσα έρευνα, παρατηρούμε ότι η σχέση που υπάρχει μεταξύ αυτών των δύο μεταβλητών είναι αρκετά ισχυρή και θετική. Σύμφωνα με το κατάλληλο στατιστικό μέτρο σύνδεσης ($\gamma = 0,469$), μία αύξηση στο επίπεδο της μόρφωσης επηρεάζει την ηλικία της πρώτης καταδίκης, και συγκεκριμένα αυτή η αύξηση επιφέρει αύξηση στην ηλικία της πρώτης καταδίκης.

Στον παρακάτω πίνακα εξετάζεται η σχέση μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης και του αριθμού των καταδικών. Συγκεκριμένα, σε αυτό το σημείο εξετάζεται τόσο η

υπαρξη ή όχι προηγούμενης επαφής με τα όργανα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου όσο και ο αριθμός αυτών των επαφών, για ορισμένα άτομα.

Πίνακας 5.3

Ηλικία πρώτης καταδίκης * Αριθμός καταδικών Crosstabulation

			Αριθμός καταδικών				Total
			Πρώτη εμπλοκή με το ΣΑΠΔ	2-5 φορές έχει εμπλακεί με το ΣΑΠΔ	6-10 φορές έχει εμπλακεί με το ΣΑΠΔ	πάνω από 10 φορές έχει εμπλακεί με το ΣΑΠΔ	
Ηλικία πρώτης καταδίκης	13-17	Count		2	1	2	5
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης		40%	20,0%	40,0%	100,0%
		% within αριθμός καταδικών		33,3%	14,3,0%	50,0%	20,0%
		% of Total		8,0%	4,0%	8,0%	20,0%
	18-21	Count		2	4	1	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης		28,6%	57,1%	14,3%	100,0%
		% within αριθμός καταδικών		33,3%	57,1%	25,0%	28,0%
		% of Total		8,0%	16,0%	4,0%	28,0%
	22-30	Count	3	1	2	1	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	42,9%	14,3%	28,6%	14,3%	100,0%
		% within αριθμός καταδικών	37,5%	16,7%	28,2%	25,0%	28,0%
		% of Total	12,0%	4,0%	8,0%	4,0%	28,0%
	31-39	Count	5	1			6
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	83,3%	16,7%			100,0%
		% within αριθμός καταδικών	62,5%	16,7%			24,0%
		% of Total	20,0%	4,0%			24,0%
Total		Count	8	6	7	4	25
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	32,0%	24,0%	28,0%	16,0%	100,0%
		% within αριθμός καταδικών	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	32,0%	24,0%	28,0%	16,0%	100,0%

Gamma: -0,667, σημ. 0,000

Η σύνδεση των δύο αυτών μεταβλητών είναι αρκετά ισχυρή με αρνητική κατεύθυνση ($\text{Gamma} = -0,667$). Πιο συγκεκριμένα, αναλύοντας τον σχετικό πίνακα, παρατηρούμε ότι όσο πιο μικρή είναι η ηλικία πρώτης καταδίκης τόσο πιο μεγάλη είναι η εμπλοκή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Αυτό το γεγονός της αρνητικής και ταυτόχρονα ισχυρής σχέσης των δύο αυτών φαινομένων είναι απολύτως συμβατό με όλα όσα έχουν γραφεί για την πρώιμη εμπλοκή με τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο (Ζαραφωνίτου Χ., 1995, σελ. 86-100). Αντί τα άτομα που εμπλέκονται με τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο να παραδειγματίζονται από την όποια τιμωρία τους έχει επιβληθεί, η πορεία τους μαρτυρά την αποτυχία του συγκεκριμένου στόχου και την ταυτόχρονη επικράτηση της συγκεκριμένης ιδιότητας, "ταμπέλας" από τον ευρύτερο

κοινωνικό περίγυρο αλλά και από τον ίδιο τον παραβάτη (Ζαραφονίτου Χ., 1995, σελ. 243-247).

Συνεχίζοντας, εξετάζεται η σχέση μεταξύ ηλικίας πρώτης καταδίκης και επαγγέλματος, το οποίο ασκούσαν τα άτομα του δείγματός μας πριν τον εγκλεισμό τους.

Πίνακας 5.4

Ηλικία πρώτης καταδίκης * Επάγγελμα Crosstabulation

			Επάγγελμα							Total
			Εμποροι, πωλητές (μικ/τές)	Απασ/μενοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ.	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων	Ιδιωτικοί υπ/λοι	Αυτ/σής (ιδιοκτήτης)	Άνεργος	
Ηλικία πρώτης καταδίκης	13-17	Count % within ηλικία πρώτης καταδίκης % within επάγγελμα % of Total		1 20,0% 100,0% 4,0%	2 40,0% 66,7% 8,0%	2 40,0% 22,2% 8,0%				5 100,0% 20,0% 20,0%
	18-21	Count % within ηλικία πρώτης καταδίκης % within επάγγελμα % of Total	3 42,9% 60,0% 12,0%			2 28,6% 22,2% 8,0%	1 14,3% 50,0% 4,0%		1 14,3% 50,0% 4,0%	7 100,0% 28,0% 28,0%
	22-30	Count % within ηλικία πρώτης καταδίκης % within επάγγελμα % of Total	1 14,3% 20,0% 4,0%			3 42,9% 33,3% 12,0%	1 14,3% 50,0% 4,0%	1 14,3% 33,3% 4,0%	1 14,3% 50,0% 4,0%	7 100,0% 28,0% 28,0%
	31-39	Count % within ηλικία πρώτης καταδίκης % within επάγγελμα % of Total	1 16,7% 20,0% 4,0%		1 16,7% 33,3% 4,0%	2 33,3% 22,2% 8,0%		2 33,3% 66,7% 8,0%		6 100,0% 24,0% 24,0%
Total		Count % within ηλικία πρώτης καταδίκης % within επάγγελμα % of Total	5 20,0% 100,0% 20,0%	1 4,0% 100,0% 4,0%	3 12,0% 100,0% 12,0%	9 36,0% 100,0% 36,0%	2 8,0% 100,0% 8,0%	3 12,0% 100,0% 12,0%	2 8,0% 100,0% 8,0%	25 100,0% 100,0% 100,0%

Lambda: 0,206, σημ.: 0,162

Στη συγκεκριμένη περίπτωση όπου πρόκειται για ονομαστικές μεταβλητές, και μάλιστα με κατηγορίες άνω των δύο, το ενδεδειγμένο στατιστικό μέτρο σύνδεσης είναι το *Lambda*. Η σύνδεση που παρουσιάζουν οι δύο μεταβλητές, με βάση το στατιστικό μέτρο σύνδεσης, δεν εμφανίζεται να είναι πολύ ισχυρή (*Lambda* = 0,206). Μία παρατήρηση που μπορεί να γίνει είναι το γενικά χαμηλό επίπεδο των ασκούμενων επαγγελμάτων από την πλειοψηφία των ατόμων του δείγματός μας.

Στη συνέχεια εξετάζεται η σχέση μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης και της ηλικίας έναρξης της χρήσης. Η εξέταση αυτών των δύο μεταβλητών αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της παρούσας έρευνας και μπορεί να μας διαφωτίσει για την σχέση που υπάρχει μεταξύ της εγκληματικότητας και της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.

Πίνακας 5.5

Ηλικία πρώτης καταδίκης * Ηλικία πρώτης χρήσης

			Ηλικία πρώτης χρήσης			Total
			13-17 εφηβική ηλικία	18-21 μετεφηβική ηλικία	22-30 νεαροί ενήλικες	
Ηλικία πρώτης καταδίκης	13-17	Count	4	1		5
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	80,0%	20,0%		100,0%
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	33,3%	14,3%		21,7%
		% of Total	17,4%	4,3%		21,7%
	18-21	Count	2	3	2	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	28,6%	42,9%	28,6%	100,0%
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	16,7%	42,9%	50,0%	30,4%
		% of Total	8,7%	13,0%	8,7%	30,4%
	22-30	Count	4	1		5
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	80,0%	20,0%		100,0%
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	33,3%	14,3%		21,7%
		% of Total	17,4%	4,3%		21,7%
	31-39	Count	2	2	2	6
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	16,7%	28,6%	50,0%	26,1%
		% of Total	8,7%	8,7%	8,7%	26,1%
Total		Count	12	7	4	23
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	52,2%	30,4%	17,4%	100,0%
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	52,2%	30,4%	17,4%	100,0%

Gamma: 0,258

Οι δύο αυτές μεταβλητές είναι τακτικές μεταβλητές με περισσότερες των δύο κατηγοριών. Το στατιστικό μέτρο που κρίνεται καταλληλότερο είναι το *Gamma*. Έτσι, η σύνδεση των δύο μεταβλητών, με βάση το $Gamma = 0,258$, είναι μέτριας ισχυρότητας και θετική. Η κατεύθυνση της σύνδεσης των δύο μεταβλητών δηλώνει ότι η πρώιμη εμπλοκή με το ΣΑΠΔ συνδέεται με έναρξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών σε μικρή ηλικία, ή και το αντίστροφο. Όπως ήδη είπαμε η ισχυρότητα αυτής της σύνδεσης δεν είναι τέτοια που να μας επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων ώστε να συνδέσουμε την εγκληματικότητα με τη χρήση τέτοιων ουσιών, αλλά ούτε και για το ποιο φαινόμενο προηγείται και ποιο έπεται.

Στη συνέχεια εξετάζεται η σχέση μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης και μορφωτικού επιπέδου γονέων.

Πίνακας 5.6

Ηλικία πρώτης καταδίκης * Μορφωτικό επίπεδο γονέων

			μορφωτικό επίπεδο γονέων		Total
			Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και οι δύο γονείς	Μέσο μορφωτικό επίπεδο και οι δύο γονείς	
Ηλικία πρώτης καταδίκης	13-17	Count	5		5
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	100,0%		100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο γονέων	23,8%		20,0%
		% of Total	20,0%		20,0%
	18-21	Count	6	1	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	85,7%	14,3%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο γονέων	28,6%	25,0%	28,0%
		% of Total	24,0%	4,0%	28,0%
	22-30	Count	6	1	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	85,7%	14,3%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο γονέων	28,6%	25,0%	28,0%
		% of Total	24,0%	4,0%	28,0%
	31-39	Count	4	2	6
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	66,7%	33,3%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο γονέων	19,0%	50,0%	24,0%
		% of Total	16,0%	8,0%	24,0%
Total		Count	21	4	25
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	84,0%	16,0%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο γονέων	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	84,0%	16,0%	100,0%

Gamma: 0,563, σημ.: 0,142

Όπως παρατηρούμε από τον σχετικό πίνακα, υπάρχει σχέση μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου γονέων και ηλικίας πρώτης καταδίκης. Πιο συγκεκριμένα, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων παρουσιάζει θετική σχέση με την ηλικία πρώτης καταδίκης, το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο οδηγεί σε μία πιο καθυστερημένη εμπλοκή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, δηλαδή συνδέεται με μεγαλύτερη ηλικία πρώτης καταδίκης.

Στους επόμενους δύο πίνακες (Πίνακες 5.7 & 5.8), εξετάζεται η ύπαρξη ή όχι σχέσης μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης και του επαγγέλματος του πατέρα και της μητέρας, αντίστοιχα.

Πίνακας 5.7

Ηλικία πρώτης καταδίκης * Επάγγελμα πατέρα

			επάγγελμα πατέρα						Total
			Έμποροι, πωλητές (μικρ/τές)	Απασχ/νοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ.	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων	Δημόσιος υπάλληλος	Δημοτικός υπάλληλος	
ηλικία πρώτης καταδίκης	13-17	Count	1		2	1	1		5
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	20,0%		40,0%	20,0%	20,0%		100,0%
		% within επάγγελμα πατέρα	33,3%		40,0%	9,1%	50,0%		20,0%
		% of Total	4,0%		8,0%	4,0%	4,0%		20,0%
	18-21	Count	2	1	1	2		1	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	28,6%	14,3%	14,3%	28,6%		14,3%	100,0%
		% within επάγγελμα πατέρα	66,7%	50,0%	20,0%	18,2%		50,0%	28,0%
		% of Total	8,0%	4,0%	4,0%	8,0%		4,0%	28,0%
	22-30	Count			1	5		1	7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης			14,3%	71,4%		14,3%	100,0%
		% within επάγγελμα πατέρα			20,0%	45,5%		50,0%	28,0%
		% of Total			4,0%	20,0%		4,0%	28,0%
	31-39	Count		1	1	3	1		6
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης		16,7%	16,7%	50,0%	16,7%		100,0%
		% within επάγγελμα πατέρα		50,0%	20,0%	27,3%	50,0%		24,0%
		% of Total		4,0%	4,0%	12,0%	4,0%		24,0%
Total		Count	3	2	5	11	2	2	25
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	12,0%	8,0%	20,0%	44,0%	8,0%	8,0%	100,0%
		% within επάγγελμα πατέρα	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	12,0%	8,0%	20,0%	44,0%	8,0%	8,0%	100,0%

Lambda=0,188, σημ.: 0,226

Όπως παρατηρούμε από τον σχετικό πίνακα, η σχέση μεταξύ αυτών των δύο μεταβλητών δεν είναι αρκετά ισχυρή. Σύμφωνα με το κατάλληλο στατιστικό μέτρο σύνδεσης ($\gamma = 0,188$), παρατηρούμε ότι η σχέση των δύο αυτών μεταβλητών δεν είναι ισχυρή, ενώ από το θετικό πρόσημο του γ μπορούμε να πούμε ότι επαγγέλματα μεγαλύτερου κοινωνικού status συσχετίζονται με μεγαλύτερη ηλικία πρώτης καταδίκης, αλλά χωρίς αυτό να αποδεικνύεται.

Πίνακας 5.8

Ηλικία πρώτης καταδίκης * Επάγγελμα μητέρας

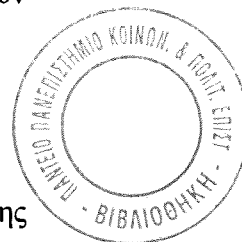
			Επάγγελμα μητέρας						Total
			Έμποροι, πωλητές (μικρ/τές)	Απασχ/νοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ.	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων	Ασχ/νοι στα οικιακά	Δημόσιος υπάλληλος	
Ηλικία πρώτης καταδίκης	13-17	Count	1				3	1	5
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	20,0%				60,0%	20,0%	100,0%
		% within επάγγελμα μητέρας	33,3%				17,6%	100,0%	20,0%
		% of Total	4,0%				12,0%	4,0%	20,0%
	18-21	Count	1	1	1		4		7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	14,3%	14,3%	14,3%		57,1%		100,0%
		% within επάγγελμα μητέρας	33,3%	100,0%	50,0%		23,5%		28,0%
		% of Total	4,0%	4,0%	4,0%		16,0%		28,0%
	22-30	Count				1	6		7
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης				14,3%	85,7%		100,0%
		% within επάγγελμα μητέρας				100,0%	35,3%		28,0%
		% of Total				4,0%	24,0%		28,0%
	31-39	Count	1		1		4		6
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	16,7%		16,7%		66,7%		100,0%
		% within επάγγελμα μητέρας	33,3%		50,0%		23,5%		24,0%
		% of Total	4,0%		4,0%		16,0%		24,0%
Total		Count	3	1	2	1	17	1	25
		% within ηλικία πρώτης καταδίκης	12,0%	4,0%	8,0%	4,0%	68,0%	4,0%	100,0%
		% within επάγγελμα μητέρας	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	12,0%	4,0%	8,0%	4,0%	68,0%	4,0%	100,0%

Lambda=0,154, σημ.:0,274

Και εδώ όσον αφορά το επάγγελμα της μητέρας, όπως και στη περίπτωση του επαγγέλματος του πατέρα, η σύνδεση των δύο μεταβλητών είναι μικρή, με την ίδια θετική κατεύθυνση.

Τα ποσοτικά στοιχεία που αφορούν τον ρόλο της οικογένειας προέλευσης αυτών των ατόμων, δεν μας επιτρέπουν την εξακρίβωση της ύπαρξης σύνδεσης μεταξύ αυτής και της παραβατικής συμπεριφοράς των εξεταζομένων ατόμων. Το στοιχείο που μπορεί να εξαχθεί από τα στοιχεία που αφορούν την οικογένεια προέλευσης είναι ότι στο σύνολό τους πρόκειται για οικογένειες χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου και εισοδήματος. Αυτός ο παράγοντας, όπως έχει μελετηθεί και αλλού, παρουσιάζεται ως μία πιθανή αιτία πρόκλησης παραβατικής συμπεριφοράς.

Στη συνέχεια εξετάζεται η σχέση των παραπάνω μεταβλητών αυτή τη φορά με τη μεταβλητή της ηλικίας έναρξης της χρήσης. Οι συγκεκριμένες μεταβλητές θεωρούνται ως σχετιζόμενες με την ηλικία έναρξης της χρήσης, καθώς η χρήση τέτοιων ουσιών επηρεάζει την πορεία του ατόμου σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η εργασία και οι κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσει ενώ ταυτόχρονα αυτές οι μεταβλητές επηρεάζουν τη χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Στην αρχή εξετάζεται η σχέση μεταξύ της ηλικίας έναρξης της χρήσης και της οικογενειακής κατάστασης των ατόμων του δείγματος.

Πίνακας 5.9

Ηλικία πρώτης χρήσης * Οικογενειακή κατάσταση

			Οικογενειακή κατάσταση		Total
			Ανύπανδρος	Παντρεμένος	
Ηλικία πρώτης χρήσης	13-17	Count	9	3	12
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	75,0%	25,0%	100,0%
		% within Οικογενειακή κατάσταση	60,0%	37,5%	52,2%
		% of Total	39,1%	13,0%	52,2%
	18-21	Count	5	2	7
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	71,4%	28,6%	100,0%
		% within Οικογενειακή κατάσταση	33,3%	25,0%	30,4%
		% of Total	21,7%	8,7%	30,4%
	22-30	Count	1	3	4
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	25,0%	75,0%	100,0%
		% within Οικογενειακή κατάσταση	6,7%	37,5%	17,4%
		% of Total	4,3%	13,0%	17,4%
Total		Count	15	8	23
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	65,2%	34,8%	100,0%
		% within Οικογενειακή κατάσταση	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	65,2%	34,8%	100,0%

Gamma: 0,500, σημ.: 0,156

Σύμφωνα με τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε ότι η οικογενειακή κατάσταση των εξεταζόμενων ατόμων συνδέεται με την ηλικία έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Η σχέση αυτή είναι αρκετά ισχυρή και θετική, όπως περιγράφεται και από το στατιστικό μέτρο σύνδεσης (gamma = 0,500). Η έναρξη της χρήσης σε νεαρή ηλικία συνδέεται με ανύπανδρα άτομα ενώ τα παντρεμένα άτομα εμφανίζουν μία πιο καθυστερημένη έναρξη της χρήσης τέτοιων ουσιών. Η ανάλυση με βάση τους πίνακες συνάφειας δεν είναι σε θέση να μας διαφωτίσει για την ύπαρξη

αιτιότητας μεταξύ των εξεταζόμενων μεταβλητών. Έτσι, στην παραπάνω περίπτωση δεν μπορούμε να πούμε αν η πρόωμη χρήση ναρκωτικών ουσιών οδηγεί τα άτομα στο να μην παντρεύονται ή το αντίθετο. Το μόνο που μπορούμε να διακρίνουμε είναι η ύπαρξη ή όχι σχέσης μεταξύ των εξεταζόμενων μεταβλητών καθώς και την ισχύ και κατεύθυνση που αυτή έχει.

Στη συνέχεια εξετάζεται η σχέση μεταξύ της ηλικίας έναρξης της χρήσης και του μορφωτικού επιπέδου, των εξεταζόμενων ατόμων.

Πίνακας 5.10

Ηλικία πρώτης χρήσης * Μορφωτικό επίπεδο κρατουμένου

			Μορφωτικό επίπεδο κρατουμένου			Total
			Ανύπαρκτη έως χαμηλή	Μέσου επιπέδου μόρφωση	Ανώτερου/ανώτατου επιπέδου μόρφωση	
Ηλικία πρώτης χρήσης	13-17	Count	3	8	1	12
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	25,0%	66,7%	8,3%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο κρατουμένου	37,5%	61,5%	50,0%	52,2%
		% of Total	13,0%	34,8%	4,3%	52,2%
	18-21	Count	2	4	1	7
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	28,6%	57,1%	14,3%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο κρατουμένου	25,0%	30,8%	50,0%	30,4%
		% of Total	8,7%	17,4%	4,3%	30,4%
	22-30	Count	3	1		4
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	75,0%	25,0%		100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο κρατουμένου	37,5%	7,7%		17,4%
		% of Total	13,0%	4,3%		17,4%
Total		Count	8	13	2	23
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	34,8%	56,5%	8,7%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο κρατουμένου	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	34,8%	56,5%	8,7%	100,0%

Gamma: -0,404, σημ.: 0,196

Η σύνδεση των δύο αυτών μεταβλητών, σύμφωνα με το κατάλληλο στατιστικό μέτρο σύνδεσης *Gamma* ($\gamma = -0,404$), παρουσιάζεται αρκετά ισχυρή και αρνητική. Αυτό δηλώνει ότι το μέσο και υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο συνδέεται με νεαρή ηλικία έναρξης της χρήσης (αρνητικό πρόσημο του γ). Αυτό το συμπέρασμα ενδεχομένως να οφείλεται στον μικρό αριθμό του δείγματος αλλά και στην πόλωση των απαντήσεων.

Στη συνέχεια εξετάζεται η σχέση μεταξύ της ηλικίας έναρξης της χρήσης και του αριθμού καταδικών των ατόμων του δείγματός μας.

Πίνακας 5.11

Ηλικία πρώτης χρήσης * Αριθμός καταδικών

			αριθμός καταδικών				Total
			Πρώτη εμπλοκή με το ΣΑΠΔ	2-5 φορές έχει εμπλακεί με το ΣΑΠΔ	6-10 φορές έχει εμπλακεί με το ΣΑΠΔ	Πάνω από 10 φορές έχει εμπλακεί με το ΣΑΠΔ	
Ηλικία πρώτης χρήσης	13-17	Count	4	4	1	3	12
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	33,3%	33,3%	8,3%	25,0%	100,0%
		% within αριθμός καταδικών	57,1%	66,7%	16,7%	75,0%	52,2%
		% of Total	17,4%	17,4%	4,3%	13,0%	52,2%
	18-21	Count	1	1	4	1	7
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	14,3%	14,3%	57,1%	14,3%	100,0%
		% within αριθμός καταδικών	14,3%	16,7%	66,7%	25,0%	30,4%
		% of Total	4,3%	4,3%	17,4%	4,3%	30,4%
	22-30	Count	2	1	1		4
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	50,0%	25,0%	25,0%		100,0%
		% within αριθμός καταδικών	28,6%	16,7%	16,7%		17,4%
		% of Total	8,7%	4,3%	4,3%		17,4%
Total							
		Count	7	6	6	4	23
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	30,4%	26,1%	26,1%	17,4%	100,0%
		% within αριθμός καταδικών	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	30,4%	26,1%	26,1%	17,4%	100,0%

Gamma: -0,040, σημ.:0,882

Η σύνδεση των δύο μεταβλητών δεν είναι ισχυρή, σύμφωνα με το Gamma (gamma = -0,040), και έτσι δεν είναι δυνατό να υποστηριχθεί ότι ο αριθμός καταδικών συσχετίζεται με την ηλικία έναρξης της χρήσης.

Στον επόμενο πίνακα, Πίνακας 5.12, παρουσιάζεται η σχέση της ηλικίας έναρξης της χρήσης και του επαγγέλματος που ασκούσαν τα άτομα του δείγματός μας πριν τον εγκλεισμό τους.

Πίνακας 5.12

Ηλικία πρώτης χρήσης * Επάγγελμα

			Επάγγελμα							Total
			Έμποροι, πωλητές (μικ/τές)	Απασ/νοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτην/φοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ.	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μετ/κών μέσων	Ιδιωτικοί υπάλληλοι	αυτοκινητιστής (ιδιοκτήτης)	άνεργος	
Ηλικία πρώτης χρήσης	13-17	Count	2	1	2	3	2	2		12
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	16,7%	8,3%	16,7%	25,0%	16,7%	16,7%		100,0%
		% within επάγγελμα	40,0%	100,0%	66,7%	42,9%	100,0%	66,7%		52,2%
		% of Total	8,7%	4,3%	8,7%	13,0%	8,7%	8,7%		52,2%
	18-21	Count	2		1	1		1	2	7
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	28,6%		14,3%	14,3%		14,3%	28,5%	100,0%
		% within επάγγελμα	40,0%		33,3%	14,3%		33,3%	100,0%	30,4%
		% of Total	8,7%		4,3%	4,3%		4,3%	8,7%	30,4%
	22-30	Count	1			3				4
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	25,0%			75,0%				100,0%
		% within επάγγελμα	20,0%			42,9%				17,4%
		% of Total	4,3%			13,0%				17,4%
Total		Count	5	1	3	7	2	3	2	23
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	21,7%	4,3%	13,0%	30,4%	8,7%	13,0%	8,7%	100,0%
		% within επάγγελμα	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	21,7%	4,3%	13,0%	30,4%	8,7%	13,0%	8,7%	100,0%

Λ : 0,111, σημ.: 0,162

Η σύνδεση αυτών των μεταβλητών δεν είναι και τόσο ισχυρή, όπως γίνεται ορατό και από το κατάλληλο στατιστικό μέτρο σύνδεσης ($\Lambda = 0,111$). Πιο συγκεκριμένα, όπως παρουσιάζεται από τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα, η πλειοψηφία των ατόμων του δείγματός μας εργάζεται, πριν τον εγκλεισμό τους, ενώ μόνο δύο εμφανίζονται στην κατηγορία άνεργος. Τα επαγγέλματα που ασκούν, κατά κύριο λόγο, είναι χαμηλού κοινωνικού επιπέδου. Έτσι, με βάση αυτό το κοινό χαρακτηριστικό του επαγγέλματος, δεν φαίνεται να συνδέεται η ηλικία έναρξης της χρήσης με το επάγγελμα.

Στη συνέχεια εξετάζεται η σχέση μεταξύ της ηλικίας έναρξης της χρήσης και του μορφωτικού επιπέδου των γονέων, των ατόμων του δείγματός μας.

Πίνακας 5.13

Ηλικία πρώτης χρήσης * Μορφωτικό επίπεδο γονέων

			Μορφωτικό επίπεδο γονέων		Total
			Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και οι δύο γονείς	Μέσο μορφωτικό επίπεδο και οι δύο γονείς	
Ηλικία πρώτης χρήσης	13-17	Count	10	2	12
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	83,3%	16,7%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο γονέων	50,0%	66,7%	52,2%
		% of Total	43,5%	8,7%	52,2%
	18-21	Count	7		7
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	100,0%		100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο γονέων	35,0%		30,4%
		% of Total	30,4%		30,4%
	22-30	Count	3	1	4
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	75,0%	25,0%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο γονέων	15,0%	33,3%	17,4%
		% of Total	13,0%	4,3%	17,4%
Total		Count	20	3	23
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	87,0%	13,0%	100,0%
		% within μορφωτικό επίπεδο γονέων	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	87,0%	13,0%	100,0%

Gamma: -0,081, σημ.: 0,885

Η σχέση μεταξύ των δύο αυτών μεταβλητών είναι, όπως παρουσιάζεται από τα στοιχεία του σχετικού πίνακα, ανύπαρκτη. Δεν συνδέεται η δηλαδή το μορφωτικό επίπεδο των γονέων και η ηλικία έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Στους επόμενους δύο πίνακες (Πίνακες 5.14 & 5.15), εξετάζεται η ύπαρξη σχέσης μεταξύ της ηλικίας έναρξης της χρήσης και του επαγγέλματος του πατέρα και της μητέρας.

Πίνακας 5.14

Ηλικία πρώτης χρήσης * Επάγγελμα πατέρα

			Επάγγελμα πατέρα						Total
			Έμποροι, πωλητές (μικρ/τές)	Απασχ/νοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ.	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων	Δημόσιος υπάλληλος	Δημοτικός υπάλληλος	
Ηλικία πρώτης χρήσης	13-17	Count	2	1	3	3	2	1	12
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	16,7%	8,3%	25,0%	25,0%	16,7%	8,3%	100,0%
		% within επάγγελμα πατέρα	66,7%	50,0%	60,0%	33,3%	100,0%	50,0%	52,2%
		% of Total	8,7%	4,3%	13,0%	13,0%	8,7%	4,3%	52,2%
	18-21	Count			2	4		1	7
		% within ηλικία πρώτης χρήσης			28,6%	57,1%		14,3%	100,0%
		% within επάγγελμα πατέρα			40,0%	44,4%		50,0%	30,4%
		% of Total			8,7%	17,4%		4,3%	30,4%
	22-30	Count	1	1		2			4
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	25,0%	25,0%		50,0%			100,0%
		% within επάγγελμα πατέρα	33,3%	50,0%		22,2%			17,4%
		% of Total	4,3%	4,3%		8,7%			17,4%
Total		Count	3	2	5	9	2	2	23
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	13,0%	8,7%	21,7%	39,1%	8,7%	8,7%	100,0%
		% within επάγγελμα πατέρα	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	13,0%	8,7%	21,7%	39,1%	8,7%	8,7%	100,0%

Lambda=0,040, σημ.: 0,818

Όπως γίνεται ορατό οι δύο αυτές μεταβλητές δεν συνδέονται μεταξύ τους, το ασκούμενο επάγγελμα του πατέρα δεν έχει κάποια σύνδεση με την ηλικία έναρξης της χρήσης από το παιδί.

Πίνακας 5.15

Ηλικία πρώτης χρήσης * Επάγγελμα μητέρας

			Επάγγελμα μητέρας						Total
			Εμποροι, πωλητές (μικρ/τές)	Απασχ/νοι στην παροχή υπηρεσιών	Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς, υλοτόμοι κλπ.	Τεχνίτες, εργάτες, χειριστές μεταφορικών μέσων	Ασχ/νοι στα οικιακά	Δημόσιος υπάλληλος	
Ηλικία πρώτης χρήσης	13-17	Count	1	1	1		8	1	12
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	8,3%	8,3%	8,3%		66,7%	8,3%	100,0%
		% within επάγγελμα μητέρας	33,3%	100,0%	50,0%		53,3%	100,0%	52,2%
		% of Total	4,3%	4,3%	4,3%		34,8%	4,3%	52,2%
	18-21	Count			1	1	5		7
		% within ηλικία πρώτης χρήσης			14,3%	14,3%	71,4%		100,0%
		% within επάγγελμα μητέρας			50,0%	100,0%	33,3%		30,4%
		% of Total			4,3%	4,3%	21,7%		30,4%
	22-30	Count	2				2		4
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	50,0%				50,0%		100,0%
		% within επάγγελμα μητέρας	66,7%				13,3%		17,4%
		% of Total	8,7%				8,7%		17,4%
Total		Count	3	1	2	1	15	1	23
		% within ηλικία πρώτης χρήσης	13,0%	4,3%	8,7%	4,3%	65,2%	4,3%	100,0%
		% within επάγγελμα μητέρας	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	13,0%	4,3%	8,7%	4,3%	65,2%	4,3%	100,0%

Lambda=0,105, σημ.:0,561

Όπως και στην περίπτωση του επαγγέλματος του πατέρα, έτσι και σε αυτή του επαγγέλματος της μητέρας παρατηρούμε ότι η σύνδεση μεταξύ του επαγγέλματος και της ηλικίας έναρξης της χρήσης από το παιδί, είναι χαλαρή.

Η επεξεργασία των στοιχείων και η ανάλυση μέσω των πινάκων συνάφειας, εμφάνισαν τις συσχετίσεις που υπάρχουν μεταξύ των εξεταζομένων μεταβλητών και των προσδιοριστικών παραγόντων. Έτσι, είδαμε ότι η χρήση ναρκωτικών ουσιών συνδέεται με την εμφάνιση εγκληματικής/παραβατικής δραστηριότητας. Όμως, αυτά τα δύο φαινόμενα επηρεάζονται ταυτόχρονα και από άλλους παράγοντες. Όπως, είδαμε, το μορφωτικό επίπεδο και κατ' επέκταση η θέση στην αγορά εργασίας συνδέεται τόσο με τη χρήση όσο και με την εγκληματικότητα, η κοινωνική

προέλευση, παίζει και αυτή καθοριστικό παράγοντα για την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς, από τα εξεταζόμενα άτομα. Ο ρόλος της υποτροπής και κατ' επέκταση της κοινωνικής αντίδρασης έναντι αυτών των φαινομένων, εμφανίστηκε να κατέχει σημαντικό ρόλο, άσχετα εάν πρόκειται για αιτία ή αποτέλεσμα, αυτών των φαινομένων. Για άλλη μία φορά έγινε ορατή η πολυδιάστατη φύση των παραβατικών φαινομένων και η προβληματική της εξέτασης της αιτιότητάς τους.

Θα πρέπει να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο ότι επιχειρήθηκε η διενέργεια και του επόμενου σταδίου ανάλυσης, αυτό της πολλαπλής ανάλυσης παλινδρόμησης και της ανάλυσης διαδρομής, για την εξέταση της αιτιακής σχέσης μεταξύ αυτών των φαινομένων. Όμως, παράγοντες όπως ο μικρός αριθμός του δείγματος, ο μονοδιάστατος χαρακτήρας του -έγκλειστοι στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Αγωγής Ενηλίκων Κορυδαλλού- αλλά και το περιορισμένο χρονικό όριο τέλεσης της παρούσας εργασίας, έδρασαν αποτρεπτικά για αυτό το εγχείρημα. Ίσως, σε μία μελλοντική έρευνα δοθεί η ευκαιρία για μία ενδελεχή εξέταση αυτών των φαινομένων καθώς και της αιτιακής τους σύνδεσης. Ίσως, η κατανόηση της σύνδεσης αυτών των φαινομένων και η συνακόλουθη χρήση των πορισμάτων της έρευνας, οδηγήσει σε κατανόηση και άλλων συναφών κοινωνικών προβληματισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΥΡΗΜΑΤΑ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η κριτική αποτίμηση της εξεταζόμενης βιβλιογραφίας για τη σχέση μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικότητας, οδηγεί σε δύο τουλάχιστον τελικά συμπεράσματα: πρώτον η χρήση ουσιών και η εγκληματική/παραβατική συμπεριφορά συνδέονται με τον έναν ή τον άλλον τρόπο και δεύτερον, η φύση αυτής της σχέσης είναι δύσκολο να ερμηνευθεί και να οριστεί με αιτιακούς όρους. Μέσω της εξέτασης των διαφορετικών θεωρητικών μοντέλων έρευνας αυτής της σχέσης, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα δύο αυτά φαινόμενα, που αποτελούν εκφάνσεις παραβατικής συμπεριφοράς, είναι μάλλον αλληλεξαρτώμενα και συνδεόμενα με κάποιες τρίτες μεταβλητές, οι οποίες και παίζουν καθοριστικό ρόλο για την εμφάνισή τους.

Η ερμηνεία της σχέσης αυτής με αιτιακούς όρους και συγκεκριμένα, η θεώρηση ότι η χρήση ναρκωτικών ουσιών οδηγεί σε διάπραξη εγκληματικών πράξεων έχει εξεταστεί από αρκετούς ερευνητές, όπως είδαμε και παραπάνω, και έχει δεχθεί πάρα πολλές κριτικές. Το βασικό επιχείρημα αυτής της θέσης είναι ότι η επίδραση κάποιων ουσιών, στον ανθρώπινο οργανισμό, είναι τέτοια που ευθύνεται για την μετέπειτα εγκληματική συμπεριφορά του. Βασική κριτική σε αυτή τη θέση αποτελεί η άποψη ότι δεν έχουν όλα τα άτομα τις ίδιες αντιδράσεις έναντι της χρήσης αυτών των ουσιών.

Η αντίθετη θέση για την ερμηνεία αυτής της σχέσης, η άποψη δηλαδή ότι η εγκληματική δραστηριότητα οδηγεί στη χρήση ναρκωτικών ουσιών, η οποία είναι

λιγότερο διαδεδομένη από την προηγούμενη, υποστηρίζει ότι το έγκλημα προηγείται της έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί με βάση αυτή την θέση εξετάζουν περισσότερο τη μη σοβαρή παραβατικότητα και την μη συχνή, θα λέγαμε, χρήση ουσιών. Βασίζεται στο γεγονός ότι η εμπλοκή του ατόμου σε παραβατικές δραστηριότητες έχει ως αποτέλεσμα την επαφή του με παράνομα κυκλώματα, όπου η χρήση τέτοιων ουσιών είναι σύνηθες φαινόμενο. Έτσι, ο τρόπος ζωής αυτών των ατόμων και ο συγχρωτισμός τους με παραβατικά άτομα καθιστά πιο εύκολη την έναρξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.

Η χρήση ναρκωτικών ουσιών επηρεάζει την εμπλοκή του ατόμου στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, αλλά με τη σειρά της αυτή η εμπλοκή επηρεάζει τη χρήση ουσιών. Θα λέγαμε ότι υπάρχει μία αμφίδρομη σχέση αυτών των δύο φαινομένων που όμως αυτή η σχέση επηρεάζεται καθοριστικά από άλλες "τρίτες" μεταβλητές. Αυτές οι μεταβλητές αφορούν κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, οι οποίοι δρουν (αποτρεπτικά ή βοηθητικά για την εμφάνιση αυτών των φαινομένων) κατά τη διαδικασία κοινωνικοποίησης του κάθε ατόμου, και παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της κοινωνικής του ζωής.

Στην εξεταζόμενη βιβλιογραφία αυτοί οι παράγοντες αφορούν το μορφωτικό επίπεδο των ατόμων με την εξέταση της σχολικής επιτυχίας ή αποτυχίας, τη θέση τους στην αγορά εργασίας και κατ' επέκταση την οικονομική τους κατάσταση, εξετάζει επίσης το ρόλο της "παρέας" και των κοινωνικών σχέσεων καθώς και το ρόλο της οικογένειας. Όλοι αυτοί οι παράγοντες αποτελούν διαδικασίες και μηχανισμούς κοινωνικοποίησης, οι οποίοι θεωρούνται ότι παίζουν ιδιαίτερο ρόλο στην πορεία του κάθε ατόμου κατά τη διάρκεια της κοινωνικής του ζωής.

Στην παρούσα έρευνα έγινε προσπάθεια να εξεταστεί ο ρόλος αυτών των παραγόντων καθώς και της σχέσης που υπάρχει μεταξύ αυτών και των υπό εξέταση φαινομένων - χρήση ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικότητα. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, από την εξέταση της βιβλιογραφίας, αυτοί οι παράγοντες αποτελούν διαδικασίες και μηχανισμούς κοινωνικού αποκλεισμού ή αποστερήσεων. Σε ένα πρώτο στάδιο επιχειρήθηκε η περιγραφή των ατόμων του δείγματός μας, με βάση τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά, με στόχο την εξαγωγή ενός προφίλ των χρηστών-καταδικασμένων για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, στις ελληνικές φυλακές. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο αριθμός του δείγματος καθώς και τα χρονικά όρια της εργασίας λειτούργησαν ανασταλτικά ως προς την διεξοδικότερη διερεύνηση αυτών των φαινομένων. Έτσι, έγινε προσπάθεια εξέτασης για την ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ των δύο φαινομένων καθώς και με κάποιες τρίτες μεταβλητές, χωρίς να προχωρήσουμε στην διερεύνηση της αιτιότητας αυτών των σχέσεων. Μέσα από την ποσοτική και ποιοτική επεξεργασία τους κατέστη δυνατή η ανάγνωση των κυρίαρχων χαρακτηριστικών αυτών των ατόμων.

Μέσω της ποσοτικής επεξεργασίας των δεδομένων - πίνακες συχνοτήτων και συνάφειας - κατέστη δυνατή η ανάγνωση των κυρίαρχων χαρακτηριστικών των ατόμων του δείγματός μας. Έτσι, παρατηρούμε ότι για την πλειοψηφία των περιπτώσεών μας, η χρήση προηγείται της εμπλοκής, τουλάχιστον, με τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Αυτό έγινε ορατό μέσω της σύγκρισης των ηλικιών έναρξης της χρήσης και της πρώτης καταδίκης. Επίσης, η πλειοψηφία του δείγματός μας εμφανίζεται να προέρχεται από οικογένειες χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου, αφού οι γονείς στις περισσότερες των περιπτώσεων, κατέχουν χαμηλή θέση μέσα στη αγορά εργασίας και είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Αυτά έχουν ως

αποτέλεσμα το χαμηλό εισόδημα αυτών των οικογενειών και ως εκ τούτου και τη χαμηλή τους τοποθέτηση στην κοινωνική διαστρωμάτωση.

Αυτή η κατάσταση, όσον αφορά την οικογένεια προέλευσης των ατόμων του δείγματός μας, παρατηρήθηκε και όσον αφορά τα ίδια τα άτομα και τις οικογένειές τους. Πιο συγκεκριμένα, το μορφωτικό επίπεδο, όσον αφορά τη πλειοψηφία, είναι χαμηλό καθώς και η θέση που έχουν μέσα στην αγορά εργασίας. Ο τόπος της κατοικίας τους εστιάζεται σε υποβαθμισμένες γειτονιές των αστικών περιοχών, όπως άλλωστε ισχύει και για την κατοικία της οικογένειας προέλευσης. Αυτή η σταθερότητα εμφάνισης των παραπάνω χαρακτηριστικών διαγενεακά, είναι αξιοσημείωτη και παρατηρείται για το σύνολο, σχεδόν των περιπτώσεων μας, όπως άλλωστε έχει παρατηρηθεί και αλλού (Τσακλόγλου, 1990). Παρατηρούμε, δηλαδή, μία συνέχιση των δυσμενών αυτών συνθηκών ζωής και μάλιστα μία έντασή τους. Αυτή η ένταση αφορά την εμπλοκή των ατόμων αυτών σε παραβατικές πράξεις. Για κανένα, από τα άτομα του δείγματός μας, δεν αναφέρθηκε εμπλοκή των γονέων με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Εκτός από κάποιες περιπτώσεις εμπλοκής των αδερφών, πουθενά δεν παρουσιάστηκε κάποιος από τους γονείς είτε ως χρήστης είτε ως παραβάτης κάποιου άλλου νόμου.

Και εδώ, όπως σε πάρα πολλές άλλες σχετικές έρευνες (π.χ ΕΚΤΕΙΠΝ, Ετήσια Έκθεση για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα 1998), παρουσιάστηκε ως πρώτη ουσία χρήσης το χασίς και κατά δεύτερο λόγο τα διάφορα χάπια. Επίσης, η πορεία της χρήσης είναι παρόμοια όπως έχει περιγραφεί και αλλού και αφορά την κατάληξη στην ηρωίνη και στην εξάρτηση από αυτή. Η ηλικία έναρξης της χρήσης είναι σχετικά νεαρή και επικεντρώνεται στην εφηβική ηλικία. Η νεαρή ηλικία έναρξης σε

συνδυασμό με το χαμηλό κόστος απόκτησης αυτής της ουσίας, καθώς και η διαθεσιμότητά της, ίσως είναι εξηγητικοί παράγοντες του λόγου της έναρξης της χρήσης με αυτή την ουσία.

Ένα άλλο κυρίαρχο χαρακτηριστικό είναι αυτό της υποτροπής. Η πλειοψηφία των περιπτώσεών μας παρουσιάζονται ως υπότροποι παραβάτες αξιόποινων πράξεων. Οι παραβάσεις τους αφορούν ποικίλα αδικήματα, ενώ το αδίκημα της πρώτης καταδίκης των υποτρόπων, παρουσιάζεται να είναι αυτό της παράβασης της περί των αυτοκινήτων νομοθεσίας. Δεύτερο έρχεται αυτό κατά της ιδιοκτησίας και τρίτο η παράβαση του νόμου περί των ναρκωτικών. Επίσης, το στοιχείο που χρήζει προσοχής και αφορά την υποτροπή, είναι ο συνδυασμός της νεαρής ηλικίας της πρώτης επαφής με τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και της πολυυποτροπής. Όσο μικρότερη είναι η ηλικία της πρώτης καταδίκης τόσο συχνότερη είναι η εμπλοκή του ατόμου σε παραβατικές πράξεις και ως εκ τούτου και οι επαφές του με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Επαληθεύεται η κλασσική άποψη της εγκληματολογίας για τη σύνδεση πρώιμης εμπλοκής στην εγκληματικότητα με την μεγαλύτερη πιθανότητα υποτροπής (Ζαραφωνίτου Χ., 1995, σελ. 88).

Παράλληλα με την περιγραφή των κυρίαρχων χαρακτηριστικών των ατόμων του δείγματός μας, επιχειρήθηκε και η εξέταση για την ύπαρξη σύνδεσης ή όχι, μεταξύ των δύο αυτών φαινομένων - χρήσης ναρκωτικών ουσιών και διάπραξη εγκληματικών πράξεων - καθώς και με τους προσδιοριστικούς παράγοντες-μεταβλητές, που τέθηκαν εξ αρχής, βάσει του θεωρητικού μοντέλου.

Αυτό το επίπεδο ανάλυσης, το οποίο στηρίχθηκε στους πίνακες συνάφειας, μας επιτρέπει την εξέταση για την ύπαρξη σύνδεσης ή όχι μεταξύ των εξεταζομένων μεταβλητών αλλά δεν μας επιτρέπει την διάγνωση αιτιότητας μεταξύ τους. Έτσι, μέσω της επεξεργασίας σε αυτό το επίπεδο, παρατηρήθηκε η ύπαρξη σχέσης μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης με την οικογενειακή κατάσταση. Συγκεκριμένα, η οικογενειακή κατάσταση - ανύπανδρος, παντρεμένος - συνδέεται με την ηλικία πρώτης καταδίκης. Όσοι είναι ανύπανδροι εμφανίζουν μεγαλύτερη ηλικία πρώτης καταδίκης, ενώ όσοι είναι παντρεμένοι το αντίθετο. Από αυτό το επίπεδο ανάλυσης δεν είμαστε σε θέση, όπως έχουμε ήδη πει, να πούμε πια από τις δύο μεταβλητές είναι η αιτία για την εμφάνιση της άλλης. Το μόνο που μπορούμε να πούμε είναι αν υπάρχει σύνδεση ή όχι.

Ίδιας κατεύθυνσης και παρόμοιας έντασης σύνδεση εμφανίζεται να υπάρχει μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης και του μορφωτικού επιπέδου. Η νεαρή ηλικία πρώτης καταδίκης συνδέεται με το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και το αντίστροφο. Χαρακτηριστική είναι η σύνδεση που παρατηρείται μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης και των καταδικαστικών αποφάσεων που έχει το κάθε άτομο. Συγκεκριμένα, η συχνότερη επαφή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης συνδέεται με τη νεαρή ηλικία πρώτης καταδίκης. Η σύνδεση εμφανίζεται να είναι αρκετά ισχυρή, και έρχεται σε συμφωνία με αρκετές προγενέστερες έρευνες πάνω σε αυτό το θέμα. Η πρώιμη εμπλοκή με τη δικαιοσύνη συνδέεται ισχυρά με τη συχνή επαφή με αυτή.

Το επάγγελμα δεν παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερη σύνδεση με την ηλικία πρώτης καταδίκης. Αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι όλα τα άτομα του δείγματός μας

εργάζονται, παρουσιάζεται δηλαδή ομοιογενές ως προς την ύπαρξη απασχόλησης και μάλιστα ομοιογενές και ως προς την ποιότητα της απασχόλησης. Πρόκειται για επαγγέλματα, όπως έχουμε ήδη πει, χαμηλού επιπέδου. Η σύνδεση μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης και του μορφωτικού επιπέδου των γονέων δεν παρουσιάζεται πολύ ισχυρή, όπως επίσης και μεταξύ αυτής και του επαγγέλματος των γονέων.

Ανάλογη είναι και εικόνα όσον αφορά την εξέταση αυτών των μεταβλητών σε σχέση με την ηλικία έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Από την εξέταση των δεδομένων παρατηρούμε ότι η οικογενειακή κατάσταση των ατόμων συνδέεται με παρόμοιο τρόπο και με την ηλικία έναρξης της χρήσης. Συγκεκριμένα, οι ανύπανδροι παρουσιάζουν μία πιο νεαρή ηλικία έναρξης από ότι παρουσιάζουν οι παντρεμένοι. Αντίθετα με τη θετική σύνδεση που υπάρχει μεταξύ της ηλικίας της πρώτης καταδίκης και του μορφωτικού επιπέδου, η σύνδεση μεταξύ της ηλικίας έναρξης της χρήσης και του μορφωτικού επιπέδου είναι αρνητική. Η νεαρή ηλικία έναρξης συνδέεται με το υψηλό μορφωτικό επίπεδο και το αντίστροφο. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην σύσταση του δείγματός μας, αλλά μπορεί να ερμηνεύεται και ως μη σύνδεση με το μορφωτικό επίπεδο. Από έρευνες που έχουν γίνει (ΕΚΤΕΙΠΝ), έχει παρουσιαστεί το φαινόμενο της ευρείας χρήσης ναρκωτικών ουσιών από μαθητές γυμνασίου και λυκείου, αλλά και από φοιτητές. Αυτή η παρατηρούμενη ευρεία χρήση τέτοιων ουσιών από άτομα αυτής της ηλικίας, ίσως να αλλοιώνει την σύνδεση που παρουσιάζεται εδώ.

Η ηλικία έναρξης της χρήσης δεν συνδέεται με τον αριθμό των καταδικών. Ό,τι συμβαίνει με την ηλικία πρώτης καταδίκης και επαγγέλματος παρουσιάζεται και

μεταξύ της ηλικίας έναρξης της χρήσης και επαγγέλματος. Παρόμοια είναι και η εικόνα όσον αφορά το επάγγελμα και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση της σύνδεσης μεταξύ της ηλικίας πρώτης καταδίκης και της ηλικίας έναρξης της χρήσης. Υπάρχει κάποια σύνδεση μεταξύ αυτών των δύο μεταβλητών αλλά αυτή η σύνδεση δεν είναι πολύ ισχυρή. Συγκεκριμένα, η νεαρή ηλικία έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών συνδέεται με τη νεαρή ηλικία πρώτης καταδίκης, και το αντίστροφο.

Ο μικρός αριθμός του δείγματος αλλά κυρίως η πόλωση των απαντήσεων όσον αφορά το τόπο κατοικίας δεν επέτρεψε την εξέταση σύνδεσής του με καθένα από τα δύο αυτά φαινόμενα, τη χρήση ναρκωτικών ουσιών και την εμπλοκή με το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η συντριπτική πλειοψηφία έχει ως τόπο κατοικίας την πόλη, και έτσι δεν παρουσιάζονται διαφορές, ικανές να μας οδηγήσουν σε κάποια βάσιμα συμπεράσματα. Το μόνο ίσως συμπέρασμα που μπορούμε να εξάγουμε, είναι αυτό του συντελεστικού ρόλου του περιβάλλοντος της πόλης, για την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς (Ζαραφονίτου Χ., 1996).

Η εξέταση των συσχετίσεων μεταξύ των εξεταζόμενων αλλά και των προσδιοριστικών μεταβλητών μας έδειξε ότι, πράγματι, υπάρχει σύνδεση μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικότητας. Όμως, αυτή η σχέση επηρεάζεται εμφανώς και από άλλες "τρίτες" μεταβλητές. Ο ρόλος αυτών των μεταβλητών, όπως παρουσιάστηκε μέσα από την παραπάνω ανάλυση, είναι καθοριστικός για την εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς. Η ποσοτική ανάλυση δεν στάθηκε δυνατό να προχωρήσει σε ανώτερο επίπεδο, όπως αυτό της εξέτασης της αιτιότητας μεταξύ

OX

αυτών των μεταβλητών, με στόχο την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για το ποια ή ποιες μεταβλητές αποτελούν την αιτία και ποια μεταβλητή είναι το αποτέλεσμα αυτών. Η εξέταση κάποιας μορφής αιτιακής σύνδεσης αυτών των φαινομένων επιχειρήθηκε μέσω της ποιοτικής ανάλυσης των ατομικών συνεντεύξεων. Θα πρέπει να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο ότι η διενέργεια και μόνο των συνεντεύξεων ήταν μία πολύ μεγάλη εμπειρία, η οποία δεν θα πραγματοποιούταν χωρίς την υποστήριξη της επιβλέπουσας καθηγήτριας, Χ. Ζαραφονίτου.

Με τη διενέργεια των ατομικών συνεντεύξεων επιχειρήθηκε η προσέγγιση αυτών των φαινομένων και η διερεύνηση τους όσον αφορά τους αιτιακούς παράγοντες εμφάνισής τους. Οι συνεντεύξεις, οι οποίες ήταν ημι-δομημένες όπως έχει ήδη αναφερθεί, στόχο είχαν να εξετάσουν τη χρήση ναρκωτικών ουσιών και την εγκληματική συμπεριφορά των ατόμων καθώς και των κυρίαρχων χαρακτηριστικών τους. Έγινε προσπάθεια επίσης, να διερευνηθεί ο ρόλος κάποιων "τρίτων" μεταβλητών, οι οποίες παραπέμπουν σε κοινωνικούς παράγοντες όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση και το εισόδημα, η γενικότερη εμπλοκή σε παράνομες δραστηριότητες και οι κοινωνικές επαφές του ατόμου.

Μέσω της ποιοτικής επεξεργασίας των συνεντεύξεων προέκυψαν στοιχεία που ήταν δύσκολο να επισημανθούν και να παρουσιαστούν μέσω της ποσοτικής ανάλυσης. Το είδος των συνεντεύξεων - πρόκειται για ημι-δομημένες συνεντεύξεις - συνετέλεσε στη διενέργεια ανοιχτού διαλόγου με αυτά τα άτομα, και την προσέγγισή τους με έναν διαφορετικό τρόπο. Στοιχεία, όπως, η συμμετοχή σε παραβατικές δραστηριότητες άγνωστες στα επίσημα όργανα κοινωνικού ελέγχου, η κύρια αιτία ή αιτίες έναρξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών ή το αν και το πώς βιώνουν αυτά τα

άτομα τον κοινωνικό αποκλεισμό ή τι σημαίνει για αυτούς κοινωνικός αποκλεισμός, μόνο μέσω της συνέντευξης στάθηκε δυνατό να προσεγγιστούν.

Έτσι, παρατηρούμε, σε αντίθεση με εκείνα που είδαμε μέσω της ποσοτικής ανάλυσης, ότι σε αρκετές περιπτώσεις η πραγματική εμπλοκή σε παραβατικές δραστηριότητες πραγματοποιήθηκε νωρίτερα από ό,τι καταγράφεται επίσημα. Αυτό το στοιχείο είναι αρκετά σημαντικό για τα φαινόμενα που εξετάζονται σε αυτή την εργασία, και αφορά τη σειρά εμφάνισής τους. Η εικόνα που απορρέει από την ποσοτική ανάλυση, και αναφέρεται στην έναρξη της χρήσης ναρκωτικών από την πλειοψηφία των ατόμων πριν την εμπλοκή τους, τουλάχιστον, με τα επίσημα όργανα άσκησης του κοινωνικού ελέγχου, μοιάζει πλασματική. Ενώ τα στοιχεία που αφορούν την ηλικία έναρξης της χρήσης είναι ίδια, η ηλικία εμπλοκής σε εγκληματικές/παραβατικές δραστηριότητες, διαφέρει.

Σημαντικό, επίσης, στοιχείο αποτελεί η διερεύνηση της αιτίας έναρξης της χρήσης, σύμφωνα πάντα με τις εκτιμήσεις των ίδιων. Έτσι, από τους περισσότερους παρουσιάστηκε ως βασική αιτία έναρξης, η "παρέα". Αρκετοί ήταν αυτοί που υποστήριξαν ότι το φιλικό περιβάλλον ήταν αυτό που τους ώθησε ή συντέλεσε στο να ξεκινήσουν τη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Επίσης, η ίδια αιτία ήταν αυτή που τους ώθησε στη συνέχιση της χρήσης και τελικά στον εθισμό τους από την ηρωίνη.

Η "παρέα" παρουσιάζεται και ως ένας από τους βασικούς παράγοντες της συμμετοχής τους, τουλάχιστον της αρχικής, σε παράνομες δραστηριότητες. Ίδιας βαρύτητας, αν όχι μεγαλύτερης, είναι ο παράγοντας της εξεύρεσης της ναρκωτικής ουσίας. Το κόστος κάλυψης της εξάρτησής τους σε συνδυασμό με το χαμηλό και κατά περιόδους

ανύπαρκτο εισόδημα, υπήρξε, από ότι οι ίδιοι υποστηρίζουν, παράγοντες ώθησης σε παράνομες δραστηριότητες. Για το σύνολο σχεδόν των περιπτώσεών μας, παρατηρείται μία έντονη απομόνωση όσον αφορά τις κοινωνικές τους σχέσεις, και μία έντονη περιθωριοποίηση. Απομόνωση, η οποία σε αρχικό τουλάχιστον στάδιο, οφείλεται σε καθαρά προσωπικές τους ενέργειες, και αφορά την ανάπτυξη σχέσεων με παράνομα κυκλώματα και την προσκόλλησή τους σε αυτά, και εν συνεχεία περιθωριοποίηση από τους συμβατούς τύπους κοινωνικότητας, με την επικράτηση της ταμπέλας του χρήστη ή/και του παρανόμου. Αυτή η περιθωριοποίηση, όπως έγινε ορατό από το διάλογο μαζί τους, αφορά διάφορες φάσεις της κοινωνικής τους πορείας και έχει τις περισσότερες φορές ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό τους από τους συμβατούς τύπους ζωής.

Ένα από τα σημαντικά σημεία αυτής της εργασίας είναι το ζήτημα του αποκλεισμού αυτών των ατόμων και το πώς αυτοί τον βιώνουν. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, μέσω της ποσοτικής επεξεργασίας των δεδομένων, η πλειοψηφία των περιπτώσεων του δείγματός μας αφορά άτομα που εμφανίζουν χαρακτηριστικά αποστέρησης και αποκλεισμού, από διάφορους θεσμούς όπως είναι η εργασία, η εκπαίδευση, ο τόπος κατοικίας και άλλα.

Όπως φάνηκε μέσα από την ποιοτική ανάλυση των συνεντεύξεων, αυτές οι στερήσεις δεν βιώνονται, τουλάχιστον από την πλειοψηφία των περιπτώσεων, ως αιτία εμφάνισης των παθολογικών αυτών φαινομένων, όπως είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών και η γενικότερη παραβατική συμπεριφορά. Μόνο δύο υπήρξαν οι περιπτώσεις όπου η χαμηλή κοινωνική προέλευση και κατ' επέκταση η προσωπική τους κατάσταση, αναγνωρίστηκαν ως βασικές αιτίες για την σημερινή "δυσμενή"

τους θέση, όπως οι ίδιοι ανέφεραν. Για τους περισσότερους αυτός ο αποκλεισμός που υφίστανται πριν την οποιαδήποτε εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς δεν βιώνεται ως τέτοιος. Για παράδειγμα, σε ερώτηση γιατί σταμάτησαν το σχολείο σε μικρή ηλικία, κάτι που αφορά τους περισσότερους, οι απαντήσεις τις περισσότερες φορές σχετίζονταν με τη δύσκολη οικονομική κατάσταση της οικογένειάς τους. Κάποιοι θα περίμενε σε αυτό το σημείο να γίνει σύνδεση από τα ίδια τα άτομα, αυτής της δύσκολης κατάστασης με την περαιτέρω πορεία τους. Όμως κάτι τέτοιο δεν έγινε, αυτές οι δύσκολες συνθήκες δεν αναγνωρίστηκαν ως παράγοντες της κατάστασης, στην οποία βρίσκονται σήμερα αυτά α άτομα.

Αντίθετα, από τους περισσότερους υπήρξε η αναφορά στον αποκλεισμό που υφίστανται μετά το στιγματισμό τους από τα επίσημα όργανα του κοινωνικού ελέγχου. Οι αναφορές για την αντιμετώπιση που είχαν από το "σύστημα" αλλά και από τους "εργοδότες", υπήρξαν καυστικές και γεμάτες πικρία. Έτσι, παρατηρούμε ότι τα συγκεκριμένα άτομα βιώνουν τον αποκλεισμό ως αποτέλεσμα αυτών των διαδικασιών και όχι ως μία από τις αιτίες πρόκλησης αυτών των φαινομένων.

Αυτή η εικόνα του αποκλεισμένου "πρεζάκια-εγκληματία" βλέπουμε ότι είναι η κυρίαρχη και μεταξύ των ιδίων. Η μεγάλη προβολή και προώθηση αυτής της εικόνας από τα Μ.Μ.Ε αλλά και διάφορους φορείς (Ζαραφονίτου Χ., 1996, Τσίλη Σ., 1996), παρατηρούμε ότι έχει επικρατήσει και στην αντίληψη των ίδιων των παθόντων. Ο αποκλεισμός βιώνεται ως αποτέλεσμα της χρήσης ή/και του εγκλεισμού τους σε κάποια φυλακή. Δεν συνδέουν, τουλάχιστον με άμεσο τρόπο, και όπως φάνηκε στις περισσότερες των περιπτώσεων ούτε και έμμεσο, αυτές τις συμπεριφορές με τις άσχημες συνθήκες της παιδικής και εφηβικής τους ζωής και τις αποστερήσεις που

βιώσαν. Οι ίδιοι αποδίδουν τη σημερινή τους κατάσταση σε τυχαίους παράγοντες, και δεν αναγνωρίζουν τους κοινωνικούς παράγοντες, τουλάχιστον άμεσα, ως μία από τις πιθανές αιτίες της.

Καταλήγοντας, και ως βασικό συμπέρασμα αυτής της εργασίας, μπορούμε να πούμε ότι η χρήση ναρκωτικών ουσιών και η εγκληματική συμπεριφορά συνδέονται. Αυτό επιβεβαιώνεται τόσο από την εξέταση της βιβλιογραφίας όσο και από την έρευνα που έλαβε χώρα, στο πλαίσιο αυτής της εργασίας. Αυτά τα δύο φαινόμενα αποτελούν διαφορετικές εκφάνσεις παραβατικής συμπεριφοράς. Και μόνο για αυτό το λόγο υπάρχει κάποια σύνδεση μεταξύ τους. Επίσης, βρέθηκε σε αυτή την εργασία, ότι υπάρχει σχέση μεταξύ αυτών των δύο φαινομένων και άλλων κοινωνικών παραγόντων. Η ανάλυση, τόσο η ποσοτική όσο και η ποιοτική, ανέδειξε συσχετίσεις μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και εγκληματικής/παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά και μεταξύ αυτών των δύο και άλλων κοινωνικών παραγόντων, όπως η κοινωνική προέλευση, η εκπαίδευση, η θέση στην αγορά εργασίας και άλλα. Αυτό που μένει αναπάντητο είναι ο αιτιακός συσχετισμός αυτών των μεταβλητών. Το βασικό ερώτημα είναι, ποια είναι η αιτία και ποιο το αποτέλεσμα, ποιες μεταβλητές παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εμφάνιση της άλλης. Αυτό είναι ένα ερώτημα που απαιτεί επίπονη και επίμονη έρευνα από την πλευρά των κοινωνικών επιστημόνων.

Επίσης, άλλο ένα σημαντικό στοιχείο αυτής της εργασίας, αφορά την αντίληψη και κατανόηση από την πλευρά των εξεταζομένων ατόμων, της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού. Εδώ παρουσιάστηκε η εικόνα του αποκλεισμού ως αποτέλεσμα των διαδικασιών ελέγχου και στιγματισμού, μένει να ερευνηθεί διεξοδικότερα και εις βάθος και η αντίληψη παρόμοιων πληθυσμών για το ζήτημα του κοινωνικού

αποκλεισμού και του ρόλου του στις διαδικασίες του κοινωνικού ελέγχου συμπεριφορών που ξεφεύγουν από τα συμβατά και κανονιστικά πρότυπα της κοινωνίας.

Η διεξοδικότερη μελέτη αυτών των φαινομένων καθώς και η εξέταση για την ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ τους και ερμηνείας της με αιτιακούς όρους, αποτελεί ένα ζήτημα για μία μελλοντική μελέτη και έρευνα. Το ενδιαφέρον που παρουσιάζει είναι μεγάλο και η κατανόηση αυτών των φαινομένων θα οδηγήσει στην κατανόηση και ερμηνεία παρόμοιων κοινωνικών φαινομένων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

CASEID 1

Η πρώτη συνέντευξη έγινε με τον Παναγιώτη Β. Ο Παναγιώτης είναι 30 ετών, γεννήθηκε και έμενε, πριν τη φυλάκισή του, στην Αθήνα. Έχει πέντε αδέρφια, είναι ανύπανδρος και έμενε με τον πατέρα και τη μητέρα του. Είναι ο μικρότερος από τα αδέρφια του και είναι ο μόνος από την οικογένειά του που έχει εμπλακεί με το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και τη χρήση ναρκωτικών ουσιών.

Ο πατέρας του αυτή τη στιγμή είναι συνταξιούχος και υπήρξε υπάλληλος του Δήμου, γραμματικές γνώσεις δεν έχει, αφού δεν παρακολούθησε σχολείο. Η κύρια ασχολία της μητέρας του είναι οικιακά, ενώ και αυτή δεν έχει παρακολουθήσει σχολείο. Ο ίδιος έχει παρακολουθήσει μόνο τις πρώτες τάξεις του δημοτικού και ως επάγγελμα δηλώνει μικροπωλητής. Σε ερώτηση γιατί σταμάτησε το σχολείο τόσο γρήγορα, η απάντηση ήταν "η ανάγκη για λεφτά, έπρεπε να δουλέψω για να τα βγάλουμε πέρα".

Χρήση άρχισε να κάνει σε ηλικία 18 ετών και η ουσία με την οποία άρχισε ήταν το "μαύρο". Στη συνέχεια δοκίμασε χάπια, σιρόπια ηρωίνη και πρέζα. Από ότι είπε τώρα είναι "καθαρός". Από προγράμματα αποτοξίνωσης έχει παρακολουθήσει στο παρελθόν αυτό του 18 ΑΝΩ για επτά μήνες. Προχωρώντας στη χρήση μεγαλύτερων ποσοτήτων αλλά και βαρύτερων ναρκωτικών ουσιών από ότι ο ίδιος είπε αναγκάστηκε, λόγω έλλειψης χρημάτων και προκειμένου να καλύψει την ανάγκη για ναρκωτικά, να κλέβει, να ληστεύει και γενικά να διαπράττει παράνομες πράξεις, με σκοπό την απόκτηση χρημάτων για την κάλυψη της ανάγκης του για ναρκωτικά.

Φυλακή μπήκε για πρώτη φορά το 1990 με κατηγορίες για κατοχή, χρήση και απόπειρα ανθρωποκτονίας. Βγαίνοντας η συμπεριφορά της οικογένειας του απέναντί του ήταν, όπως λέει ο ίδιος, πολύ καλή. Πρέπει να πούμε εδώ ότι κάτι παρόμοιο περιμένει και τώρα, ότι δηλαδή θα τον περιμένουν και θα του φερθούν με αγάπη και κατανόηση. Όσον αφορά το φιλικό του περιβάλλον, αυτό αποτελείται και από χρήστες αλλά και από μη χρήστες. Όλοι τους, όπως μας είπε του φέρθηκαν πολύ καλά και προσπάθησαν να τον βοηθήσουν, και το ίδιο ελπίζει και τώρα. Μετά την

αποφυλάκισή του, την πρώτη φορά, εργαζόταν περιστασιακά όπου μπορούσε και τα χρήματα που κέρδιζε δεν του έφταναν για να καλύψει όλες του τις ανάγκες, μέσα σε αυτές φυσικά και την αγορά ηρωίνης. Έτσι, όπως μας λέει, συνέχισε να κλέβει και να παρανομεί για την απόκτηση χρημάτων. Όπως μας τόνισε "αν δεν υπήρχε η μεγάλη μου ανάγκη για ναρκωτικά, δεν θα είχα κάνει ότι έκανα, δεν θα έκλεβα, δεν θα απειλούσα και μπορεί να μην είχα μπει και στη φυλακή.

"Σε λίγο καιρό βγαίνω, είμαι και καθαρός θα προσπαθήσω να κρατηθώ, θα δούμε".

CASEID 2

Η συνέντευξη με τον Μάρκο Σ. ήταν η δεύτερη κατά σειρά. Είχε διάρκεια περίπου 40 λεπτών. Ο Μάρκος γεννήθηκε και ζει στην Αθήνα, είναι 36 χρονών και είναι ανύπανδρος.

Αυτό που μας έκανε εντύπωση ήταν όταν στο πλαίσιο των συστάσεων του είπαμε το θέμα της εργασίας, όταν άκουσε τη λέξη "χρήστης" πετάχτηκε στην κυριολεξία και είπε εμφανώς ενοχλημένος: "και ποιος σου είπε ότι εγώ είμαι χρήστης;". Εμείς στην προσπάθεια μας να του εξηγήσουμε ότι ασχολούμαστε με όσους βρίσκονται στη φυλακή για παράβαση του Ν περί ναρκωτικών, αλλά χωρίς να θέλουμε να του πούμε ότι πριν από την συνέντευξη έχουμε κοιτάξει τον φάκελό του, ο οποίος φάκελός του γράφει το χαρακτηρισμό του τοξικομανή, του εξηγήσαμε ότι θα ήταν αρκετά καλό για την εργασία μας αν ήθελε να συμμετάσχει, όπως και τελικά έγινε.

Αρχίζοντας μας είπε ότι κατά τη γνώμη του άλλο χρήση και άλλο κατάχρηση και ανέφερε κάποια παραδείγματα γνωστών του, οι οποίοι ήταν σε μεγάλη ηλικία και ήταν χρήστες για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς κάποιο σοβαρό πρόβλημα. Κατά τη γνώμη του η κατάχρηση είναι αυτή που φέρνει τα προβλήματα. Σε αυτό ακριβώς το σημείο ήταν που, βλέποντας τα τσιγάρα πάνω στο γραφείο, είπε: "και εσύ είσαι χρήστης και αν στα πάρω και δεν έχεις τσιγάρα για όλη την ημέρα θα χτυπάς το κεφάλι σου στον τοίχο, έτσι δεν είναι;".

Όπως μας τόνισε και ο ίδιος δεν έκανε χρήση εκτός από κάποιες φορές κάποια χρήση "μαύρου". Είχε δει όμως πάρα πολλά για τους "πρεζάκηδες" όπως τους αποκαλούσε καθ' όλη την διάρκεια της συζήτησής μας. Σχολείο είχε πάει μέχρι τη Β' Γυμνασίου και μετά σε μία Τεχνική Σχολή. Το επάγγελμά του ήταν εργολάβος οικοδομών το ίδιο με του πατέρα του, η μητέρα του ασχολούταν με τα οικιακά. Σε αυτό το σημείο ήταν που μας τόνισε ότι δεν είχε κανένα οικονομικό πρόβλημα, ικανό να τον ωθήσει στην παρανομία. Σε ερώτηση για το αν είχε άλλες καταδίκες απάντησε αρνητικά, αλλά από το φάκελό του είδαμε ότι είχε κάποιες καταδικαστικές αποφάσεις εις βάρος του αλλά μάλλον επειδή δεν αφορούσαν τα ναρκωτικά αλλά και επειδή δεν ήταν σοβαρές δεν τις ανέφερε. Αφορούσαν παραβάσεις του Αγορανομικού Κώδικα και του Ν 614/77. Μάλιστα η απάντηση για το αν είχε κάποιες άλλες καταδίκες ήταν σε ακολουθία μετά την ερώτηση για την τωρινή του καταδίκη. Εκεί ήταν που φάνηκε να "φουντώνει" λίγο γιατί είπε ότι χωρίς τίποτα άλλο "μου δώσανε 15 χρόνια, τι να κάνουμε, αυτή είναι η δικαιοσύνη". Η αμέσως επόμενη ερώτηση ήταν για ποιο λόγο βρισκόταν τώρα στη φυλακή. "τίποτα, απλά κράτησα για κάποιο διάστημα κάποια ποσότητα ναρκωτικών. Λειτουργήσα δηλαδή σαν αποθήκη, τίποτα παραπάνω. Και μάλιστα οι μπάτσοι το είπανε στο δικαστήριο, ότι δηλαδή ενώ με παρακολουθούσανε 25 ημέρες δεν με είδανε να πουλάω σε κανέναν ναρκωτικά. Ο δικαστής μου έριξε 15 χρόνια, ας τιμωρήσουμε λοιπόν τον έμπορο".

Από το σημείο αυτό και μετά άρχισε να μιλάει και να εξηγεί, στηριζόμενος σε διάφορα γεγονότα, ότι "το σύστημα μπάζει, είναι σάπιο ολόκληρο..... οι μπάτσοι είναι διεφθαρμένοι", μάλιστα μας έδωσε και μία συμβουλή: "κάνε πρώτα μία έρευνα για τα στραβά του συστήματος, για τη διαφθορά τους, για τη δικιά τους παρανομία και μετά έλα να μιλήσουμε και για τα δικά μας εδώ μέσα", αποκάλεσε τους δικαστές ως "τα αντράκια που κάθονται εκεί μέσα με τα βαμμένα μαλλιά". Είχε άποψη και για τον τρόπο λειτουργίας των θεραπευτικών κοινοτήτων. "αυτοί δεν κάνουν τίποτα, έχουν τους άλλους τους πρεζάκηδες και έρχονται να μας κάνουν μάθημα, και τι να μας πουν, αφού έρχονται μαστουρωμένοι, τι να λένε λοιπόν; *Ναι, αλλά εσύ είπες ότι δεν έχεις καμία σχέση με τη χρήση, πως ξέρεις τόσα πράγματα για το πώς γίνεται η δουλειά των θεραπευτικών κοινοτήτων;* "το έπαιξα και εγώ ότι ήμουν τοξικομανής, παρακολούθησα το ΚΕ.Θ.Ε.Α εδώ μέσα και εκεί τα είδα όλα αυτά".

Σε ερώτηση για το τι έχει να πει για το προφίλ του χρήστη που παρουσιάζεται από τους διάφορους φορείς και από τα Μ.Μ.Ε και για το ρόλο του κοινωνικού αποκλεισμού, ο Μάρκος απάντησε: "εφόσον οι ουσίες είναι παράνομες δημιουργούν, για αυτό το λόγο από μόνες του αποκλεισμό". Σε αυτό το σημείο ήταν που άρχισε να μιλάει για τον Γρίβα και τα βιβλία του. Είπε ότι του αρέσει πάρα πολύ ο Γρίβας και ό,τι αυτός έλεγε για τα ναρκωτικά. Επίσης, σε αυτό το σημείο έκανε αναφορά στο "λάθος του συστήματος", όπως το αποκάλεσε, για την μίξη των ανθρώπων που συμβαίνει μέσα στη φυλακή. "Μπαίνει ένας πιτσιρικάς επειδή έκλεψε ένα μπουφάν και τον κλείνουν μαζί με πρεζάκηδες, με ληστές, με φονιάδες και κάθε καρυδιάς καρύδι. Πως θέλεις να είναι όταν θα βγει αυτός ο άνθρωπος; Ένα αγρίμι θα είναι που θα εκδικείται και τίποτα παραπάνω. Εμένα, με κλείσανε μέσα 15 χρόνια, χρήστης δεν είμαι αλλά μέσα τα έχω δει όλα, κρατιέμαι γιατί εγώ το θέλω και το θέλω πολύ, και έχω γίνει και ρατσιστής με τα πρεζάκια, προχτές στην τσίλια τον γλιτώσανε έναν από τα χέρια μου, δεν γούσταρα να τον βλέπω να τρυπιέται, τι να κάνουμε δεν τα θέλω αυτά τα πράγματα.

Επίσης, για τον αποκλεισμό πρόσθεσε ότι ένα σημαντικό ρόλο παίζει και η ταμπέλα τόσο του "πρεζάκια" όσο και του "φυλακόβιου". "Δεν μπορούν, δεν ξέρει ο κόσμος, φοβάται και δεν μπορεί να σε δεχτεί, να σε πάρει στη δουλειά του αλλά ούτε να περπατήσει δίπλα σου, τι να λέμε τώρα".

CASEID 3

Ο Παύλος Γ. γεννήθηκε στο Καζακστάν, είναι παντρεμένος και έχει δύο παιδιά. Ο Παύλος άργησε να καταλάβει περί τίνος πρόκειται και ήταν εμφανώς υπό την επήρεια κάποιας ουσίας. Αργότερα καταλάβαμε ότι πρόκειται για χάπια, γιατί όπως ακούστηκε να λέει σε έναν υπάλληλο του ιατρείου, ήθελε να δει τον ψυχίατρο για να του πει να του κόψει τα χάπια.

Η συνομιλία μας διεξήχθη σε χαμηλούς ρυθμούς, λόγω της κατάστασης του Παύλου. Ο Παύλος ζούσε στο Καζακστάν με τη γυναίκα του και τα δύο παιδιά του. Οι γονείς του ήταν στην Ελλάδα και μάλιστα η κατάσταση της υγείας της μητέρας του ήταν η αιτία, από ότι ο ίδιος είπε, που ήρθε στην Ελλάδα. Ο πατέρας του δεν ζούσε όταν

αυτός ήρθε στην Ελλάδα. Οι γονείς του δεν είχαν πάει σχολείο και ο ίδιος ήταν οδοντοτεχνίτης στο Καζακστάν.

Χρήση άρχισε να κάνει το 1984 στο Καζακστάν και η ουσία με την οποία άρχισε ήταν η ηρωίνη. Σε ερώτηση τι δουλειά έκανε πριν συλληφθεί ο Παύλος μας απάντησε ότι δούλευε καθαριστής στα καράβια. Στη συνέχεια τον ρωτήσαμε γιατί, ενώ είχε ένα διαφορετικό επάγγελμα στο Καζακστάν, αυτό του οδοντοτεχνίτη, στην Ελλάδα δούλευε ως καθαριστής πλοίων. Γιατί δηλαδή ενώ είχε ένα πτυχίο δεν δούλευε σε κάτι σχετικό με αυτό. Η απάντησή του ήταν "κανείς δεν με έπαιρνε για δουλειά, μάλλον γιατί δεν ήμουν από εδώ, δεν μίλαγα και τη γλώσσα και πολύ καλά, άσε που αυτή η δουλειά θέλει να έχεις και λεφτά, ξέρεις για να πάρεις τίποτα εργαλεία και τέτοια.

Και με τη χρήση τι γινόταν, συνεχιζόταν; "ναι συνέχιζα να κάνω χρήση ηρωίνης, έπινα και κανένα τσιγάρο τέτοια". *Και με τη δικαιοσύνη πότε αναμίχθηκες για πρώτη για πρώτη φορά;* "το 1993 με συλλάβανε", *για ποιο λόγο σε συλλάβανε;* "κοίτα, ήμουν σε μία πλατεία εκεί κοντά που έμενα, μαζί με κάτι άλλους και καθόμασταν και ήρθαν οι αστυνομικοί και μας πιάσανε, μας είπαν ψηλά τα χέρια και μας έκαναν έλεγχο. Δεν μου βρήκανε τίποτα. Μας πήρανε και μας πήγανε στο τμήμα με το περιπολικό. Εκεί που ήμασταν στο περιπολικό έρχονται πάλι και όπως κοιτάζανε βρήκανε φακελάκια με ηρωίνη. Με ρωτάγανε ποιανού είναι αυτά, εγώ όμως δεν ήξερα να τους πω και τέλος πάντων μπήκα μέσα για λίγο και βγήκα με εγγύηση μετά από δυο-τρεις μήνες. *Την εγγύηση ποιος την πλήρωσε;* "ο άνδρας της αδερφής μου, δεν ήταν και πολλά, πρέπει να ήταν γύρω στα 70.000-80.000 χιλιάρικά. *Μετά αφού βγήκες από την φυλακή τι έκανες, σε περίμενε κάποιος, είχες κάπου να μείνεις;* "στη μάνα μου πήγα, εκεί έμενα και πριν". *Από δουλειά τι έκανες, είχες την παλιά σου;* "δούλευα με τον γαμπρό μου σε οικοδομές, πότε-πότε πήγαινα και στα καράβια, τι να έκανα όπου είχε πήγαινα".

Από λεφτά πως ήσουν, τα έφερνες βόλτα; "έβγαζα κάποια λεφτά, έστελνα και στην οικογένειά μου, εκεί υπάρχει πολύ πείνα, ότι μπορούσα έστελνα και ότι έμενε για μένα και τη μάνα μου". *Και πως αγόραζες ηρωίνη;* "ε, με ότι είχα ψώνιζα όποτε μπορούσα, βγαίνανε καλά λεφτά από τα καράβια". *Με το νόμο είχες άλλα μπλεξίματα;* "κοίτα, το 1997 ήμουν σε ένα καφενείο, αργά, είχα πει κιόλας και ήμουν με κάτι

φιλαράκια και όπως φεύγαμε από το καφενείο, εκεί πιο πέρα ήταν κάτι άλλοι και προσπαθούσαν να κλέψουν ένα αυτοκίνητο, ήρθαν οι αστυνομικοί και μας πιάσανε όλους μαζί, αυτό έγινε. *Και τώρα, γιατί είσαι εδώ;* "όταν με είχανε πιάσει την πρώτη φορά, όταν βγήκα με πήγανε στα σύνορα και μου πήρανε το διαβατήριό. Εγώ ξαναγύρισα αλλά δεν είχα χαρτιά, έτσι ένα πρωί που πήγαινα στη δουλειά μου και περναγα από μία πλατεία με πιάσανε κάτι αστυνομικοί και μου κάνανε έλεγχο. Τότε είχα φάει πολύ ξύλο, όλος μαύρος από το ξύλο. Και είμαι μέσα από τότε και εγώ δεν ξέρω για πόσο καιρό ακόμα. *Δικηγόρο δεν είχες;* "όχι δεν είχα δικηγόρο, δεν είχα και λεφτά, τίποτα".

"Είμαι πολύ ταλαιπωρημένο παιδί, πολύ ταλαιπωρημένο σου λέω, φτώχεια, ξύλο, ναρκωτικά τι να σου πω. Μπορώ τώρα να δω τον ψυχίατρο για να κόψω τα χάπια, δεν πίνω τώρα τίποτα, μόνο κάτι χάπια αλλά και αυτά θέλω να τα κόψω, κατάλαβες;"

CASEID 4

Ο Νίκος Β., γεννήθηκε στην Αθήνα και έφυγε πολύ μικρός για τη Θεσσαλονίκη, έχει τρία αδέρφια και είναι ανύπανδρος. Η κατάστασή του από ότι και ο ίδιος είπε ήταν πολύ καλή, συγκεκριμένα είπε "τώρα είμαι σε διαύγεια". Παρόλα αυτά δύο φορές ξέχασε για πιο ακριβώς θέμα μιλούσαμε και χρειάστηκε η δική μας βοήθεια για να θυμηθεί, ένα φαινόμενο πάντως που το σχολίασε λέγοντας "παθαίνω διαλείψεις καμιά φορά, δεν είναι τίποτα, από αυτά που παίρνω όλα αυτά τα χρόνια είναι".

Η συνέντευξη με τον Νίκο Β. ήταν η τέταρτη κατά σειρά. Η συζήτηση που κάναμε είχε διάρκεια 45 περίπου λεπτών. Αυτές οι λίγες σειρές που γράφονται εδώ δεν εξυπηρετούν κανένα άλλο σκοπό παρά της καταγραφής εικόνων και συναισθημάτων τα οποία είναι πολύ δύσκολα αν όχι αδύνατο να ποσοτικοποιηθούν και να εμφανιστούν σε οποιαδήποτε έρευνα.

Στην ερώτηση "πως άρχισε τη χρήση" ο Νίκος άρχισε να λέει πως η αρχή έγινε στο σχολείο, στην ηλικία περίπου των 16 ετών. Ως αφορμή, όπως υποστηρίζει, στάθηκε μία αποβολή από το σχολείο. Εκεί άρχισαν οι προστριβές με τους καθηγητές και τον

γυμνασιάρχη (δτάξιο γυμνάσιο) "καθότι και αντιδραστικό άτομο" από ότι ο ίδιος λέει. Οι ουσίες με τις οποίες άρχισε ο πειραματισμός του με τα ναρκωτικά, ήταν τα χάπια, τα σιρόπια και πότε-πότε και κανένα "τσιγάρο". Πάνω στην συζήτηση και για το ίδιο θέμα, αυτό της έναρξης της χρήσης, ο ίδιος μας λέει πως καθοριστικό ρόλο έπαιξε και το γεγονός της διαμονής του τα παιδικά χρόνια της ζωής του στην Μακεδονία. Σε ερώτηση τι εννοεί απάντησε ότι "από πάρα πολύ μικρός ονειρευόταν να "κατέβει" στην Αθήνα και να εγκατασταθεί σε αυτή". Φανταζόταν ότι η Αθήνα είναι ένας τόπος όπου "όλα και πάντα είναι φωτισμένα", "ένας μαγικός κόσμος" όπως έλεγε. Το αποκορύφωμα της διήγησής του ήταν όταν είπε ότι "ακόμα και τα κόπρανα των Αθηναίων πρέπει να ήταν λευκά". Και η αντίφαση ήταν όταν ήρθε στην Αθήνα και "φυσικά" τίποτα από όλα αυτά δεν ήταν αλήθεια. Έμεινε σε μία περιοχή το ίδιο, ίσως και πιο πολύ, αραιοκατοικημένη με το χωριό στην Θεσσαλονίκη, "για να βρει κάποιο παιδί να παίζει έπρεπε να διανύσει πάνω από 500 μέτρα. "Ούτε φώτα, ούτε τίποτα". Επίσης σε αυτό το σημείο είναι που αναφέρει και τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετώπιζε η οικογένειά του, και την ντροπή του όποτε αγόραζαν κάτι και επειδή δεν είχαν λεφτά "αγόραζαν βερεσέ".

Σε ερώτηση για το φιλικό του περίγυρο μας απαντά ότι "από τα 15 άτομα της παρέας όλοι ήταν στα ναρκωτικά, μόνο ένας-δυο γλίτωσαν, ενώ αρκετοί έχουν ήδη πεθάνει". Θεωρεί τις παρέες ως ένα παράγοντα ενισχυτικό για τη διάδοση των ναρκωτικών αλλά δεν φαίνεται ότι του δίνει μεγάλη σημασία, τουλάχιστον ότι αφορά την περίπτωση του. Γι' αυτόν οι κύριοι παράγοντες ήταν η δυσκολία προσαρμογής του, όταν ήρθε από την Θεσσαλονίκη και τα οικονομικά προβλήματα της οικογένειάς του.

"Δούλευα από μικρό παιδί, πήγαινα σχολείο και δούλευα με τον πατέρα ενός φίλου μου που ήταν εργολάβος οικοδομών. Έβγαζα χαρτζιλίκι και πήγαινα κινηματογράφο, έπαιρνα κανένα παγωτό, αυτό ήταν όλο. Μετά με τα χάπια βάζαμε όλοι μαζί και τα παίρναμε, και πότε-πότε κανένα τσιγάρο".

Ηρωίνη αρχίζει από τα 19-20 του χρόνια και από ότι αναφέρει στη συνέχεια της συζήτησης "ενδοφλέβια έκανα για πρώτη φορά μέσα στη φυλακή, και αυτό γιατί είχε έλλειψη μέσα και οτιδήποτε βρισκόταν το καρφώναμε", όπως περιγράφει ο ίδιος.

Με εμφανή τα σημάδια της υπερηφάνειας λέει ότι το λύκειο κατάφερε επιτέλους να το τελειώσει στα 35 του χρόνια. Μετά παρακολούθησε σχολή Δημοσιογραφίας, όπου του άρεσε πολύ και εργαζόταν κιόλας σε μία εφημερίδα. Εκεί στη σχολή γνώρισε διάφορα άτομα όλων των ηλικιών. Αυτό που του έκανε εντύπωση ήταν η άγνοια και η παραπληροφόρηση για τα ναρκωτικά. Όπως λέει: "το έκρυβα ότι ήμουν χρήστης, δεν μπορούσα να πω τίποτα. Αλλά να βλέπεις όποτε κάναμε καμία κουβέντα για τα ναρκωτικά, όλοι το θεωρούσαν σαν πανούκλα, κάτι που είναι μακριά τους και δεν μπορεί να τους αγγίξει. Αλλά αυτό που είναι εντυπωσιακό είναι η υποκρισία τους, δεν παίζεται με τίποτα. Να βλέπεις τα παιδάκια, μιλάμε για 20άρηδες, 25άρηδες και να μην μπορείς να πιστέψεις τι λένε. Μόνο σε επιστήμονες μπορώ να μιλήσω έτσι για τα ναρκωτικά. Εκεί βέβαια γνώρισα και ανθρώπους πολύ εντάξει όπως ο Μάτεσης, ο Λοβέρδος, ο Φίλιας, πολύ εντάξει άτομα, που μας έκαναν μάθημα και τους άκουγα και μου άρεσε.

Η κύρια εργασία του ήταν ιδιοκτήτης καταστήματος ενοικιάσεως και επισκευών μοτοποδηλάτων. "Όλα τα έκανα σκόνη, αφού ήμουν πλέον εξαρτημένος", "ακόμα και ένα κτήμα της αρραβωνιαστικιάς μου, 10.000.000 το πουλήσαμε, τα 4.000.000 τα έφαγα μέσα σε δύο μήνες.

Και με τη δικαιοσύνη πότε μπλέχτηκες πρώτη φορά; "Το '77 σε μία διαδήλωση με πιάσανε και η κατηγορία ήταν διατάραξη κοινής ειρήνης, έφαγα 8 μήνες με πενταετή αναστολή". Μετά από αυτό αναφέρει τα προβλήματα που του έχει πλέον δημιουργήσει η χρήση της ηρωίνης, έχει χάσει το μαγαζί του και πλέον δουλεύει στον Παναθηναϊκό, καθαριστής στο γήπεδο. Προσπαθεί από ότι λέει να ορθοποδήσει λίγο οικονομικά. Τότε ήταν που τον πιάσανε για κατοχή ναρκωτικών. Όπως ο ίδιος λέει: "χρωστούσα κάποια χρήματα σε κάποιον και τα είχα μαζέψει, έφευγα από το γήπεδο (η δουλειά του) είχα πληρωθεί κιόλας και πήγαινα με το αυτοκίνητο να τον βρω και να του τα δώσω. Στο δρόμο με σταματάνε οι μπάτσοι για έλεγχο και μου βρίσκουν τα λεφτά και με τα πολλά κάνουν έλεγχο και στο σπίτι μου, εκεί βρήκανε κάτι χάπια μεθαδόνης και ένα τσιγάρο, τα οποία ήταν μάλιστα ξεχασμένα αφού είχαν πιάσει υγρασία, και με πήραν μέσα. Πάνω μου δεν είχαν βρει τίποτα. Μέσα στη φυλακή ήταν που άρχισα την ενδοφλέβια και με πήρε η κατακρύβια. Πήγα μάλιστα και στο 18 ΑΝΩ αλλά επειδή τότε δεν είχε θεραπευτή έπρεπε να περιμένω. Η πλάκα είναι ότι εκεί μου δώσανε να υπογράψω ένα συμβόλαιο που έλεγε ότι δεν θα ξανακλέψω τη

μάννα μου, τον πατέρα μου και τους λέω τι πράγματα είναι αυτά, αυτά τα εγκλήματα δεν τα έχω κάνει ούτε θα τα κάνω. Δεν είχε και τον θεραπευτή, έπρεπε να περιμένω αλλά εγώ δεν μπορούσα."

Όταν βγήκες τι έκανες, σε περίμενες κανείς; "Όταν βγήκα ήταν από τις χειρότερες μέρες της ζωής μου. Δεν είχα μία από λεφτά, πήγα πάνω (προφανώς εννοεί στη Θεσσαλονίκη) στον πατέρα μου, ούτε αυτός είχε λεφτά να με συντηρήσει, ένα πακέτο τσιγάρα κάθε δύο μέρες, δράμα. Τότε ήταν που ήθελα να βάλω ένα τέρμα στη ζωή μου. Και έτσι ξανακατέβηκα στην Αθήνα όπου συνέχισα τα ίδια, δούλευα πότε-πότε με βοηθούσε και η αρραβωνιαστικιά μου και ήταν κάπως καλύτερα. Για να κλέψω ούτε που το σκεφτόμουν, δεν ξέρω αλλά ποτέ δεν μπόρεσα να κλέψω. Θυμάμαι παλιά με την παρέα που άλλοι και σε ένα σπίτι αν μπαίναμε και τους άρεσαν τα παπούτσια τα έπαιρναν, εμένα δεν μου άρεσε."

Μετά την αποφυλάκιση πως ήταν η ζωή σου; "Πώς να είναι αφού κάθε τόσο ερχόντουσαν οι μπάτσοι ή με πιάνανε και μου κάνανε έλεγχο, πού είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα; μπορείς να μου πεις; Είχαν έρθει θυμάμαι μια φορά στο σπίτι μου, χωρίς χαρτί χωρίς τίποτα και κάνανε έλεγχο και μόλις τόλμησα να τους ρωτήσω τι γίνεται ρε παιδιά, δεν έχω τίποτα εδώ, αυτοί μου είπαν "κάτσε καλά γιατί έχουμε και τον αντιτρομοκρατικό τώρα και θα σε μπουζουριάσουμε, θα πάρουμε και κανένα φιλαράκι σου και ξέχνα τα όλα". "Πού είναι τα δικαιώματά μου ή επειδή έχω κάνει φυλακή ή είμαι χρήστης δεν έχω από αυτά;"

Στη συνέχεια μας είπε για την τρέλα του, τη μουσική, μάλιστα είπε: "έπαιζα λίγο κιθάρα αλλά μου άρεσε το μπάσο, λεφτά δεν είχα, κουτσά-στραβά πλήρωνα το δάσκαλό μου. Μόλις πήρα το πρώτο μου ηλεκτρικό μπάσο έπαιζα με τον ενισχυτή του στερεοφωνικού, με ακουστικά, ήταν μεγάλη μαστούρα από μόνο του αλλά όταν συνοδευόταν και από την άλλη μαστούρα ήταν πολύ ωραίο".

Τώρα για τι βρίσκεσαι εδώ; Τι ακριβώς έγινε; "ούτε που ξέρω ακριβώς, το μόνο που θυμάμαι είναι ότι ξύπνησα στο νοσοκομείο του Κορυδαλλού, πρέπει να κοιμόμουν δύο μέρες περίπου". *Γιατί, τι είχε γίνει;* "με είχαν πιάσει, πρέπει να μου είχαν βρει κάτι πάνω μου και το αποτέλεσμα είναι 11 χρόνια περίπου. Ναι, αλλά αφού είσαι εξαρτημένος δεν μπορεί να είναι τόσο αυστηρός ο νόμος μαζί σου. "σίγουρα, αλλά ο

γιατρός είχε πει ότι δεν μπορεί να με εξετάσει γιατί είχαν περάσει 48 ώρες και δεν μπορούσε να εξετάσει τα ούρα ή τα υγρά μου. Με τα πολλά ξαναπέρασα από γιατρό και το χαρτί που μου δώσανε και το είδε ο δικαστής έλεγε ότι μάλλον είμαι χρήστης και έφαγα 11 χρόνια. *Δικηγόρο είχες;* "Ναι και μάλιστα είναι και παλιός γνωστός μου και πολύ καλό παιδί και ο ίδιος έπαθε πλάκα μόλις το άκουσε". *Τώρα κάνεις χρήση;* "Ναι κάνω αλλά θέλω να ξεκόψω, παρακολουθώ και εδώ το πρόγραμμα του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Τελειώνοντας τον ρωτήσαμε για τη γνώμη του και αν και τι ξέρει για τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η απάντησή του ήταν αφοπλιστική και πέρα ως πέρα αληθινή: "αποκλεισμένος είμαι εγώ, γιατί δηλαδή επειδή είμαι εξαρτημένος δεν μπορώ να κάνω πράγματα ή επειδή είμαι μέσα, μετά όλα μπορούν να γίνουν. Αλλά για να μη λέω πολλά για μένα μία λέξη τα λέει όλα, ανεργία. Όταν δεν έχεις δουλειά δεν μπορείς να κάνεις τίποτα έτσι όπως τα έχουν κάνει. Υπάρχει αδυναμία πραγματοποίησης ονείρου, το οποίο όνειρο είναι και αυτό φτιαχτό, μη νομίζεις φτιαχτό είναι αλλά σκέψου δεν έχεις δικαίωμα ούτε σε αυτό. Δεν ξέρω, τι να πω, δεν υπάρχει κάπου, κάτι, ένας θεσμός που να ξέρεις ότι δουλεύει ρε παιδί μου, να μπορείς να τον πιστέψεις, τίποτα, το μόνο που υπάρχει είναι μία άνομη δικαιοσύνη.

CASEID 5

Η πέμπτη συνέντευξη έγινε με τον Βαγγέλη Σ. Ο Βαγγέλης είναι 27 χρονών, γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα και είναι ανύπανδρος. Ζει με την οικογένειά του. Έχει τρία αδέρφια εκ των οποίων ο ένας έχει και αυτός σχέση με τα γαρκωτικά. Ο πατέρας του είναι μικροπωλητής, όπως και η μητέρα του (γυρολόγοι) και επίσης και οι δύο δεν έχουν ^{πιάσει} πάει σχολείο. Σχολείο δεν έχει ούτε και ο ίδιος, μόνο στις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού. Η απάντησή του στο γιατί σταμάτησε τόσο νωρίς, ήταν: "δεν τα έπαιρνα μωρέ, τι να έκανα;" Όλα τα αδέρφια δεν είχαν σχολική μόρφωση, το μόνο που τα διαφοροποιούσε ήταν σε ποια τάξη σταμάτησαν το σχολείο. Να πούμε σε αυτό το σημείο ότι ο Βαγγέλης είναι τσιγγάνος, και αυτό το λέμε όχι για να τονίσουμε το τσιγγάνος αλλά για να δούμε τα στοιχεία εκείνα που ίσως είναι διαφορετικά από τους άλλους τους υπόλοιπους Έλληνες.

Χρήση άρχισε να κάνει γύρω στα 22-23 του χρόνια. Η ουσία με την οποία άρχισε ήταν κοκαΐνη. Είναι, ίσως, η μοναδική περίπτωση όπου η ουσία έναρξης ήταν η κοκαΐνη. Ο Βαγγέλης, όπως μας είπε, έπαιζε ποδόσφαιρο σε μία ερασιτεχνική ομάδα. Δεν έπινε, δεν κάπνιζε απλά δούλευε και έπαιζε ποδόσφαιρο. Φυσικό ήταν να τον ρωτήσουμε πώς έγινε, τι συνέβη και άρχισε τη χρήση κοκαΐνης. "δούλευα τότε με τους δικούς μου, τότε στα ναυπηγεία, παράλληλα πούλαγα και τίποτα "μαύρο", τίποτα "φούντα". Όχι πολλά πράγματα έτσι να βγαίνει το μεροκάματο. Να φανταστείς δεν έπινα ούτε "μαύρο", μία φορά το χρόνο έπαιρνα κάνα-δυο ντουμάνια, έτσι για το χαβαλέ. Ήμουν μία φορά και κάναμε νταλαβέρι και ήταν ένας τύπος που είχε στρώσει κάτι γραμμές και τις έπινε, ξέρεις τις ρούφαγε από τη μύτη. Ε, τον ρώτησα τι είναι αυτό ρε, να πάρω λίγο και εγώ; Έτσι πήρα και έβαλα λίγο στα δόντια μου, παγώσανε, σε λίγο πήρα και λίγο για τη μύτη. Αυτό ήταν, σιγά-σιγά έπαιρνα όλο και περισσότερο και πλέον έπινα κάθε μέρα κόκα.

"Άρχισα να διακινώ και κοκό εκτός από χασίς, είχα πάρει και ένα αυτοκίνητο εκείνη την περίοδο, είχα και μία κοπελιά, είχα έξοδα, καταλαβαίνεις. Εκτός από τη διακίνηση άρχισα να κλέβω, να σπάω περίπτερα, βενζινάδικα, αυτοκίνητα, να κλέβω μηχανές και τέτοια. Ήθελα πάρα πολλά λεφτά, έφτασα να θέλω μισό εκατομμύριο τη μέρα. *Δε νομίζεις ότι υπερβάλεις, μισό εκατομμύριο είναι πολλά λεφτά, δεν νομίζεις;* "ναι, είναι αλλά δεν με ικανοποιούσε πλέον να παίρνω κόκα από τη μύτη, και άρχισα το free base, την έψηνα. Άμα πίνεις και είσαι και πότης δεν σου φτάνουν ούτε 20-30 γραμμάρια τη μέρα. *Δεν χρησιμοποιούσες άλλη ουσία;* "όχι ρε, εγώ ήμουν κοκάκιας, τίποτα άλλο δεν έπαιρνα, ούτε τρυπιόμουνα, αφού είμαι διαβητικός και άμα κάνω καμιά βλακεία πάει πέταξα", την πρέζα την έμαθα εδώ μέσα. *Τι εννοείς;* "ε, να εδώ δεν έχει ότι θες αλλά δεν υπάρχουν και λεφτά, καταλαβαίνεις, και έτσι έπαιρνα πότε-πότε λίγη πρέζα".

Για ποιο λόγο ακριβώς είσαι τώρα εδώ; "για κόκα, είχα πάνω μου κόκα, αλλά έχω και κάτι κλοπές και τέτοια". *Τι ποινή σου έχουν επιβάλλει;* "19 μήνες, έχω κάνει γύρω στους 10, σε λίγο θα φύγω". *Τώρα πίνεις τίποτα;* "όχι, μόνο κανένα "μαύρο" και αυτό πολύ αραιά". *Παλιότερα είχες άλλη εμπλοκή με τη δικαιοσύνη, έχεις ξαναμπει στη φυλακή;* "πάλι για κόκα ήμουν, δεν είχα κάτσει πολύ, δεν θυμάμαι ακριβώς".

Παρακολουθείς κάποιο πρόγραμμα αποτοξίνωσης ή μόνος σου προσπαθείς να το κόψεις; "παρακολουθώ το ΚΕ.Θ.Ε.Α, αλλά προσπαθώ και από μόνος μου".

Θες να μου πεις λίγο για αυτό που ανέφερες, ότι εδώ μέσα έμαθες την πρέζα; "κοίτα όταν είσαι στη Β' (εννοεί την πτέρυγα ή ακτίνα) και είναι δεν ξέρω και εγώ 200-300 άτομα και βλέπεις να τρυπιούνται και να πίνουν σχεδόν όλοι, ε, δεν μπορείς, καταλαβαίνεις. Ήταν είχα πρωτομπεϊ ήμουν στη Γ', μετά όταν ξαναμπεϊ ήμουν πάλι στη Γ' αλλά μετά με βάλανε στη Β'. Ζήτησα δύο φορές από τον κύριο Αραβαντινό να με πάει στην Α' ή στη Γ' αλλά δεν με πήγε. Εγώ χαφιάς της φυλακής δεν γίνομαι, και ξέρεις γιατί, εκτός ότι δεν το γουστάρω αν πω τίποτα την άλλη μέρα θα με βρουν μαχαιρωμένο, όπου και να με πάνε". *Δηλαδή για να σε αλλάξει πτέρυγα έπρεπε να τους πεις κάτι;* "ακριβώς", *και τι ήθελε να του πεις;* "τι να ήθελε, ονόματα που κάνουν νταλαβέρι μέσα στη φυλακή, τι να θέλει; Και να πεις ότι δεν είχα και αιτία, αφού είμαι διαβητικός, παθαίνω κρίσεις, κάνω ενέσεις ινσουλίνης, έχω λόγο να πάω αλλού, ας πάω στην Α', μαζί με τους ληστές και τους δολοφόνους, τουλάχιστον εκεί δεν έχει τα ναρκωτικά που έχει εδώ".

Και γιατί σε αλλάξανε από τη Γ' που ήσουν πριν; "είχα κάτι προβλήματα με τους Αλβανούς, χρωστούσα και κάτι λεφτά, αλλά τώρα σχεδόν ξόφλησα". *Τι εννοείς χρωστούσες;* "κοίτα, εδώ μέσα υπάρχει τοκογλυφία, ξέρεις για ένα πακέτο τσιγάρα μπορεί να γίνει πανικός, αλλά τώρα έχω ξεμπερδέψει. Ας είναι καλά και οι δικοί μου, κάθε μήνα έχω 20.000 στην καντίνα, ευτυχώς". *Σε έχουν βοηθήσει οι δικοί σου;* "βέβαια, με αγαπάνε πολύ, και όταν είχα ξαναμπεϊ και είχα βγει με είχαν βοηθήσει πολύ και τώρα που θα βγω πάλι θα με βοηθήσουν. Και μέσα που είμαι, έρχονται στο επισκεπτήριο, μια χαρά είναι". *Η κοπελιά που είχες, τι έγινε, υπάρχει ακόμα;* "όχι, με έστειλε όταν ήμουνα χάλια με την κόκα, ήμουν με το ένα πόδι στο γκρεμό και μου έδωσε μία και βρέθηκα και με τα δύο. Είχε όμως και δίκιο, είχα ξεφτιλιστεί τελείως, με είχαν δει στη γειτονιά της να κλέβω, τι να κάνει και αυτή, τέλος πάντων. Έμαθα ότι μετά από μένα έμπλεξα με έναν τύπο και είχε πέσει στα χάπια, κρίμα".

Και τώρα που θα βγεις σε λίγο καιρό τι θα κάνεις; "καταρχήν θα αρχίσω να δουλεύω, πρόβλημα δεν θα υπάρξει γιατί θα πάω μαζί με τους δικούς μου, την ξέρω την δουλειά, μετά θα ψάξω να βρω μια κοπελίτσα για να παντρευτώ και να κάνω

οικογένεια, να ησυχάσω, αρκετά πια. Και με τα ναρκωτικά; "αφού είπαμε, τέ' δεν πρόκειται να ξαναπάρω".

CASEID 6

Ο Γιάννης Κ. γεννήθηκε στο Αγρίνιο και ζούσε στην Αθήνα με τήν τη γυναίκα του και τα πέντε παιδιά του. Εκτός από τους γονείς του έχει και άλλα εννιά αδέρφια. Ο πατέρας του ήταν ψαράς και η μητέρα του ιδιωτικός υπάλληλος. Ο ίδιος είναι ψαράς. Σχολείο έχει πάει μόνο δημοτικό, ενώ οι γονείς του δεν έχουν πάει καθόλου.

Χρήση άρχισε να κάνει στα 19 του χρόνια και η ουσία με την οποία άρχισε ήταν το χασίς. Ξεκίνησε μαζί με κάτι άλλους για πλάκα και κόλλησε. Από τον συγγενικό του περίγυρο μόνο ο ένας αδερφός του έκανε χρήση ναρκωτικών, αλλά αυτός δεν είχε αναμιχθεί με τη δικαιοσύνη. Μετά συνέχισε με διάφορες ναρκωτικές ουσίες, όπως ο ίδιος χαρακτηριστικά λέει: "έχω πει τα πάντα". Σήμερα μπορεί να είναι πολυτοξικομανής, όπως λέει, αλλά ως κύρια ουσία κατάχρησης έχει την ηρωίνη. Η πρώτη του εμπλοκή με τη δικαιοσύνη έγινε στα 13 του χρόνια. Είχε πάρει ένα μηχανάκι. Μετά συνέχισε την παραβατική του δραστηριότητα με κύριο στόχο να μπορεί να καλύπτει τις ανάγκες του για ναρκωτικά. Το εισόδημά του από το επάγγελμά του δεν έφτανε για να καλύψει όλες του τις ανάγκες. Βγαίνοντας από την φυλακή κατά καιρούς δεν είχε σημαντικό πρόβλημα με την εύρεση εργασίας, αφού δούλευε μόνος του και δεν είχε την ανάγκη να τον προσλάβει κάποιος άλλος. Η συμπεριφορά της γυναίκας του ήταν πάρα πολύ καλή και όπως λέει και ο ίδιος "αν δεν ήταν και αυτή δεν ξέρω πού θα βρισκόμουν, με έχει στηρίξει πάρα πολύ". Επίσης, στήριξη είχε και από την οικογένειά του, από τα αδέρφια του, αλλά από εκεί που είχε παράπονο ήταν η κοινωνία, το σύστημα, όπως χαρακτηριστικά είπε.

"Τίποτα δεν λειτουργεί, όλοι τα παίρνουνε, αν δεν λαδώσεις δεν γίνεται τίποτα", ήταν τα λόγια του. "Είχα κάνει αίτηση για το πρόγραμμα της μεθαδόνης, είχα το νούμερο 1..., είχαν πει ότι θα πάρουν 3.000 άτομα, τίποτα ακόμα περιμένω. Ευτυχώς που μπαίνω και στη φυλακή και κάθομαι για λίγο καιρό καθαρός. Αλλά και εδώ χαμός γίνεται, περισσότερα ναρκωτικά υπάρχουν μέσα παρά έξω".

Τώρα για ποιο λόγο ακριβώς είσαι εδώ; "μου βρήκανε 40 χάπια και μου δώσανε 11 χρόνια, και μιλάμε για χάπια που τα παίρνω από το νοσοκομείο γιατί είμαι άπορος, και ένας πριν από μένα στο δικαστήριο με 1-2 κιλά μαύρο άκουσε 4 χρόνια. Άκου δικαιοσύνη και είμαι και εξαρτημένος. Εδώ δεξ (σε αυτό το σημείο σήκωσε τα μπατζάκια του παντελονιού του και μας έδειξε τα πόδια του, ήταν τρυπημένα παντού). Έχει και μία ακόμα υπόθεση που εκκρεμεί εις βάρος του, πρόκειται, όπως ο ίδιος μας είπε, για μία ληστεία για την οποία καταδικάστηκε σε 9 χρόνια φυλάκιση. "μπήκα στο σπίτι ενός στη γειτονιά και πήρα 63.000, για αυτό το λόγο έφαγα 9 χρόνια. Προσπαθώ να κάνω συγχώνευση και να βγω σε λίγο καιρό".

Όταν με το καλό βγεις πώς νομίζεις ότι θα σε αντιμετωπίσουν, η οικογένειά σου, το φιλικό περιβάλλον. Εργασία θα μπορείς να βρεις; "η γυναίκα μου και τα παιδιά μου θα με στηρίξουν το ξέρω, και ^{οι} υπόλοιποι από την οικογένειά μου, από τους άλλους δεν περιμένω τίποτα. Δουλειά θα κοιτάξω να δω μήπως μπορέσω να κάνω αυτό που έκανα με τα ψάρια, να πουλάω και τέτοια ξέρεις. Αν μπορέσω να κόψω τα ναρκωτικά θα ήμουν πολύ καλά, θα δούμε". Πως σκέφτεσαι να το καταφέρεις αυτό; "θα δούμε, μόνος μου, με τη βοήθεια των δικών μου μπορεί να ζητήσω βοήθεια και από κάποιο πρόγραμμα, είχα παρακολουθήσει παλιότερα το 18 ΑΝΩ, αλλά δεν είχα κάνει τίποτα, θα δούμε".

CASEID 7

Ο Δημήτρης Ζ. είναι 43 ετών και πριν τον εγκλεισμό του ζούσε στην Αθήνα. Είναι ανύπανδρος και έχει έναν αδερφό. Έχει πάει δημοτικό και μετά από αυτό παρακολούθησε μία τεχνική σχολή Γραφικών Τεχνών. Δούλεψε ως ναυτικός και αργότερα εξασκούσε το επάγγελμα του γραφίστα. Οι γονείς του είχαν σχολική μόρφωση δημοτικού, ο πατέρας του δούλεψε σε εργοστάσιο επεξεργασίας καπνού και η μητέρα του είχε ως κύρια ασχολία τα οικιακά.

Χρήση άρχισε σε ηλικία 20 ετών με χασίς. Ως κύρια αιτία θεωρεί την περιέργειά του αλλά και τον περίγυρό του, ο οποίος όπως λέει τον παρέσυρε. Παράλληλα με τη χρήση χασίς έκανε και χρήση χαπιών και άλλων ναρκωτικών ουσιών μέχρι που γνώρισε την ηρωίνη. Χρήση ηρωίνης έκανε για πρώτη φορά σε ηλικία 36 ετών.

Πρώτη επαφή με τη δικαιοσύνη είχε σε ηλικία 19 ετών για διάφορες κλοπές. Τώρα βρίσκεται στη φυλακή για αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών και η ποινή του είναι 4 χρόνια.

Ιδιαίτερα προβλήματα με την εργασία του ή το φιλικό του περιβάλλον δεν αντιμετώπιζε, αλλά με την ευρύτερη κοινωνία τα πράγματα δεν ήταν τόσο καλά, όπως ο ίδιος περιγράφει. "Δεν μπορούν να δεχτούν τον δικό σου τρόπο ζωής, θέλουν να σε βάλουν στα καλούπια τους". Μέσα στη φυλακή που βρίσκεται έχει κάνει αίτηση για την παρακολούθηση προγράμματος αποτοξίνωσης αλλά ακόμα περιμένει απάντηση.

Αυτό που φαίνεται να τον απασχολεί αρκετά είναι το μετά από την αποφυλάκιση. Όπως μας λέει: "δεν υπάρχει ένας σύλλογος αποφυλακιζομένων, δεν υπάρχει καμία υποδομή για μετά. Έτσι, τι να κάνει κάποιος που βγαίνει από τη φυλακή, όταν δεν έχει που να πάει, που να μείνει, τι να φάει, τι θα κάνει δεν θα παρανομήσει;" Αφού κανείς δεν σε θέλει, δεν σε παίρνουν στη δουλειά τους, βλέπεις κουβαλάς την ταμπέλα του φυλακισμένου και του πρεζάκια". Εκεί εστιάζει το πρόβλημα του κοινωνικού αποκλεισμού και υποστηρίζει ότι αν το σύστημα ήταν διαφορετικό τότε και η τύχη του κάθε εξαρτημένου θα ήταν καλύτερη.

CASEID 8

Ο Λευτέρης Τ. είναι 27 χρονών, είναι παντρεμένος με ένα παιδί και πριν εγκλεισθεί έμενε με την οικογένειά του στη Λαμία. Οι γονείς του δεν έχουν παρακολουθήσει σχολείο, ο πατέρας του είναι μάγειρας ενώ η μητέρα του εργάζεται στην εκκλησία. Ο ίδιος ήταν, πριν τον εγκλεισμό, ^{από} άνεργος. Παρακολούθησε σχολείο μέχρι το γυμνάσιο. Έχει δύο αδέρφια και κανείς δεν έχει πρόβλημα με ναρκωτικά ή με τη δικαιοσύνη.

Χρήση άρχισε σε ηλικία 15 ετών και η ουσία ήταν το χασίς. Από το χασίς πέρασε στα χάπια και σιγά-σιγά έφτασε στην ηρωίνη. Δεν υπάρχει άλλη αξιόποινη πράξη στο ενεργητικό του εκτός από την τωρινή, η οποία είναι κατοχή ναρκωτικών προς πώληση. Η αντιμετώπιση της κατάστασής του από την οικογένειά του αλλά και από το ευρύτερο περιβάλλον του είναι αρκετά καλή. Όσον αφορά ερώτηση σχετική με τον

κοινωνικό αποκλεισμό δεν απάντησε. Γενικά ήταν λιγομίλητος και χωρίς επιθυμία για συζήτηση.

CASEID 9

Ο Κώστας Α. είναι 38 ετών, ανύπανδρος και πριν τον εγκλεισμό του έμενε μόνος του στη Θεσσαλονίκη. Έχει μία αδερφή, η οποία δεν έχει καμία σχέση με χρήση ναρκωτικών αλλά ούτε και με τη δικαιοσύνη. Έχει παρακολουθήσει σχολείο μέχρι το δημοτικό και μετά παρακολούθησε μία Σχολή Διακοσμητών. Το επάγγελμά του ήταν ψαράς και αργότερα ναυτικός. Οι γονείς του δεν είχαν πάει σχολείο, ο πατέρας του ήταν και αυτός ψαράς ενώ η μητέρα του ασχολούταν με τα οικιακά.

Χρήση άρχισε να κάνει στα 13 του χρόνια, με χασίς και χάπια. Αργότερα πέρασε στην ηρωίνη. Στα 19 του χρόνια είχε την πρώτη του εμπλοκή με τη δικαιοσύνη για κατοχή μαριχουάνας, στην Αφρική. Τώρα βρίσκεται στη φυλακή για κατοχή ναρκωτικών και η ποινή που του έχει επιβληθεί είναι 6 χρόνια. Το δικαστήριο του αναγνώρισε την τοξικομανία. Έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα του 18 ΑΝΩ αλλά οι συνθήκες δεν του άρεσαν και το παράτησε.

Ήταν και ο Κώστας ένας από αυτούς που μας μίλησε για το σύστημα των φυλακών. Είπε και αυτός για το λάθος που γίνεται με τα διάφορα άτομα που φυλακίζονται για ένα μη σοβαρό αδίκημα, για τις συνθήκες της φυλακής και για το τελικό αποτέλεσμα. "Αντί να φτιάχνει ανθρώπους τελικά μάλλον τους χαλάει", ήταν τα λόγια του. Έχω δει άτομα που ενώ μπήκαν για κάποιο λόγο, όσο ήταν στη φυλακή έμαθαν την πρέζα και όταν βγήκαν γίνανε χειρότεροι και μετά αρχίσανε το μέσα έξω. Και εγώ μπαινοβγαίνω, πότε για ναρκωτικά, πότε για κλοπές, τι να κάνω αφού τη χρειάζομαι". Όταν αποφυλακίζοσουν κατά καιρούς, ποια ήταν η αντιμετώπισή σου από τους δικούς σου αλλά και γενικότερα, από φίλους και από την κοινωνία; "Ε, δεν ήταν και όλα μια χαρά, οι γονείς μου είχαν πεθάνει, οι φίλοι μου, οι περισσότεροι ήταν εξαρτημένοι, οπότε η αντιμετώπιση ήταν καλή, αλλά οι άλλοι ήταν πιο πέρα, με βάζανε στο περιθώριο. Αν σε πάρουνε χαμπάρι τι καπνό φουμάρεις και μάλιστα αν ξέρουνε ότι έχεις κάνει και φυλακή τότε δεν σε πλησιάζουν με τίποτα, σε βάζουν στην άκρη".

"Να φανταστείς έχω κάνει τα χαρτιά μου για τη μεθαδόνη και ακόμα περιμένω, αν θέλανε να μας βοηθήσουν θα μπορούσαμε να ξεμπερδεύαμε με αυτή την υπόθεση, θα έπαιρνα το φάρμακό μου, δεν θα είχα την ανάγκη να ψάξω να το βρω, ούτε να κλέψω, ούτε να πουλήσω, και θα μπορούσα να πάω και σε μία δουλίτσα. Τώρα, τίποτα από όλα αυτά, παρά μόνο φυλακή και τρύπημα, τι να κάνεις".

CASEID 10

Ο Ανδρέας Δ. είναι 27 ετών, είναι παντρεμένος και έχει ένα παιδί και πριν τον εγκλεισμό του έμενε στην Αθήνα. Σχολείο έχει παρακολουθήσει μέχρι τη Β' γυμνασίου και δούλευε ως βοηθός οδηγού και παράλληλα εργαζόταν σε μία κάβα. Οι γονείς έχουν πάει μέχρι το δημοτικό και ο πατέρας του εργαζόταν στο Δήμο, τώρα είναι συνταξιούχος ενώ η μητέρα του ασχολείται με τα οικιακά.

Χρήση άρχισε στα 15 του χρόνια και η ουσία με την οποία άρχισε ήταν το χασίς. Η συνέχεια ήταν χάπια και μετά ηρωίνη. Άλλη εμπλοκή με τη δικαιοσύνη δεν έχει παρά μόνο την τωρινή, η οποία αφορά το αδίκημα της αγοράς-κατοχής-μεταφοράς ναρκωτικών ουσιών. Η ποινή που του επιβλήθηκε είναι 6 χρόνια και όπως λέει, το δικαστήριο τον αναγνώρισε ως περιστασιακό χρήστη. Έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα του 18 ΑΝΩ και του ΚΕ.Θ.Ε.Α και αυτή τη στιγμή είναι "καθαρός".

Η συμπαράσταση της οικογένειάς του αλλά και της γυναίκας του είναι από τους σημαντικότερους παράγοντες που τον βοήθησαν να "καθαρίσει" αλλά και να κρατιέται έτσι. Τώρα περιμένει να αποφυλακισθεί και να γυρίσει κοντά τους. Προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού, όπως λέει και ο ίδιος, υπάρχουν αλλά για τον ίδιο μάλλον θα είναι μικρά, αφού η οικογένειά του τον έχει βοηθήσει αλλά και θα τον βοηθάει, δουλειά μάλλον θα βρει, πιστεύει ότι στην κάβα που εργαζόταν δεν θα υπάρξει πρόβλημα να ξαναπάει. Όπως λέει: "όταν έμαθαν τι μου συμβαίνει ήθελαν να βοηθήσουν με κάθε τρόπο, ευτυχώς είμαι τυχερός, και άμα βγω δεν πιστεύω να ξανακυλήσω".

CASEID 11

Ο Κώστας Γ. είναι 40 ετών, ανύπανδρος και έχει άλλα δύο αδέρφια εκ των οποίων ο ένας, ο Νίκος είναι και αυτός στη φυλακή για ναρκωτικά, ενώ ο άλλος, ο μικρότερος κάνει και αυτός χρήση αλλά δεν έχει αναμιχθεί με τη δικαιοσύνη. Ο πατέρας του έχει πάει σχολείο σε μερικές τάξεις του γυμνασίου ενώ η μητέρα του δημοτικό.

Ο Κώστας είναι πτυχιούχος της Ανωτάτης Βιομηχανικής Πειραιώς. Χρήση άρχισε σε ηλικία 16 ετών με χασίς. Η πορεία του, όσον αφορά τα ναρκωτικά ήταν χασίς, χάπια και σιρόπια και ηρωίνη, χωρίς βέβαια να αποκλείεται και η παράλληλη χρήση διαφορετικών ναρκωτικών ουσιών. Το επάγγελμά του ήταν δημόσιος υπάλληλος αλλά όταν είχε μπει κατά το παρελθόν στη φυλακή και στη συνέχεια αποφυλακίστηκε έχασε αυτή τη δουλειά. Ήταν μάλιστα η πρώτη αναφορά που μας έκανε όσον αφορά τον αποκλεισμό. Πιο συγκεκριμένα, μας ανέφερε ότι αντί η πολιτεία να μεριμνά και να φροντίζει κάποιον άνθρωπο με διάφορα προβλήματα, αυτή έρχεται και του στερεί ένα βασικό αγαθό, όπως αυτό της εργασίας, και έτσι τον αποκλείει από την ευρύτερη κοινωνία, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να εκπληρώσει τις βασικές του ανάγκες και επιθυμίες".

Η πρώτη του επαφή με τη δικαιοσύνη έγινε το 1989, πάλι για ναρκωτικά, συγκεκριμένα, για κατοχή και η ποινή που του είχε επιβληθεί ήταν δύομισι χρόνια. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, μετά από αυτό το συμβάν, ο Κώστας έχασε τη δουλειά του. Έτσι στη συνέχεια εργάστηκε ως οδηγός ταξί, σε δικό του όχημα. Σε ερώτηση πως άρχισε τη χρήση ναρκωτικών, ο Κώστας μας είπε ότι καθοριστικό ρόλο έπαιζαν οι παρέες. Ο ίδιος δεν ανέφερε κάτι για τον μεγαλύτερο αδερφό του, με τον οποίο και την πρώτη φορά αλλά και τώρα είχαν καταδικαστεί μαζί, αλλά προφανώς όταν ανέφερε την παρέα του ως καθοριστικό παράγοντα, θα συμπεριλάμβανε και τον αδερφό του. Σε ερώτηση αν είχε ποτέ προχωρήσει στη διάπραξη άλλων αξιόποινων πράξεων, πέρα από αυτές που αφορούσαν τις παραβάσεις του Νόμου περί ναρκωτικών, όπως κλοπές, διαρρήξεις, ληστείες ή οτιδήποτε παρεμφερές, ο Κώστας απάντησε αρνητικά λέγοντας ότι ποτέ δεν είχε κλέψει, και τόνισε ότι αν έφτανε στο σημείο να μην είχε καθόλου λεφτά, το πιο πιθανό είναι ότι δεν θα έκλεβε.

Θέλοντας να επιμείνουμε λίγο περισσότερο σε αυτό το στοιχείο, τον ρωτήσαμε, υποθετικά πάντα, τι νομίζει ότι θα μπορούσε να είχε συμβεί αν την περίοδο που τον

είχαν απολύσει από την πρώτη του δουλειά, στη συνέχεια έμενε άνεργος. Η απάντησή του ήταν γρήγορη και άμεση: "θα με βοηθούσαν οι δικοί μου, τα αδέρφια μου μέχρι να μπορέσω να βρω κάτι. Αλλά για να μην ακουστώ και απόλυτος, ποτέ δεν ξέρεις τι σου ζημερώνει".

Τώρα για ποιον ακριβώς λόγο βρίσκεσαι εδώ; "για ναρκωτικά, τι άλλο, αγορά, κατοχή, χρήση και όλα αυτά". Τι ποινή σου έχει επιβληθεί; "8 χρόνια παρόλο εξαρτημένος, είναι το σύστημα τέτοιο, τι να κάνουμε". Έχεις παρακολουθήσει κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα; "όχι, δεν έχω πάει, δεν τα θεωρώ και πολύ εντάξει". Γιατί το λες αυτό; "πήγε ο αδερφός μου στη μεθαδόνη και τον διώξαν, ακόμα και εκεί μέσα αποκλεισμός υπάρχει, τι να λέμε". Η αντιμετώπιση που βρήκες όταν είχες αποφυλακιστεί την πρώτη φορά, όπως είπες όσον αφορά τον εργασιακό χώρο δεν ήταν πολύ καλή. Από άλλα πρόσωπα αλλά και γενικότερα από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, ποια υπήρξε η αντιμετώπιση; "Κοίτα, όταν ο εργοδότης μου, που τυγχάνει να είναι το δημόσιο, άρα πιο γενικά, η πολιτεία, με αντιμετωπίζει με αυτό τον τρόπο τι μπορώ να περιμένω από την ευρύτερη κοινωνία; Οι δικοί μου ήταν πάρα πολύ καλοί απέναντί μου, οι φίλοι μου, όλοι, ανεξάρτητα τοξικομανείς ή όχι, με δεχτήκανε αλλά όταν σου γυρνάνε την πλάτη κάποιοι που είναι στην ουσία οι πρώτοι που πρέπει να νοιαστούν και να ενδιαφερθούν, τότε τα πράγματα είναι λίγο δύσκολα. Αν εγώ δεν είχα αυτή τη δουλειά, τη δικιά μου δουλειά, όπως συμβαίνει πιστεύω με τους περισσότερους, γιατί δεν λέω ότι αντιμετώπισαν άσχημα μόνο εμένα, όποιος και να ήταν στη θέση μου τα ίδια θα πάθαινε, θα αναγκαζόμουν να κλέψω, να ληστέψω και δεν ξέρω και εγώ τι άλλο να κάνω, παρόλη τη βοήθεια των δικών μου. Γιατί μη νομίζεις βάρος είσαι, μπορεί να σε αγαπάνε και να στο δείχνουν, αλλά δεν παύει να είσαι βάρος, τόσο υλικά όσο και ψυχολογικά, ηθικά.

CASEID 12

Ο Νίκος Γ. είναι ο αδερφός του Κώστα, είναι 43 ετών, παντρεμένος. Ο Νίκος εργαζόταν ως έμπορος, είχε δικό του μαγαζί. Και αυτός, όπως ο αδερφός του ο Κώστας, φοιτούσε στην Ανωτάτη Βιομηχανική Πειραιώς, αλλά αυτός την παράτησε. Πήγε και παρακολούθησε μαθήματα και τελείωσε μία Σχολή Λογιστών. Δεν

εργάστηκε όμως σε αυτό το αντικείμενο, αφού είχε το δικό του μαγαζί εργαζόταν ως έμπορος.

Χρήση άρχισε σε ηλικία 18 ετών και αυτός με χασίς. Η πορεία ήταν παρόμοια με αυτή του αδερφού του, από το χασίς στα χάπια και από εκεί με παράλληλη χρήση έφτασε στην ηρωίνη. Η πρώτη του επαφή με τη δικαιοσύνη ήταν το 1989, για την ίδια υπόθεση με αυτή του αδερφού του, για ναρκωτικά. Και ο Νίκος εκτιμά ότι σημαντικός παράγοντας για την έναρξη αλλά και για την συνέχιση της χρήσης ναρκωτικών, ήταν οι παρέες και η έλλειψη πληροφόρησης από το κράτος. Το τωρινό αδίκημα είναι το ίδιο που κατηγορείται και ο αδερφός του, δηλαδή αγορά, κατοχή και χρήση ναρκωτικών. Σε ερώτηση αν είχε διαπράξει ποτέ κάποιο άλλο αδίκημα, πέρα από παραβάσεις του Νόμου περί ναρκωτικών, μας απάντησε αρνητικά και πρόσθεσε ότι δεν υπήρξε ποτέ η ανάγκη για κάτι τέτοιο, αφού δεν είχε χρηματικό πρόβλημα. Το μαγαζί που είχε του πρόσφερε το εισόδημα για να καλύπτει τις ανάγκες της οικογένειάς του αλλά και την δική του, προσωπική, ανάγκη για αγορά ηρωίνης.

Η άποψή του για τον αποκλεισμό του χρήστη, αρχικά, αλλά και για αυτόν του πρώην φυλακισμένου είναι ότι αυτοί που θα έπρεπε να κάνουν κάτι δεν κάνουν τίποτα, και όχι μόνο αυτό αλλά δυσχεραίνουν και την προσπάθεια άλλων που κάτι κάνουν. Το κυριότερο για τον Νίκο είναι η πληροφόρηση. Όπως μας είπε χαρακτηριστικά: "αν πεις μερικές αλήθειες στον κόσμο για τους τοξικομανείς στον κόσμο, που δεν ξέρει τι του γίνεται, τότε μπορεί να αλλάξουν ορισμένα πράγματα, τόσο αντιμετώπισης των ήδη τοξικομανών αλλά και αυτών που πρόκειται να γίνουν τοξικομανείς, που βρίσκονται στα πρώτα στάδια".

CASEID 13

Ο Νίκος Μ. είναι 48 ετών, διαζευγμένος με δύο παιδιά, μικροπωλητής στο επάγγελμα. Σχολείο έχει πάει μέχρι τη Γ' δημοτικού. Οι γονείς του δεν έχουν πάει σχολείο, ο πατέρας του ήταν μανάβης και η μητέρα του ασχολούταν με τα οικιακά.

Χρήση άρχισε σε ηλικία 13-14 ετών με χασίς, στη συνέχεια δοκίμασε χάπια, μαύρο και τέλος ηρωίνη. Από το 1979 ξεκινά η εξάρτηση από την ηρωίνη. Πρώτη επαφή με τη δικαιοσύνη έχει το 1973 για μηχανάκια, διάφορα γραψίματα. Αυτή τη στιγμή είναι

στη φυλακή για παράβαση του Νόμου περί ναρκωτικών και συγκεκριμένα αγορά, κατοχή, χρήση ναρκωτικών. Η ποινή που του έχει επιβληθεί είναι δύομισι χρόνια αλλά είναι υπόδικος και για μία άλλη υπόθεση και αυτή με ναρκωτικά.

Όταν αποφυλακίζόταν η αντιμετώπιση που είχε από τους δικούς του ήταν καλή, όπως μας λέει ο ίδιος. Αλλά συνεχίζοντας λέει: "ότι και για αυτούς δεν είναι εύκολο να ασχολέσαι συνέχεια με έναν άρρωστο".... από το ευρύτερο περιβάλλον πάντως δεν υπάρχει καμία αποδοχή, και όταν λένε ότι εντάξει δεν τρέχει τίποτα, ψέματα είναι κανείς δεν μπορεί να σε δεχτεί όταν ξέρει ότι είσαι πρεζάκιας ή πρώην φυλακισμένος...ευτυχώς που εγώ έχω δική μου δουλειά και θα φάω ένα κομμάτι ψωμί".

Έχει παρακολουθήσει κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα; "ναι, το 18 ΑΝΩ αλλά δεν έγινε τίποτα, έφυγα...αλλά που λες αν κουβαλάς την ταμπέλα πάνω σου δεν σε αφήνουν να κάνεις τίποτα, ούτε οι μεν ούτε οι δε".

CASEID 14

Ο Χρήστος Κ. είναι 36 ετών, είναι ανύπανδρος και ζούσε στην Αθήνα. Σε ερώτηση για το τι επάγγελμα έκανε πριν εγκλειστεί, απάντησε άνεργος αλλά στην ουσία είπε ήμουν έμπορος ναρκωτικών. Σχολείο έχει πάει μέχρι τη Α' λυκείου. Οι γονείς του δεν είχαν σχολική μόρφωση και το επάγγελμα του πατέρα του ήταν εργάτης και της μητέρας του οικιακά.

Χρήση άρχισε σε ηλικία 16-17 ετών με κοκαΐνη. Από την ηλικία των 20 ετών είναι εξαρτημένος από την κοκαΐνη. Παράλληλα διακινεί και κάνει εμπόριο ναρκωτικών. Η πρώτη του επαφή με τη δικαιοσύνη έγινε σε ηλικία 16 ετών και το αδίκημα για το οποίο κατηγορήθηκε ήταν τα ναρκωτικά. Η ποινή που του επιβλήθηκε ήταν 20 μήνες εγκλεισμός με 3ετή αναστολή. Έχει σύνολο 5 καταδίκες, όλες για ναρκωτικά, σε Ελλάδα και εξωτερικό. Άλλου είδους αδικήματα δεν έχει διαπράξει, όπως ο ίδιος λέει.

Μιλώντας για τα ναρκωτικά και τις ποινές που επιβάλλονται για τα διάφορα αδικήματα που τα αφορούν, υποστηρίζει ότι όσον αφορά το αδίκημα της μύησης στα ναρκωτικά, θα έπρεπε να τιμωρείται με την αυστηρότερη ποινή. "Εγώ πολλές φορές θα μπορούσα να μύησω πιτσιρικάδες στα ναρκωτικά, και να παίρνουν αλλά και να πουλάνε για μένα, δεν είναι δύσκολο, του δείχνεις έναν τρόπο ζωής με χλιδή, γκόμενες, μαγαζιά και κόκα που ο πιτσιρικάς δεν θέλει πλέον να πει όχι. Αλλά κάτι τέτοιο δεν το έχω κάνει ποτέ μου. Δεν ξέρω πού και σε ποιον κατέληγε η κόκα που πουλούσα αλλά δεν έχω κάνει μύηση πιτσιρικάδων".

Εσύ πως άρχισες τα ναρκωτικά; "Εμπλεξα με διάφορες παρέες, μου άρεσε στην αρχή η αίσθηση που μου έδινε η κόκα και σιγά-σιγά μπήκα και στο εμπόριο, καταλαβαίνεις δεν έκανα τίποτα άλλο, το μόνο που με απασχολούσε ήταν να πω και να πουλήσω....Αυτό που εγώ έχω καταλάβει πάντως και αυτό που ευθύνεται είναι η εκμετάλλευση, τίποτα άλλο. Μπορεί να φταίει το περιβάλλον, η οικογένεια αλλά είναι τέτοιο το όλο σύστημα της διακίνησης των ναρκωτικών που δεν μπορεί να ξεφύγει κανείς. Ο νούμερο ένα παράγοντας είναι η εκμετάλλευση που γίνεται με τα ναρκωτικά".

Έχεις παρακολουθήσει κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα; "Ναι, έχω παρακολουθήσει το πρόγραμμα του ΚΕ.Θ.Ε.Α και του 18 ΑΝΩ, καλή δουλειά κάνουν εντάξει, αν θέλει και το άτομο που πάει να κάνει δουλειά, κάτι γίνεται. Αλλά τι να το κάνεις, όταν βγαίνεις δεν μπορείς να κάνεις και πολλά πράγματα". Τι εννοείς; "Κοίτα, η στήριξη που δίνεται σε ένα άρρωστο άτομο, όπως είναι ο εξαρτημένος, από το κράτος ή από τους διάφορους φορείς δεν είναι αυτή που θα έπρεπε να δίνεται. Υπάρχει διάκριση στην κοινωνία για τους τοξικομανείς αλλά και για τους φυλακισμένους, υπάρχει ρατσισμός".

Εσύ τι αντιμετώπιση βρήκες από την κοινωνία, την οικογένεια και το φιλικό περιβάλλον, όταν αποφυλακίζοσουν; "η οικογένεια κάνει ότι μπορεί, τι να κάνουν, ηλικιωμένοι άνθρωποι είναι, τόσο καταλαβαίνουν τόσο κάνουν. Αν καταλαβαίνουν περισσότερο μπορεί να μην σε αφήναν να έφτανες εκεί που έχεις φτάσει, καταλαβαίνεις τι εννοώ. Η κοινωνία πάλι δεν είναι έτοιμη να συνυπάρξει με τους διαφορετικούς, τους κακούς, έξω θυμάμαι όταν βγεις από τη φυλακή υπάρχουν κάποιοι οργανισμοί που μπορείς να απευθυνθείς και να σε βοηθήσουν, τουλάχιστον

τον πρώτο καιρό μετά τη φυλακή. Εδώ δεν υπάρχουν και πολλοί φορείς που μπορούν να σε βοηθήσουν αλλά και αν γίνεται κάτι είναι κάποιοι άλλοι που στέκονται εμπόδιο. Τι να κάνεις κάποια βοήθεια, ας πούμε, και μόλις βγαίνεις αποτοξινωμένος δεν έχεις πού να πας, πού να δουλέψεις, άρα τι θα κάνεις, είναι πιο εύκολο να παρανομήσεις και να ξανακυλήσεις".

CASEID 15

Ο Παναγιώτης Β. είναι 43 ετών, είναι παντρεμένος, και πριν εγκλεισθεί έμενε στη Αθήνα. Εργαζόταν ως οδηγός και έχει πάει σχολείο μέχρι το δημοτικό. Ο πατέρας του έχει πάει και αυτός σχολείο μέχρι το δημοτικό ενώ η μητέρα του δεν έχει πάει σχολείο. Ο πατέρας του δούλευε ως εργάτης ενώ η μητέρα του ασχολούταν μ^ε τα οικιακά. Έχει 11 αδέρφια εκ των οποίων, ένα έχει πρόβλημα με τη χρήση ηρωίνης.

Χρήση άρχισε σε ηλικία 24 ετών με χάπια και χασίς. Στη συνέχεια πέρασε στην ηρωίνη, με την οποία και εξαρτήθηκε. Η πρώτη του επαφή με τη δικαιοσύνη έγινε σε ηλικία 18 ετών με διάφορες παραβάσεις ενώ η πρώτη του εμπλοκή για ναρκωτικά έγινε σε ηλικία 25-26 ετών. Ως σημαντικό παράγοντα για την έναρξη της χρήσης ναρκωτικών βλέπει, τουλάχιστον για τη δική του περίπτωση, τις παρέες, οι περισσότεροι φίλοι του έπαιρναν ναρκωτικά και έτσι άρχισε και αυτός, όπως ο ίδιος λέει.

Όταν αποφυλακίζόσουν, ποια ήταν η αντιμετώπισή σου από την οικογένειά σου και τη κοινωνία γενικότερα; "Η οικογένειά μου με στήριζε πάντα, τα αδέρφια μου αλλά και η γυναίκα μου ήταν πάντα δίπλα μου. Χωρίς αυτούς δεν ξέρω που θα ήμουν τώρα, που θα είχα καταλήξει, γιατί αν μιλήσουμε για την πολιτεία τότε δεν ξέρω αν θα ζούσα καν". Γιατί το λες αυτό; "Γιατί δεν είχα καμία βοήθεια από κανέναν ξένο ή οργανισμό, μόνο από τους δικούς μου ανθρώπους, όπου και αν κοίταζα είτε για βοήθεια ή δουλειά δεν βρήκα τίποτα, εκεί που δούλευα ήταν ταξί του γαμπρού μου να φανταστείς. Αν δεν ήταν και αυτή η δουλειά δεν θα δούλευα πουθενά. Μετά από ένα σημείο και μετά δεν μπορούσα να δουλέψω καν, ήμουν πολύ άρρωστος κατά καιρούς, ξέρεις από την ηρωίνη".

Σε πρόγραμμα αποτοξίνωσης έχεις πάει; "Όχι, δεν έχω πάει, για να πας πρέπει να έχεις μέσον όπως τα έχουν κάνει, έχω κάνει αίτηση αλλά είναι τόσοι που περιμένουν που δεν ξέρω και εγώ πότε θα με πάρουν. Αλλά να σου πω και την αλήθεια, εδώ μέσα γίνεται χαμός από ναρκωτικά, βρίσκεις ότι θέλεις, πώς να μείνεις καθαρός ή να κάνεις μία θεραπεία; Δε γίνεται εύκολα".

CASEID 16

Ο Σπύρος Α. είναι 34 ετών, παντρεμένος με ένα παιδί, έμενε στην Αθήνα πριν τον εγκλεισμό του, σχολείο πήγε μέχρι τη Β' γυμνασίου και ήταν αυτοκινητιστής, είχε δικό του ταξί το οποίο δούλευε μόνος του. Ο πατέρας του έχει τελειώσει το δτάξιο γυμνάσιο ενώ η μητέρα του σταμάτησε στο δημοτικό. Ο πατέρας εργαζόταν ως δημόσιος υπάλληλος ενώ η μητέρα του ασχολούταν με τα οικιακά.

Χρήση άρχισε να κάνει σε ηλικία 14 ετών και η ουσία με την οποία ξεκίνησε ήταν διάφορα χάπια και σιρόπια. Συνέχισε με κάνναβη και κοκαΐνη. Ως βασικό παράγοντα που συντέλεσε στην έναρξη της χρήσης ναρκωτικών από τον ίδιο, θεωρεί την περιέργεια και την εφηβική φύση. Χαρακτηριστικά λέει: "όταν είσαι πιτσιρικάς είσαι αντιδραστικός, θες να πας κόντρα, όπου ακούς μη και μη πας και πέφτεις με τα μούτρα, εκτός αυτού είναι η επιθυμία να δοκιμάσεις διάφορα καινούργια πράγματα, φυσικά εδώ μπαίνει και ο σημαντικός παράγοντας της παρέας. Αν η παρέα σου πίνει αλλά πίνει μόνο και μόνο για δοκιμή και δεν είναι μπασμένη στα κόλπα τότε μπορεί και εσύ να σταματήσεις, αν είναι διαφορετικά τότε κολλάς και φτάνεις στα άκρα".

Επαφή με τη δικαιοσύνη δεν είχε άλλη φορά παρά μόνο τώρα. Το αδίκημα για το οποίο κατηγορείται είναι κατοχή και μεταφορά από κοινού ναρκωτικών. Η ποινή που του επιβλήθηκε ήταν 13 χρόνια κάθειρξη και στέρηση για πέντε χρόνια των πολιτικών του δικαιωμάτων. Σε ερώτηση αν το δικαστήριο αναγνώρισε τοξικομανία ή όχι αυτός μας είπε ότι δεν του αναγνώρισε την τοξικομανία ενώ υπήρχε. Όπως χαρακτηριστικά μας είπε στο δικαστήριο του είπαν: "αυτά τα πληρώνετε και τα παίρνετε", αναφερόμενος στην ποινή που του επιβάλλανε.

Σε ερώτηση πως εξοικονομούσε τα χρήματα για τη δόση του ο Σπύρος μας απάντησε "δεν έχω κλέψει ποτέ, ό,τι έβγαине και περίσσευε το αγόραζα, καταλαβαίνεις κόβεις από αλλού και το δίνεις στα ναρκωτικά, πάλι καλά που είχα και αυτό το ταξί". Οι δικοί σου πώς αντέδρασαν σε αυτό το γεγονός, ήξεραν ότι κάνεις χρήση ναρκωτικών; "Όχι, δεν γνώριζαν τίποτα. Στην ^{αρχή} δοκαρίστηκαν αλλά μετά μου συμπαραστάθηκαν, και αυτοί και η γυναίκα μου". Παρακολουθείς κάποιο πρόγραμμα αποτοξίνωσης; "Ναι, παρακολουθώ το 18 ΑΝΩ, προσπαθώ και είμαι αρκετό καιρό καθαρός". Ο Σπύρος, πρέπει να πούμε σε αυτό το σημείο ότι εργάζεται στην καντίνα που υπάρχει στο χώρο της φυλακής και δείχνει να είναι σε μία αρκετά καλή κατάσταση.

Συνεχίζοντας τη συζήτησή μας, ο Σπύρος έκανε λόγο για την άδικη, κατά τη γνώμη του, απόφαση που έβγαλε το δικαστήριο εις βάρος ^{του}. "χωρίς ποινικό μητρώο μου ρίξανε 13 χρόνια, βάλε που ήμουν και εξαρτημένος, τέλος πάντων. Δεν βρίσκεις άκρη, δεν υπάρχει περίπτωση να σου κάνουν καλό, κανείς δεν ενδιαφέρεται για σένα πέρα από τους ανθρώπους σου. Από αυτά που έχω συναντήσει μπορώ να πω ότι δεν υπάρχει καμία υποστήριξη, καμία πρόνοια για τον τοξικομανή. Και ύστερα μου συζητάς για αποκλεισμό, από τι αποκλεισμό, αφού ποτέ δεν υπήρξες μέσα για να σε βγάλουνε από το παιχνίδι. Εδώ έχω το ταξί μου και ελπίζω βγαίνοντας να το δουλέψω, μπας και μπορέσω και πάλι να στρώσω τη ζωή μου και φοβάμαι αν θα με αφήσουν να δουλέψω ή όχι". Γιατί τι εννοείς; "μπορεί να μη μου δώσει την απαραίτητη κάρτα για να μπορέσω να δουλέψω το ταξί μου, καταλαβαίνεις για τι πράγμα μιλάμε, να έχεις μία δουλειά, να μην θες να επιβαρύνεις κανέναν και να μην σε αφήνουν, αυτό γράψε είναι αποκλεισμός....πρέπει να φύγω τώρα, πρέπει να πάω καφέδες, εντάξει; Γεια σου".

CASEID 17

Ο Νίκος Θ. είναι 44 ετών, ανύπανδρος και πριν την απόφυλάκισή του έμενε στην Αθήνα. Εργαζόταν ως οικοδόμος και σταμάτησε το σχολείο όταν τελείωσε το γυμνάσιο. Οι γονείς του δεν έχουν πάει σχολείο και είναι και οι δύο εργάτες.

Χρήση άρχισε να κάνει σε ηλικία 20 ετών και η ουσία με την οποία ξεκίνησε ήταν βαρβιτουρικά χάπια. Στη συνέχεια πέρασε στη χρήση χασίς και ηρωίνης. Την κύρια

αιτία έναρξης την προσδιορίζει σε διάφορα παιδικά ψυχολογικά τραύματα. Όταν τον ρωτήσαμε να μας πει περισσότερα για αυτή την περίοδο της ζωής του δεν θέλησε να συνεχίσει, κάτι βέβαια που έγινε σεβαστό. Αυτό που θα πρέπει να παρατηρήσουμε εδώ είναι το γεγονός ότι ο Νίκος ήταν λιγομίλητος καθ' όλη την διάρκεια της συζήτησής μας.

Πρώτη επαφή με τη δικαιοσύνη είχε σε ηλικία 22 ετών για το αδίκημα της εξύβρισης. Αυτό είναι ένα στοιχείο που πήραμε από την ανάγνωση του φακέλου του, γιατί όταν ρωτήσαμε τον ίδιο μας απάντησε ότι η πρώτη του επαφή έγινε σε ηλικία 26 ετών για το αδίκημα της απάτης κατά του δημοσίου. Αυτό ίσως συνέβη γιατί ο Νίκος συνέδεε την πρώτη επαφή του με τη δικαιοσύνη με την πρώτη φορά που καταδικάστηκε σε φυλάκιση.

Όσον αφορά διάφορες ερωτήσεις που του θέσαμε για τις σχέσεις του είτε με τους γονείς του είτε με φίλους, καθώς και την αντιμετώπιση που είχε όταν είχε αποφυλακιστεί μετά τον πρώτο εγκλεισμό του, ο Νίκος ήταν λιγομίλητος και η απάντηση που έδωσε ήταν: "όταν έχεις κάνει φυλακή τα πράγματα δυσκολεύουν πάρα πολύ. Είναι που είναι δύσκολα έρχεται και η φυλάκιση και γίνονται πάρα πολύ δύσκολα, αν σε αυτά βάλεις και το ότι είσαι πρεζάκιας, τότε είσαι χαμένος. Στιγματίζεσαι και όσο και να προσπαθήσεις να αλλάξεις δεν γίνεται τίποτα, πάντα για κάποιους θα είσαι αυτό που ήσουν πριν".

Στη συνέχεια τον ρωτήσαμε αν παρακολουθεί κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα και η απάντηση που μας έδωσε ήταν αρνητική. Σε αυτό το σημείο μας ρώτησε αν έχουμε κάτι άλλο να ρωτήσουμε γιατί θα ήθελε να φύγει, και έτσι τελειώσαμε.

CASEID 18

Ο Γιώργος Μ. είναι 31 ετών, παντρεμένος με δύο παιδιά. Τον τελευταίο καιρό πριν την φυλάκισή του ζούσε με την οικογένειά του στην επαρχία από όπου κατάγεται. Ενώ δήλωνε ως επάγγελμα εργάτης σε εργοστάσιο με πλαστικά, τον τελευταίο καιρό, και βρισκόμενος σε προσπάθεια αποτοξίνωσης, δούλευε ως αγρότης, σε χωράφια της

οικογένειάς του. Σχολείο έχει πάει μέχρι τη Β' γυμνασίου. Οι γονείς του έχουν πάει μέχρι το δημοτικό και είναι και αυτοί αγρότες.

Χρήση ξεκίνησε σε ηλικία 14 ετών με χασίς και χάπια. Μετά συνεχίζοντας τη χρήση των παραπάνω σε μεγαλύτερες ποσότητες ξεκίνησε τη χρήση ηρωίνης έως που εξαρτήθηκε από αυτή. Σημαντικός παράγοντας που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην έναρξη της χρήσης ήταν οι συναναστροφές, όπως ο ίδιος ^{πείσει}. Επίσης, άλλος ένας καθοριστικός παράγοντας, όπως υποστηρίζει, ήταν η μη ικανότητα των δικών του, γονείς και συγγενικό περιβάλλον, να διαγνώσουν τα σημάδια της χρήσης, έτσι ώστε να μπορέσουν να τον βοηθήσουν σε πρώιμο στάδιο χρήσης ώστε να μην φτάσει να εξαρτηθεί.

Η πρώτη του επαφή με τη δικαιοσύνη έγινε σε ηλικία 16 ετών για το αδίκημα της κλοπής. Κοιτάζοντας τον φάκελό του όμως κάτι τέτοιο δεν γίνεται αντιληπτό, αφού στο ποινικό του μητρώο δεν αναγράφεται τίποτα. Στη συνέχεια τον ρωτήσαμε γιατί έφυγε από την Αθήνα, όπου έμενε, και πήγε να ζήσει στο χωριό του. Αφού είχε κάποιο πρόβλημα ^{με} την εξάρτησή του από ναρκωτικές ουσίες, τον ρωτήσαμε μήπως θα ήταν προτιμότερο να έμενε εδώ και να αναζητήσει βοήθεια στις διάφορες θεραπευτικές κοινότητες που υπάρχουν στην περιοχή της πρωτεύουσας. Ο Γιώργος μας απάντησε πως ήταν καλύτερο για αυτόν να πάει να μείνει στο χωριό του, με ανθρώπους που τον αγαπούσαν και προπαντός μακριά από τα ναρκωτικά, "εδώ με το που βγαίνεις από την πόρτα σου μπορείς να βρεις ότι θέλεις, σε λίγο καιρό δεν θα χρειάζεται ούτε καν να βγεις από το σπίτι σου, θα τα κάνουν delivery. Άσε που είχαμε και οικονομικά προβλήματα, ενώ στο χωριό θα δούλευα μαζί με τον πατέρα μου, κάτι θα γινόταν. Είχα και σκοπό να κάνω προσπάθεια για αποτοξίνωση, μόνος μου. Επίσης εδώ μόλις μάθανε οι διάφοροι ότι είμαι τοξικομανής υπήρξε διαφορά στην αντιμετώπισή τους, δεν μας δέχονταν, σε βαθμό να μας διώχνουνε, για παράδειγμα από το σπίτι που μέναμε μας διώχνανε. Ενώ στο χωριό είναι διαφορετικά, είναι πιο ανθρώπινα".

Και τελικά τι έγινε εκεί που πήγες; "Εντάξει, στην αρχή ήταν καλά, δύσκολα γιατί είχα στερητικά και τέτοια, αλλά προσπαθούσα και με βοηθούσαν όλοι. Δούλευα παράλληλα και στα χωράφια, κάτι γινόταν. Έπινα κανένα τσιγάρο και τέτοια. Δεν πολυάντεχα σε αυτή την κατάσταση και όποτε μπορούσα ερχόμουν στην Αθήνα. Έτσι

με πιάσανε με μία ποσότητα και μου δώσανε 10 χρόνια και 5 μήνες. Δεν με βγάζανε τοξικομανή επειδή δεν τρυπιόμουν, καταλαβαίνεις άλλοι με μεγαλύτερες ποσότητες από μένα και ακούσανε λιγότερα χρόνια, και εμένα δεν τρυπιόμουν όσο ήμουν στη φυλακή και περίμενα τη δίκη μου, δεν μου αναγνωρίσανε τοξικομανία, είπανε αφού δεν τρυπιέσαι δεν είσαι τοξικομανής.....δεν δουλεύει τίποτα στο σύστημα αυτό".

CASEID 19

Ο Παναγιώτης Κ. είναι 33 ετών, παντρεμένος με δύο παιδιά. ^{από} Πριν τον εγκλεισμό του ζούσε με την οικογένειά του στην Αθήνα και εργαζόταν ως οδηγός. Ο ίδιος έχει τελειώσει το Λύκειο ενώ οι γονείς του έχουν τελειώσει το γυμνάσιο. Ο πατέρας του ήταν οδοντοτεχνίτης, τώρα είναι συνταξιούχος, ενώ η μητέρα του ήταν πωλήτρια σε super market.

Ο Παναγιώτης γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Ρωσία, εκεί πήγε και σχολείο. Χρήση ξεκίνησε όταν ήρθε στην Ελλάδα σε ηλικία 24 ετών. Η ουσία με την οποία ξεκίνησε τη χρήση ήταν η ηρωίνη. Ως σημαντικότερο παράγοντα θεωρεί τις παρέες που έκανε όταν είχε πρωτοέρθει στην Ελλάδα, αλλά και οι συνθήκες ζωής, όπως μας λέει, δεν ήταν και οι καλύτερες. "υπήρχε μία κάποια απομόνωση των ατόμων σαν και μένα και της οικογένειάς μου, καταλαβαίνεις, δεν είμαστε κάτι άλλο, Έλληνες είμαστε, αλλά δεν μπορέσαμε να επικοινωνήσουμε, να συμβιώσουμε με όλους το ίδιο".

Αυτή η καταδίκη είναι και η μοναδική που έχει. Τον πιάσανε με 57 καρτέλες με κάτι χάπια, τα οποία τα είχε αγοράσει και, όπως ο ίδιος λέει, πήγαινε για αποτοξίνωση. Η ποινή που του επιβλήθηκε είναι σχεδόν ένας χρόνος φυλάκισης. Από προγράμματα παρακολουθεί αυτή τη στιγμή αυτό του ΚΕ.Θ.Ε.Α.

Ο ίδιος πιστεύει ότι αν κάποιος θέλει να κάνει κάτι θα το κάνει. Είτε πρόκειται για αποτοξίνωση είτε πρόκειται για εργασία, η γνώμη του είναι ότι αν προσπαθήσει κανείς μπορεί να κάνει τα πάντα. Φυσικά θα μπορούσαμε εδώ να τον ρωτήσουμε ποια είναι η άποψή του για το γεγονός ότι όταν είχε έρθει από τη Ρωσία δεν μπόρεσε, όπως ο ίδιος μας είχε ήδη πει, να ενταχθεί εξ ολοκλήρου στην ελληνική κοινωνία και

πραγματικότητα, αλλά κάτι τέτοιο θεωρήθηκε αρκετά σκληρό και έτσι τελειώσαμε τη συζήτησή μας μαζί του.

CASEID 20

Ο Δημήτρης Κ. είναι 30 ετών, ανύπανδρος και πριν τον εγκλεισμό του ζούσε στη Λαμία. Σχολείο έχει πάει μέχρι το δημοτικό και ως επάγγελμα δηλώνει το εμπόριο μαναβικής. Επίσης έχει έναν αδερφό. Η μητέρα του έχει πάει και αυτή μέχρι το δημοτικό ενώ ο πατέρας του δεν έχει πάει καθόλου σχολείο. Και οι δύο γονείς του ασχολούνται με τη μαναβική.

Χρήση ξεκίνησε με χασίς σε ηλικία 15 ετών. "Ήταν η περιέργειά μου που με οδήγησε να πάρω ναρκωτικά", μας είπε. Συνέχισε με χασίς, χάπια και ηρωίνη, υπήρχαν περίοδοι που έκανε χρήση ενός μόνο είδους ναρκωτικού αλλά τον περισσότερο καιρό έκανε παράλληλη χρήση διαφόρων ουσιών.

Επαφή με τη δικαιοσύνη είχε όπως μας είπε ο ίδιος, για πρώτη φορά, σε ηλικία 23 ετών για το αδίκημα της απόπειρας χρήσης ναρκωτικών. Κοιτάζοντας όμως το φάκελό του είδαμε ότι η πρώτη του επαφή έγινε σε ηλικία 17 ετών για παράβαση του Αγορανομικού Κώδικα. Από αυτή την πρώτη του επαφή ακολούθησαν αρκετές ακόμα για το ίδιο αδίκημα, αδίκημα άμεσο σχετιζόμενο με το αντικείμενο της δουλειάς που έκανε. Και εδώ παρατηρείται μία σύγχυση όσον αφορά την πρώτη καταδίκη με την πρώτη φυλάκιση. Μετά από την καταδίκη του, σε ηλικία 23 ετών για ναρκωτικά, ακολούθησαν και άλλες για το ίδιο αδίκημα.

Δεν έχει παρακολουθήσει κάποιο θεραπευτικό πρόγραμμα αποτοξίνωσης και κανένα άλλο άτομο από το συγγενικό του περιβάλλον δεν αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα είτε με χρήση ναρκωτικών ουσιών είτε με τη δικαιοσύνη. Όπως ο ίδιος απάντησε σε αρκετές ερωτήσεις που του θέσαμε για την αντιμετώπισή του από τους δικούς του αλλά και από το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον, δεν είχε κανένα πρόβλημα και όποτε βρισκόταν μαζί τους όλα ήταν σαν να μην είχε συμβεί τίποτα. Μόνο από αυτά που είχε ακούσει ότι είχαν συμβεί σε άλλους έβλεπε ότι υπάρχει μία κάποια εχθρότητα προς τους χρήστες. Για αυτόν ήταν όλα μία χαρά, τώρα μάλιστα ήταν

καλύτερα αφού είχε μείνει καθαρός και μόλις θα έβγαινε θα "ησύχαζε", όπως μας είπε χαρακτηριστικά.

CASEID 21

Ο Ανδρέας Γ. είναι 39 ετών, ανύπανδρος, συζούσε όμως με μία κοπέλα για αρκετό διάστημα, πριν εγκλειστεί, στην Πάτρα. Εργαζόταν σε δικό του συνεργείο με μηχανάκια, που διατηρούσε στην Πάτρα. Σχολείο πήγε μέχρι το δημοτικό όπως και ο πατέρας του. Αντίθετα η μητέρα του δεν έχει πάει καθόλου σχολείο. Το επάγγελμα του πατέρα του είναι μεταφορέας και της μητέρας του οικιακά.

Χρήση έκανε για πρώτη φορά σε ηλικία 14 ετών, η ουσία με την οποία άρχισε ήταν το χασίς και στη συνέχεια τα χάπια. Στην ερώτηση ποιος ήταν ο καθοριστικός παράγοντας για την έναρξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών η απάντηση που πήραμε ήταν η εξής: "το έμαθα (χασίς) μέσα στη φυλακή. Είχα μπει για κάτι κλοπές και εκεί έμαθα να καπνίζω χασίς και να πίνω χάπια". Δηλαδή τότε έγινε η πρώτη σου επαφή με τη δικαιοσύνη; "Σε ηλικία 14 ετών, για κάτι κλοπές που με είχανε πιάσει μαζί με κάτι άλλους, εκεί ήταν που κάπνισα για πρώτη φορά. Μετά το έκοψα, είχα πολύ καιρό να πιω, μέχρι που γύρω στο 1980, σε ηλικία 19-20 ετών, άρχισα την ηρωίνη". Καλά και γιατί αφού είχες σταματήσει να κάνεις χρήση ναρκωτικών, άρχισες πάλι, και μάλιστα ένα σκληρό ναρκωτικό, όπως η ηρωίνη; "Η βασική αιτία ήταν κάποια προβλήματα που είχα τότε. Ένα από τα αδέρφια μου είχε τρακάρει και υπήρχε κίνδυνος να μείνει παράλυτος, ήταν πολύ χάλια. Έτυχα σε στιγμή αδυναμίας, βρέθηκαν τα άτομα που είχαν να μου δώσουν και έτσι έγινε η αρχή μου".

Τώρα για ποιο λόγο ακριβώς βρίσκεσαι εδώ; "Κατά λάθος, εγώ κατά διαστήματα το έκοβα και το ξανάρχιζα, δούλευα και στο μαγαζί μου, είχα την κοπελιά μου, έτσι πέρναγε ο καιρός. Είχα βρεθεί με ένα γνωστό μου, και θα πήγαινε ένα ταξίδι για κάποιες δουλειές, νόμιζα ότι είναι καθαρός πλέον, δεν μου πήγε στο νου ότι θα πήγαινε να φέρει ναρκωτικά. Έτσι έγινε και μας πιάσανε και με κατηγορήσανε για κατοχή, αγορά και μεταφορά. Άδικα πιστεύω, αλλά πώς να το αποδείξω, έφαγα δυόμισι χρόνια. Τώρα παρακολουθείς κάποιο πρόγραμμα αποτοξίνωσης; "Όχι, έχω

κάνει αίτηση, αλλά εδώ γίνεται χαμός, υπάρχουν πάρα πολλοί που περιμένουν, θα περιμένω".

Όταν αποφυλακίζόσουν ποια ήταν η αντιμετώπισή σου από τους δικούς ^{σου} ανθρώπους και κατ' επέκταση από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον; "πάρα πολύ καλή, η οικογένειά μου, η κοπελιά μου, με πρόσεχαν, με βοηθούσαν να ορθοποδήσω, ανάγκη να πάω αλλού για δουλειά δεν είχα, είχα το μαγαζί μου. Αν έπρεπε να πάω έξω για δουλειά δεν ξέρω τι αντιμετώπιση θα έβρισκα. Αν και νομίζω ότι δεν θα ήταν άσχημη, γιατί και οι γνωστοί και φίλοι μου συμπαρασταθήκανε, με βοήθησαν, φαντάσου το μαγαζί έμενε κλειστό για μεγάλα διαστήματα, αλλά όποτε το άνοιγα, ερχόντουσαν και έτσι υπήρχε κάποια βοήθεια".

CASEID 22

Ο Άγγελος Α. είναι 39 ετών, διαζευγμένος με δύο παιδιά. Από το 1994 και μέχρι τον τωρινό εγκλεισμό του ζούσε στην Αθήνα, πριν ζούσε στην Κρήτη. Έχει τελειώσει το γυμνάσιο και το επάγγελμα που έκανε τα τελευταία χρόνια ήταν υπάλληλος χρυσοχοείου. Πριν από αυτό έκανε διάφορα επαγγέλματα, σε νεαρή ηλικία δούλευε σε καράβια, αργότερα είχε ανοίξει καφετέρια και διάφορα άλλα. Οι γονείς του έχουν τελειώσει το δημοτικό, το επάγγελμα του πατέρα του ήταν κτηνοτρόφος και της μητέρας του τα οικιακά.

Χρήση άρχισε σε ηλικία 17 ετών και η ουσία με την οποία άρχισε ήταν η μαριχουάνα. Ξεκίνησε τη χρήση όταν δούλευε στα καράβια. Ως το σημαντικότερο παράγοντα, ο Άγγελος θεωρεί το περιβάλλον. Όπως μας είπε και ο ίδιος: "είναι το περιβάλλον αν θα κάνεις χρήση, αν αυτή η χρήση μείνει στη χρήση ή θα προχωρήσει στην κατάχρηση και αν θα αναγκαστείς να κάνεις και άλλα πράγματα". Μετά τη χρήση μαριχουάνας προχώρησε σε άλλου είδους ναρκωτικές ουσίες όπως χάπια, κοκαΐνη, ηρωίνη με παράλληλη ή όχι χρήση.

Πρώτη επαφή με τη δικαιοσύνη είχε σε ηλικία 23 ετών, και το αδίκημα για το οποίο είχε κατηγορηθεί ήταν απόπειρα κλοπής. Συνέχισε την παραβατική του δραστηριότητα με ανάλογες πράξεις κλοπής και παράνομης οπλοφορίας. Αυτή τη

στιγμή βρίσκεται στη φυλακή για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών και συγκεκριμένα για κατοχή 50 κιλών κάνναβης. Η ποινή που του έχει επιβληθεί είναι ισόβια κάθειρξη και χρηματικό πρόστιμο 10.000.000 δραχμών. Από ότι λέει ο ίδιος: "χωρίς να είμαι ικανός να κρίνω τη δικαιοσύνη, πιστεύω ότι για το αδίκημα που θα έπρεπε να κατηγορηθώ είναι αρχή απόπειρας μεταφοράς ναρκωτικών. Και αυτό γιατί δεν πρόλαβα να κάνω τίποτα, πήγα σε ένα συγκεκριμένο σημείο, όπου θα παραλάμβανα τα ναρκωτικά για να τα μεταφέρω και σε εκείνο το σημείο με πιάσανε".

Στη συνέχεια τον ρωτήσαμε να μας πει λίγα παραπάνω λόγια για την άποψή του περί του περιβάλλοντος, που όπως είχε αναφέρει, το θεωρεί ως τον σημαντικότερο παράγοντα για την έναρξη και συνέχιση της χρήσης ναρκωτικών. Ο Άγγελος πιστεύει ότι ο καθένας μπορεί να βρεθεί να κάνει κάποτε χρήση κάποιας απαγορευμένης ουσίας. Εδώ, κατά τη γνώμη του, έρχεται ο παράγοντας περιβάλλον και είναι αυτό που τελικά θα συγκρατήσει ή θα ωθήσει το κάθε άτομο στη συνέχιση ή διακοπή της χρήσης των ναρκωτικών. Επίσης, όπως μας είπε, είναι το περιβάλλον που θα στιγματίσει το χρήστη ή αντίθετα θα τον βοηθήσει και θα τον στηρίξει σε μία προσπάθειά του για διακοπή της χρήσης. "Έχω δει αρκετά πράγματα μέσα από την εμπειρία μου με τα ναρκωτικά αλλά και με την παραβατική μου συμπεριφορά και δραστηριότητα. Για κάποιο διάστημα έκανα παρέα αλλά και δουλειές με μία Εβραία, έκανε εμπόριο πολύτιμων λίθων, πηγαίναμε στο Τελ-Αβίβ, αγοράζαμε τους λίθους και μετά με διάφορους τρόπους τα περνάγαμε και τα εμπορευόταν σε ολόκληρο τον κόσμο. Μέσω αυτής της γυναίκας μπήκα σε διάφορα σαλόνια και είδα τι κάνανε οι διάφοροι πλούσιοι. Αυτοί κάνανε ακριβώς αυτό που λέγεται χρήση. Πίνανε μία με δύο φορές το μήνα. Μαζευόντουσαν στις βίλες τους τα σαββατοκύριακα, διασκεδάζαν πίνανε την κόκα τους και οτιδήποτε άλλο ήθελαν, μίλαγαν για τις μπίζνες τους και αυτό ήταν όλο. Τη Δευτέρα ήταν πάλι στις δουλειές του και δεν συνέβαινε τίποτα. Ξέρεις αυτού του είδους η χρήση όχι μόνο δεν πειράζει αλλά και βοηθά το άτομο, ανοίγει το μυαλό το βοηθά να λειτουργήσει πέρα από τα καθιερωμένα και στερεοτυπικά μοντέλα, βοηθά στην ισορροπία".

"Έτσι, με αυτόν τον τρόπο δεν κολλάς στα ναρκωτικά, φυσικά δεν χρειάζεται να κλέψεις για να βρεις τη δόση, αφού και λεφτά έχεις αλλά το σημαντικότερο δεν την έχεις ανάγκη, αφού κάνεις χρήση και όχι κατάχρηση. Και φυσικά δεν στιγματίζεσαι

από κανέναν. Μπορεί να υπάρχουν και ορισμένες περιπτώσεις τέτοιων ανθρώπων που κόλλησαν και εξαρτήθηκαν. Σκέψου όμως, η δικιά τους αποτοξίνωση είναι η ίδια με τη δικιά μου και τόσων άλλων τοξικομανών; Φυσικά και όχι, αυτοί πάνε στα διάφορα κέντρα, με όλες τις ανέσεις τους, με τις πισίνες τους, κάθονται για κάποιο διάστημα και μετά βγαίνουν καινούργιοι, σαν να μην έγινε τίποτα".

"Φυσικά τα ναρκωτικά δεν είναι αυτό το πράγμα που παρουσιάζουν. Είναι ένα οικονομικό παιχνίδι, τα κέρδη που βρίσκονται πίσω από αυτά δεν μπορούν να μετρηθούν εύκολα. Στην Ελλάδα μόνο ο ημερήσιος τζίρος φτάνει τα 2 δισεκατομμύρια δραχμές. Μιλάμε για 500 με 700 κιλιά κάνναβης ημερησίως, ξέρεις για πόσους χρήστες πρόκειται; Γύρω στους 500.000 χρήστες. Είναι μεγάλη η πίτα και τα κέρδη πολύ μεγάλα". Που τα ξέρεις όλα αυτά, έχεις διαβάσει κάποιο βιβλίο ή είναι μόνο από την εμπειρία σου; "Και τα δύο. Από αυτά που έχω δει και ακούσει αλλά έχω διαβάσει. Διάβασα το βιβλίο του Γρίβα. Εκεί λέει για το οικονομικοπολιτικό παιχνίδι που παίζεται πίσω από τα ναρκωτικά. Δεν χρειάζεται και πολύ μυαλό να δεις ότι όλα γίνονται για τον έλεγχο. Οι κυβερνήσεις θέλουν τον κόσμο να μπορούν να τον ελέγχουν, να μην καταλαβαίνουν και πολλά από αυτά που συμβαίνουν. Τα ναρκωτικά είναι το μέσον για αυτό τον σκοπό. Τα πλασάρουν και έτσι μπορούν και ελέγχουν. Και ελέγχουν και αυτούς που κάνουν χρήση, μέσω της ουσίας αλλά και τους υπόλοιπους μέσω του φόβου και των διάφορων μέτρων και ενεργειών που γίνονται για την καταπολέμησή τους δήθεν".

Εσύ κάνεις κάτι για να αποτοξινωθείς; "Ναι, παρακολουθώ εδώ μέσα το πρόγραμμα του 18 ΑΝΩ, προσπαθώ. Αλλά τώρα μου δίνεις την ευκαιρία να πω κάτι που ήθελα. Η μόνη δύναμη που βλέπω να μάχεται την όλη κατάσταση είναι ο άνθρωπος και η θέλησή του. Αν κάτι το θέλεις πάρα πολύ μπορείς να το πετύχεις. Μπορεί να μην έχεις την απαραίτητη βοήθεια, αλλά αν έχεις θέληση και πίστη μπορεί να καταφέρεις να πραγματοποιήσεις αυτό που θέλεις". Ναι, εντάξει αλλά όταν όλοι ή όπως εσύ το είπες οι έχοντες τη δύναμη, είναι εναντίον και δεν προσφέρουν την απαραίτητη βοήθεια στα άτομα που την έχουν ανάγκη, για ποια θέληση μιλάς; "Σίγουρα, έτσι είναι όπως τα είπαμε, αλλά πολλές μαζί ατομικές θελήσεις μπορεί να καταφέρουν κάτι σιγά-σιγά, με κατάλαβες; Ναι, αλλά αυτό που δεν μπορώ να καταλάβω είναι πώς, αν θες, θα εγερθεί αυτή η θέληση όταν όλα και όλοι προτρέπουν στο αντίθετο, δηλαδή πώς, όταν το σύστημα θέλει να ελέγχει, όπως είπες, και τα άτομα ζουν σε ένα

τέτοιο ελεγχόμενο περιβάλλον θα καταφέρουν να διαφοροποιηθούν; "Μα για αυτό το λόγο μιλάω για θέληση και πίστη, κάτι πέρα από μία λογική και νοητική διαδικασία. Μιλάμε για κάτι το υπερφυσικό, για μία εσωτερική δύναμη".

Εσύ όταν αποφυλακίζόσουν, κατά καιρούς, τι αντιμετώπιση είχες από τους δικούς σου αλλά και από το ευρύτερο κοινωνικό σου περιβάλλον; "Εντάξει, εγώ έτυχε και δεν είχα σημαντικά προβλήματα. Οι σχέσεις μου ήταν καλές με όλους, δεν είχα προβλήματα με τους γύρω μου. Πρόβλημα με δουλειά δεν είχα, αλλά ήταν τέτοιος πλέον ο τρόπος ζωής μου που είχα κολλήσει και συνέχιζα να κάνω τα ίδια. Έπρεπε να μου συμβεί κάτι μεγάλο, όπως και αυτό που έγινε τώρα, για να με ταρακουνήσει. Τώρα τα βλέπω αλλιώς, αυτό εννοώ όταν μιλάω για θέληση, γιατί τώρα εγώ δεν είμαι διατεθειμένος να ξανακάνω τα ίδια".

CASEID 23

Ο Σπύρος Φ. είναι 30 ετών, ανύπανδρος και πριν τον εγκλεισμό του έμενε στην περιοχή της Αθήνας. Είναι αυτοκινητιστής, έχει τελειώσει το λύκειο και μία Τεχνική Σχολή. Οι γονείς του έχουν τελειώσει το δημοτικό, ο πατέρας του είναι και αυτός αυτοκινητιστής και η μητέρα του ασχολείται με τα οικιακά.

Χρήση ναρκωτικών έκανε για πρώτη φορά σε ηλικία 20 ετών. Η ουσία με την οποία ξεκίνησε τη χρήση ναρκωτικών ήταν το χασίς και στη συνέχεια πέρασε σε άλλες και κατέληξε στην ηρωίνη, από όπου και εξαρτήθηκε. Σε ερώτηση για το πώς άρχισε μας απάντησε πως αυτό που τον ώθησε ήταν η περιέργεια. Άλλη επαφή με τη δικαιοσύνη, εκτός της τωρινής, δεν έχει. Το αδίκημα για το οποίο τώρα κατηγορήθηκε είναι η μεταφορά ναρκωτικών, συγκεκριμένα χασίς. Η ποινή που του έχει επιβληθεί είναι 15 χρόνια και 6 μήνες.

Παρακολουθεί αυτή τη στιγμή το πρόγραμμα αποτοξίνωσης του ΚΕ.Θ.Ε.Α και προσπαθεί να απεξαρτηθεί. Δεν είχε κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα με κάποιο πρόσωπο και το ότι έκανε χρήση το ήξεραν λίγοι άνθρωποι. Συγκεκριμένα οι δικοί του δεν ήξεραν τίποτα. Το εισόδημά του επαρκούσε για να καλύπτει τις ανάγκες ^{του} καθώς και την ανάγκη για χρήση ναρκωτικών.

Όσον αφορά την αντιμετώπιση που είχε από τους δικούς του μετά το γεγονός της φυλάκισης, μας είπε ότι στην αρχή, όπως ήταν φυσικό, σοκαρίστηκαν και δεν ήξεραν πώς να το αντιμετωπίσουν. Με το πέρασμα του καιρού όμως το συνειδητοποίησαν και δεν είχε κάποιο πρόβλημα, τώρα πλέον του συμπαραστέκονται και τον βοηθούν στο να περάσει ο καιρός για να αποφυλακισθεί και να τον δεχτούν πάλι κοντά τους.

CASEID 24

Ο Λευτέρης Ε. είναι 27 ετών, ανύπανδρος και ^{από} πριν τον εγκλεισμό του ζούσε στην Αθήνα επί 10 χρόνια. Είναι υδραυλικός και έχει τελειώσει το λύκειο. Ο πατέρας του έχει πάει σε Τεχνική Σχολή και η μητέρα ^{του} έχει τελειώσει το γυμνάσιο. Το επάγγελμα του πατέρα του είναι μηχανικός ενώ η μητέρα του ασχολείται με τα οικιακά.

Ο Λευτέρης δεν κάνει χρήση ναρκωτικών και δεν έχει άλλη επαφή, εκτός της τωρινής με τη δικαιοσύνη. Αυτή τη στιγμή βρίσκεται στη φυλακή για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών και συγκεκριμένα για κατοχή και μεταφορά. Δεν είχε να μας πει πάρα πολλά, παρά μόνο για το ότι η αντιμετώπιση που βλέπει να έχουν οι εξαρτημένοι δεν είναι η κατάλληλη. Η συμπεριφορά των διαφόρων προς αυτούς τους ανθρώπους είναι επιεικώς απαράδεκτη, δεν τους φέρονται ως ανθρώπους και τους αφήνουν στην τύχη τους, όπως χαρακτηριστικά μας είπε. "Υπάρχουν πιο πολλά ιδρύματα για την προστασία των ζώων παρά για τους πρεζάκηδες".

CASEID 25

Ο Μενέλαος Σ. είναι 36 ετών, ανύπανδρος και ^{από} πριν τον εγκλεισμό του ζούσε στον Πύργο. Ήταν άνεργος και τον συντηρούσε η οικογένειά του. Σχολείο πήγε μέχρι τη Β' γυμνασίου. Οι γονείς του δεν έχουν πάει καθόλου σχολείο και το επάγγελμά τους είναι αγρότες.

Ο Μενέλαος άρχισε τη χρήση ναρκωτικών σε ηλικία 20 ετών και η ουσία ήταν ηρωίνη. Πρώτη επαφή με τη δικαιοσύνη είχε σε ηλικία 18 ετών και το αδίκημα για το οποίο κατηγορήθηκε ήταν η κλοπή. Το αδίκημα για το οποίο βρίσκεται αυτή τη

στιγμή στη φυλακή είναι αυτό της καλλιέργειας, είχε και ένα δικαστήριο για ηρωίνη αλλά αθωώθηκε. Η ποινή που του έχει επιβληθεί είναι 40 μήνες.

Θα πρέπει να πούμε σε αυτό το σημείο ότι την στιγμή που μιλάγαμε, όπως μας είπε ο ίδιος, τον είχε πιάσει το στερητικό του. Τον ρωτήσαμε αν ήθελε να διακόψουμε και μας απάντησε: "ας συνεχίζαμε και όσο τράβαγε". Σε ερώτηση αν παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα αποτοξίνωσης, η απάντησή του ήταν αρνητική και την αιτιολόγησε με το γεγονός της ύπαρξης πολλών εξαρτημένων που είχαν αίτηση για τα προγράμματα και ότι έπρεπε να περιμένει.

Στη συνέχεια και χωρίς πολύ μεγάλη πίεση από πλευράς μας, τον αφήσαμε να μας μιλά για ότι αυτός νόμιζε σημαντικό, μας είπε ότι η φυλακή για άτομα σαν τον ίδιο είναι θάνατος. Χαρακτηριστικά μας είπε: "αργοπεθαίνω εδώ μέσα, έχω αίτηση για τη μεθαδόνη, αλλά τίποτα".

Ένα άλλο στοιχείο, άμεσα σχετιζόμενο πιστεύουμε, με τον κοινωνικό αποκλεισμό είναι αυτό που μας ανέφερε για την αίτηση που έχει κάνει για την αποφυλάκισή του. "Είμαι μέσα δυόμισι χρόνια και έχω κάνει μία αίτηση για να βγω, αλλά τίποτα, ούτε που ξέρω τι έχει γίνει με αυτό το πράγμα. Σε ερώτησή μας γιατί νομίζει ότι συμβαίνει αυτό, μας είπε: "Δεν έχω δικηγόρο, αυτό είναι που φταίει. Δεν μπορώ να τον πληρώσω, δεν έχω λεφτά".

Κάπου εδώ τελειώσαμε με τον Μενέλαο, ο οποίος δεν μπορούσε να βρίσκεται στη συζήτηση για περισσότερη ώρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δασκαλάκης Η., (1974), "Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας", *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 25, σελ. 370-384
- Ζαραφωνίτου Χ., (1995), *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Ζαραφωνίτου Χ., (1996), *Πόλη και φόβος του εγκλήματος: παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και τοπικές πολιτικές πρόληψης*, Μνήμη II, Σάκκουλας, Αθήνα
- Καβουνίδη Τ., (1996), "Κοινωνικός Αποκλεισμός: Έννοια, Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, Ελληνική Εμπειρία και Προβληματισμός", στο *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στη Ελλάδα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα
- Κυριαζή Ν., (1999), *Η Κοινωνιολογική Έρευνα, Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- Πετράκη Γ., "Κοινωνικός Αποκλεισμός: Παλαιές και Νέες "Αναγνώσεις του Κοινωνικού Προβλήματος" στο *Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Ίδρυμα Σ. Καραγιώργα, Αθήνα
- Τσίγκανου Ι., (1997), "Το κοινωνικό μειονέκτημα της παραβατικότητας", *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, 22, σελ. 51-69
- Τσίλη Σ., (1996), "Τοξικομανείς και κοινωνικός αποκλεισμός", στο *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στη Ελλάδα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα
- Φαρσεδάκης Ι., (1990), *Η εγκληματολογική σκέψη, Απ' την Αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Φαρσεδάκη Ιακ. Ι., Συλίκου Γ.Ι., (1996), *Ναρκοτικά*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Χάιδου Α., (1989), *Το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Χουρδάκη Μ., (1995), *Ναρκοτικά - Πρόληψη*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα
- Duverger M., (1974-1976), *Μέθοδοι Κοινωνικών Επιστημών*, ΕΚΚΕ, Αθήνα (μετάφραση του Méthodes des Sciences Sociales, 1961),
- Ετήσια έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ για την κατάσταση των ναρκωτικών στην Ελλάδα, 1998

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Akers R.L., (1984), "Delinquent Behavior, drugs and alcohol: What is the relationship?", *Today's Delinquent*, 3, 19-47.
- Anglin M.D., Speckart G., (1988), "Narcotics and Crime: A multisample, multimethod analysis", *Criminology*, 26, pp. 197-233)
- Ball J.C., Rosen L., Flueck J.A. & Nurco D.N., (1981), "The Criminality of Heroin Addicts: When Addicted and When off Opiates", in J.A. Inciardi, ed., *The Drugs-Crime Connection*, pp. 39-65, Beverly Hills, CA: Sage Publications
- Brecher M., Wang B.W., Wong H. & Morgan J.P., (1988), "Phencyclidine and violence: Clinical and legal issues", *Journal of Clinical Psychopharmacology*, 8, pp. 397-401
- Brochu S., (1995), "A Critical Look at the Conceptual Models Explaining Drug Use and Crime", *Running Head*, pp. 1-11
- Carr R.R. & Meyers E.J., (1980), Marijuana and cocaine: The process of change in drug policy. In Drug Abuse Council, *The facts about drug abuse*, pp. 153-189, New York: Free Press
- Collins J.J., (1990), Summary thoughts about drugs and violence. In NIDA Research Monograph Series, *Drugs and Violence: Causes, correlates and consequences*, vol. 103, pp.265-275, Rockville MD: National Institute on Drug Abuse

- * DeFleur L.B., Ball J.C. & Snarr R.W., (1969), "The Long-term Social Correlates of Opiate Addiction", *Social Problems*, 17, pp. 225-234
- * Dobinson I., Ward P., (1986), "Heroin and Property Crime: An Australian Perspective", *The Journal of Social Issues*, 16, pp. 249-262
- Eckerman W.C., Bates J.D., Rachal J.V. & Poole W.K., (1971), *Drug usage and arrest charges: A study of drug usage and arrest charges among arrestees in six metropolitan areas of the United States*, (Final report BNDD Contract No. J-70-35), Washington D.C: Drug Enforcement Administration.
- Elliott D.S., Ageton S.S., (1981), "The Epidemiology of Delinquent Behavior and Drug Use Among American Adolescents", 1976-1978, NYS Report No 14, Boulder CO: Behavioral Research Institute
- Elliott D.S., Huizinga D. & Menard S., (1989), *Multiple problem youth: Delinquency, substance use and mental health problems*, Springer-Verlag, New York
- Fagan J., (1990), Intoxication and Aggression, in M. Tonry & J.Q. Wilson (Eds.), *Drugs and Crime, Crime and Justice: A review of research*, 13, pp. 241-320, Chicago, The University of Chicago Press
- Farrow J.A., French J., (1986), "The Drug Abuse-Delinquency Connection Revisited", *Adolescence*, 21, pp. 951-960
- Fowler F.J., (1984), *Integrating Research*, Sage Publications, London
- Goldstein P.J., (1985), The drugs/violence nexus: "A tripartite conceptual framework", *Journal of Drug Issues*, 15, pp. 493-506
- Goldstein P.J., (1989), "Drugs and Violent Crime", in N.A. Weiner & M.E. Wolfgang (Eds), *Pathways to criminal violence*, Sage Publications, Newbury Park
- * Green B.T., (1981), "An examination of the relationship between crime and substance abuse/use in a drug/alcohol treatment population", *International Journal of the Addictions*, 16, pp. 627-645
- Gropper B.A., (1984), *Probing the links between drugs and crime. National Institute of Justice Reports*, Washington D.C: National Institute of Justice
- James I.P., (1969), "Delinquency and Heroin Addiction in Britain", *British Journal of Criminology*, 9, pp. 108-124
- Inciardi J.A., Pottieger A.E., (1991), "Kids, crack and crime", *Journal of Drug Issues*, 21, pp. 257-270
- Jessor R. & Jessor S., (1977), *Problem Behavior and Psychosocial Development - A Longitudinal Study of Youth*, Academic Press, New York
- Johnston L.D., O'Malley P.M. & Eveland L.K., (1978), Drugs and Delinquency: A Search for Causal Connections. Paper presented at the Conference on Longitudinal Research on Drug Uses, San Juan, Puerto Rico, April 1976, in D.B. Kandel, ed., *Longitudinal Research on Drug Use*, 137-156, New York: Wiley
- Kaplan H.B., *Drugs, Crime and Other Deviant Adaptations*, Plenum Press, New York and London
- Lee P., Murie A., (1999), Literature Review of Social Exclusion, Central Research Unit, The Scottish Office Central Research Unit
- Mac Donald Z., (1999), "Evidence from the British Crime Survey", *The British Journal of Criminology*, 39, no 4, pp. 585-608
- McGlothlin W.H., Anglin M.D. & Wilson B.D., (1978), "Narcotic Addiction and Crime", *Criminology*, 16, pp. 293-315
- Nurco D.N., DuPont R.L., (1977), "A Preliminary Report on Crime and Addiction within a Community-wide Population of Narcotic Addicts", *Drug and Alcohol Dependence*, 2, pp. 109-121
- O' Neil J.A., (1992), *Drug use forecasting: 1991 annual report*, Washington D.C: National Institute of Justice.
- Otero-Lopez J.M., Luengo-Martin A., Miron-Redondo L., Carrilio-De-La-Peña M.T., Romero-Triñanes E., (1994), "An Empirical Study of the Relations Between Drug Abuse

- and Delinquency among Adolescents, *British Journal of Criminology*, Vol. 34, No 4, pp. 459-478.
- ☞ Pearson G., (1999), "Drugs at the End of the Century", *The British Journal of Criminology*, 39, no 4, pp. 477-487
- ☞ Plair W., Jackson L., (1970), *Narcotic Drug Use and Crime. A Report on Interviews with so Addicts under Treatment*, Washington D.C.: Department of Corrections
- ☞ Thornberry T.P., (1987), "Toward an interactional theory of delinquency", *Criminology*, 25, pp. 863-892
- ☞ Voss H.L., Stephens R.C., (1973), "Clinical History of Narcotic Addicts", *Drug Forum*, 2, pp. 191-202
- ☞ Votey H.L., (1986), Substance abuse and crime in Sweden: Econometric estimates of linkages. In Shapiro & H.L. Votey (Eds.), *Econometric analysis of crime in Sweden*, pp. 23-34, Rockville, MD: National Institute of Justice
- ☞ Walters G.D., (1994), *Drugs and Crime In Lifestyle Perspective*, SAGE Publications, London.
- ☞ Watters J.K., Reinerman C. & Fagan J., (1985), "Causality, context and contingency: Relationships between drug abuse and delinquency", *Contemporary Drug Problems*, 12, pp. 351-373
- ☞ White H.R., Johnson V. & Garrison C.G., (1985), "The Drug-Crime Nexus among Adolescents and their Peers", *Deviant Behavior*, 6, pp. 183-204
- ☞ White H.R., Pandina R.J. & LaGrange R.L., (1987), "Longitudinal Predictors of Serious Substance Use and Delinquency", *Criminology*, vol. 25, no 3, pp. 715-740
- ☞ Young J., (1999), *The Exclusive Society*, Sage Publications, London.

